

Amerikansk terrorbekjempelse

Fra Bush og idealisme til Obama og realisme?

Therese Bråten Lundberg

Masteroppgave i statsvitenskap
Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011

Antall ord: 37 687

Amerikansk terrorbekjempelse – Fra Bush og idealisme til Obama og realisme?

© Forfatter Therese Bråten Lundberg

År 2011

Tittel Amerikansk terrorbekjempelse – Fra Bush og idealisme til Obama og realisme?

Forfatter Therese Bråten Lundberg

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Forord

Først og fremst vil jeg takke min veileder, Anders Romarheim, for kyndig rettleiding, grundige tilbakemeldinger og gode råd underveis i arbeidet. Du har aldri latt meg glemme at dette er mitt prosjekt, noe som har gjort det lettere å forme oppgaven etter eget ønske.

En takk må også rettes til mine medstudenter, som gjennom studieløpet har vært en uvurderlig støtte, både faglig og sosialt. Dere vet hvem dere er.

Jeg vil også rette en takk til Marit Fuglerud Simensen, som med språklig presisjon tok på seg jobben som korrekturleser.

Sist, men absolutt ikke minst, vil jeg takke min samboer, Kenneth, for tålmodigheten gjennom dette prosjektet. Du har fungert både som sparringpartner, heiagjeng, klagemur og økonomisk støtte, og for dette er jeg deg evig takknemlig.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
2	Valg av case og dokumenter	6
2.1	Operasjonalisering av terrorbekjempelse	9
3	Teoretisk rammeverk.....	16
3.1	Terrorismebegrepet.....	16
3.2	Realisme	22
3.3	Idealisme.....	26
3.4	Realisme og idealisme i amerikansk utenrikspolitikk	30
4	George W. Bush	33
4.1	Bruk av militærmakt.....	35
4.1.1	Krigen mot terrorisme	35
4.1.2	Afghanistan	37
4.1.3	NSS 2002 og bruk av militærmakt.....	39
4.1.4	Irak	42
4.2	Spredning av demokrati.....	43
4.3	Internasjonalt samarbeid.....	48
4.3.1	Unilateralisme og balansering.....	49
4.3.2	Internasjonale institusjoner og andre stormakter	52
4.4	Rettslig håndtering av terrorisme	55
4.4.1	Militære kommisjoner og Guantánamo.....	57
4.5	Oppsummering	59
5	Barack H. Obama	61
5.1	Bruk av militærmakt.....	62
5.1.1	Krigen mot terrorisme	62
5.1.2	Afghanistan	64
5.1.3	NSS 2010 og bruk av militærmakt.....	67
5.1.4	Irak	69
5.2	Spredning av demokrati.....	70
5.3	Internasjonalt samarbeid.....	73
5.4	Rettslig håndtering av terrorisme	77
5.4.1	Militære kommisjoner og Guantánamo.....	78

6	Konklusjon	82
	Litteraturliste	86
	Tabell 1. Frekvens av ulike elementer i 109 terrorismedefinisjoner	18

1 Innledning

Amerikansk terrorbekjempelse ble etter terrorangrepene 11. september 2001 mot World Trade Center og Pentagon gjort til fokuspunkt for amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Allerede samme kveld som terrorangrepene brukte Bush begrepet "war against terrorism", en av mange omstridte formuleringer av terrorbekjempelsen under Bush. Elementene som fikk fokus i Bushs terrorbekjempelse, offensiv bruk av militærmakt, aktiv spredning av demokrati, en unilateral politikk og tilsidesetting av liberale rettsprinsipper i behandlingen av terrorismistenkte, møtte sterk kritikk både nasjonalt og internasjonalt. Samtidig ble også Bushs retorikk, spesielt internasjonalt, sterkt kritisert, og bruk av begreper som "krig mot terrorisme", "død eller levende", "ondskapens akse", "plukke dem ned én etter én" og "la dem bare komme" gjorde Bush til et yndet objekt for politisk satire (Melby 2004: 86-87). Bushs utenrikspolitikk har fått mange merkelapper, og de fleste reflekterer en idealistisk tolkning av hans politikk. Michael J. Mazarr (2003) kalte Bush-administrasjonen "a missionary, idealistic administration in the best—and sometimes worst—traditions of Wilsonianism", mens Lawrence F. Kaplan og William Kristol (2003: 63) mente at Bush representerte "a distinctly American internationalism". Barack H. Obama har på sin side blitt karakterisert som å føre en politikk basert på konservativ realpolitikk (Douthat 06.02.2011), som å være en optimistisk realist eller en realistisk optimist (Zakaria 21.07.2008) og som å være "a Miranda-reading, soft-on-terror president (Baker 08.02.2011). Hva sier slike merkelapper om de to presidentenes tilnærming til utenriks- og sikkerhetspolitikk?

Obama overtok presidentrollen i 2009, med et uttalt ønske om å være en representant for endring i Washington. Allerede under valgkampen fikk hans taleferdigheter mye oppmerksomhet, og hans evne til å inspirere og nå ut til folk ble av enkelte sammenlignet med John F. Kennedys og Martin Luther Kings taleferdigheter (Pilkington 2008). Retorisk var det derfor grunn til å forvente en annen tone i terrorbekjempelsen. Obama ønsket samtidig en rekke politiske endringer, blant annet knyttet til krigene i Irak og Afghanistan, forholdet til resten av verden og en gjenoppretting av USA som et eksempel til etterfølgelse. Forventningene om en fundamentalt annerledes amerikansk politikk hvilte, spesielt i Europa, på en tanke om at Obama identifiserte seg mer med den europeiske utenrikspolitiske tankegangen enn den amerikanske, noe som ikke stemmer. Alle amerikanske presidenter, uavhengig av om de er republikanere eller demokrater, mener at USA har en eksepsjonell rolle i verden, som innebærer at USA både har et spesielt ansvar for å ivareta

menneskerettigheter og demokrati, og at USA ikke nødvendigvis trenger å følge de samme reglene som andre stater (Restad 12.04.2011). Svein Melby (2009: 6-7) peker videre på at Obamas utforming av utenrikspolitikken må ta hensyn til det eksisterende handlingsrommet, som igjen bestemmes av strukturelle forutsetninger knyttet til relativ maktfordeling, det sikkerhetspolitiske trusselbildet og nasjonalt amerikansk særpreg. Obamas uttalte ønske om å være et alternativ til Bush fører til spørsmål om han faktisk har ført en annen politikk enn Bush i forhold til terrorisme, eller om Bushs terrorbekjempelse i hovedsak har blitt videreført. Hvilke likheter og forskjeller er det mellom Bush og Obamas terrorbekjempelse, og hvordan kan eventuelle likheter og forskjeller forstås? Hvordan har de to presidentene rettferdiggjort sine valg når det gjelder kampen mot terrorisme? I hvilken grad kan perspektiver som realisme og idealisme gi en dypere forståelse av de to presidentenes tilnærming til terrorbekjempelse?

Formålet med denne oppgaven er å analysere amerikansk terrorbekjempelse under Bush og Obama, og vurdere hvorvidt de teoretiske retningene realisme og idealisme kan sies å forklare hvordan terrorbekjempelsen har blitt utformet og hvordan denne har blitt forsøkt legitimert. Forskningsspørsmålet for denne oppgaven er som følger:

I hvilken grad kan realisme og idealisme forklare forskjeller og likheter mellom Bush og Obamas terrorbekjempelse og hvordan disse tiltakene legitimeres?

Terrorbekjempelse forstås her som et fellesbegrep for tradisjonelt adskilte elementer ved en stats terrorbekjempelse, henholdsvis antiterror og kontraterror. Antiterror dreier seg om defensivt forsvar av grenser, havner og flyplasser, og er i hovedsak dermed rettet mot nasjonale tiltak for å hindre eller oppdage terrorisme på egen jord. Kontraterror dreier seg om "active operations to preempt, neutralize, or destroy terrorists and their organizations" (Naftali 2005: xv-xvi). En viktig forutsetning for en god analyse av problemstillingen vil være avhengig av en god operasjonalisering av dette begrepet. Problemstillingen legger opp til en studie der det empiriske og det teoretiske er likestilt, i den forstand at de teoretiske perspektivene er essensielle for den empiriske analysen av forskjeller og likheter mellom Bush og Obamas terrorbekjempelse og legitimeringen av denne. Det teoretiske rammeverket har i utstrakt grad blitt brukt i studiet av amerikansk utenrikspolitikk, og det er derfor interessant å se om perspektivet gir nye innsikter anvendt på amerikansk terrorbekjempelse. Hovedargumentet i denne oppgaven vil være at Bush i større grad enn Obama har lagt en idealistisk forståelse av terrortrusselen, det internasjonale system og USAs rolle i dette

systemet til grunn for utformingen av terrorbekjempelsen, samt benyttet seg av idealistiske argumenter for å legitimere denne terrorbekjempelsen. Obama har på sin side lagt en mer realistisk forståelse til grunn for sin terrorbekjempelse, samtidig som han i større grad har brukt realistiske argumenter for å legitimere valgene sine. Disse forskjellene i teoretisk orientering kan forklare hvorfor Obama har valgt en annen tilnærming enn Bush på enkelte områder. Der det eksisterer likheter i politikk, men ulikheter i retorikk, viser det seg at strukturelle faktorer har mye å si for utformingen av den konkrete terrorbekjempelsen.

Flere forfattere benytter seg eksplisitt av disse teoretiske retningene i studiet av amerikansk utenrikspolitikk, blant annet Svein Melby (1995; 2004; 2009) og Robert E. Osgood (1953), og disse har poengtert at en viktig faktor for å forstå utformingen av amerikansk utenrikspolitikk er symbiosen som eksisterer mellom de to teoriene. En amerikansk president er nødt til å ta hensyn til både realisme og idealisme i utformingen og legitimeringen av utenrikspolitikken, og dette hevdes å skyldes USAs unike rolle som idéstat. Denne rollen gjør at ivaretagelsen av grunnleggende verdier som demokrati, menneskerettigheter, religions- og ytringsfrihet kan forsvares som en del av USAs egeninteresse, og sånn sett også forbindes med realismen (Melby 1995: 31; Osgood 1953: 23). Disse teoretiske perspektivene er i aller høyeste grad aktuelle for å forstå amerikansk politikk, og de blir i utstrakt grad diskutert i USA, ikke bare i akademiske sirkler, men også i den offentlige politiske sfæren. I en artikkel om urolighetene i Egypt trekker Robert Kagan (29.04.2011) frem viktigheten av disse perspektivene for å forstå amerikansk utenrikspolitikk, og fremhever at idealister i like stor grad som realister er opptatt av USAs interesser. Videre peker han på at “nations (...) rarely acts purely on principle or purely out of self-interest. Nor can national interests be so neatly defined”, en klar støtte til Melbys og Osgoods påstand om at amerikansk utenrikspolitikk er preget av symbiose mellom de to retningene. Bruken av disse teoriene både i utformingen av konkret politikk og den offentlige diskusjonen i USA gjør det svært relevant å benytte disse perspektivene i en analyse av amerikansk terrorbekjempelse. Kagan avviser også enkelte realisters påstand om at idealistiske argumenter kun brukes for å forsvare det som i realiteten er nasjonale interesser. Denne kritikken tar ikke hensyn til den ovennevnte symbiosen mellom realisme og idealisme, som i motsetning til å svekke de idealistiske argumentene som fremheves understreker hvordan disse verdiene er en essensiell del av USAs nasjonale karakter, og derfor viktig å verne om for å bevare USA slik det er. Samtidig er det slik at det som skal analyseres her dreier seg om hvorvidt de to presidentene selv uttaler seg i tråd med realismen eller idealismen. Dersom de

bruker idealistiske fremfor realistiske argumenter for den aktuelle terrorbekjempelsen er dette interessant i seg selv, uavhengig av om de idealistiske argumentene er forbundet med nasjonale interesser.

Et annet teoretisk perspektiv som i nyere tid har fått mer innflytelse er København-skolens teori om sikkerhetisering. Sikkerhetisering foregår når

an issue is presented as posing an existential threat to a designated referent object (...). The special nature of security threats justifies the use of extraordinary measures to handle them. The invocation of security has been the key to legitimizing the use of force (Buzan, Wæver og de Wilde 1998: 21).

Dette kan sies å være sammenfallende med hvordan terrorisme ble fremstilt av Bush-administrasjonen etter 9/11. Ved å erklære krig mot terrorisme ble terrorisme definert som en eksistensiell trussel som måtte bekjempes med alle virkemidler, også militærmakt. En eksistensiell trussel gir styresmakten stor grad av kontroll over hvilke tiltak som skal fattes, og siden det dreier seg om en eksistensiell trussel vil man antakeligvis ha stor støtte for denne politikken, både fra opinionen og andre politiske aktører. Dette var også tilfellet for Bush-administrasjonens krig mot terrorisme, i hvert fall i starten. Robert Jervis (2002: 47) peker på hvordan begrepet krig i seg selv "implies the primary use of military force. Other instruments like diplomacy and intelligence may be used, but they are in service of the deployment of armed force". Obamas nedgradering av terrorisme til én av mange trusler kan på samme måte fortolkes som en form for desikkerhetisering, der den konstruerte eksistensielle trusselen trekkes vekk fra det sikkerhetspolitiske feltet og integreres i den etablerte politiske rammen igjen (Buzan, Wæver og de Wilde 1998: 23-24). Denne forståelsen harmonerer allikevel ikke med det faktum at terrorisme fortsatt i aller høyeste grad forstås som en sikkerhetstrussel, også under Obama, noe som gjør dette til et vanskelig teoretisk perspektiv å bruke i denne sammenheng.

Det teoretiske rammeverket bygger i stor grad på Hans J. Morgenthau og Kenneth Waltzs diskusjoner av to ulike retninger innen realismen, henholdsvis klassisk realisme og strukturell eller neorealisme, som vil brukes videre. Redegjørelsen for idealismen vil bygge på flere forfattere, med spesielt fokus på Svein Melby. Det empiriske materialet vil i hovedsak bestå av utvalgte taler de to presidentene har holdt i tidsrommet 11.09.2001 – 02.05.2011 og de tre sikkerhetsstrategiene som ble utformet i 2002, 2006 og 2010. Det har blitt gjort et strategisk utvalg av taler, der kun taler som har vært direkte knyttet til temaet for oppgaven

har blitt valgt ut. Det har i denne sammenheng vært et eksplisitt fokus på terrorbekjempelse knyttet til internasjonal terrorisme, noe som har fått konsekvenser for hvordan terrorbekjempelse har blitt operasjonalisert.

De metodiske valgene og utfordringene knyttet til oppgaven vil diskuteres i kapittel 2, og spesielt viktig er operasjonaliseringen av begrepet terrorbekjempelse, som vil finne sted under punkt 2.2. Det vil benyttes fire indikatorer, bruk av militærmakt, spredning av demokrati, internasjonalt samarbeid og rettslige tiltak, for å analysere dette begrepet, og disse regnes som de mest sentrale elementene ved USAs terrorbekjempelse. Kapittel 3 vil ta for seg det teoretiske rammeverket, og diskutere ulike sentrale aspekter ved de to teoretiske retningene, først ved realismen og så ved idealismen. Hvordan disse retningene formes i en amerikansk kontekst samt den viktige sammenblanding av disse to retningene vil også diskuteres. Det vil være umulig å dekke alle aspekter ved disse teoretiske retningene, mye fordi begge retningene, spesielt realismen, har delt seg inn i et ukjent antall undergrupper, men de elementene det er valgt å fokusere på er retningenes syn på makt, nødvendigheten av konflikt, nasjonale interesser, spredning av verdier og militærmaktens rolle. Analysen vil foregå i kapittel 4 (Bush) og 5 (Obama), og er strukturert på samme måte for de to presidentene. Det vil først redegjøres for hvordan situasjonen på et konkret område er og hva slags politikk den sittende presidenten har valgt å føre. Deretter vil viktige utdrag fra taler presidenten har holdt om emnet presenteres, før presidentens politikk på feltet og argumentene han har presentert for å legitimere politikken analyseres i forhold til realisme-idealisme-skillen. Kapittel 6 vil samle trådene og gi svar på problemstillingen.

2 Valg av case og dokumenter

Denne analysen vil være et komparativt case-studie av amerikansk terrorbekjempelse med to case, Bush og Obamas respektive presidentperioder. Et case defineres av Gerring (2007: 19) som "a spatially delimited phenomenon (a unit) observed at a single point in time or over some period of time", og det er dermed klart at terrorbekjempelsen under Bush og Obama utgjør to case i et univers bestående av amerikansk terrorbekjempelse. Problemstillingen kan deles opp i to deler, hvordan Bush og Obama har utformet sin respektive terrorbekjempelse og hvordan de har valgt å legitimere denne terrorbekjempelsen. Disse to delene henger sammen og er vanskelig å analysere hver for seg, da legitimeringen av en gitt politikk ofte henspiller på antakelser som førte til den gitte politikken i utgangspunktet. Forskningsspørsmålet legger opp til en empirisk studie av forskjeller og likheter mellom Bush og Obamas terrorbekjempelse, men med et sterkt teoretisk fokus.

Det empiriske materialet i denne oppgaven vil bestå av de tre sikkerhetsstrategiene som har blitt formulert under de to presidentene, henholdsvis i 2002, 2006 og 2010, State of the Union-taler (SOTU) som har blitt holdt én gang i året fra 2001-2011 (med unntak av talene i 2005 og 2009, som var innsettelsestaler), og enkelte andre sentrale taler og tekster skrevet av de to presidentene i samme periode. Sikkerhetsstrategiene er interessante fordi de utgjør de viktigste strategiske dokumentene for den sittende administrasjonens utenriks- og sikkerhetspolitikk, og gir indikasjoner på hvordan presidenten ønsker å føre denne politikken og hva som anses som prioriterte områder. Fordi sikkerhetsstrategiene stort sett følger samme mal vil det være gode muligheter for å sammenligne de ulike strategiene. SOTU-taler, som holdes for Kongressen i begynnelsen av året, er på sin side en redegjørelse for nasjonens tilstand og hvilke konkrete prioriteringer den sittende presidenten ønsker å gjøre i året som kommer (GPO Access; Campbell og Jamieson 2008: 40). Presidenten må, i tillegg til en lang rekke nasjonale spørsmål, gi sin vurdering av temaer knyttet til utenriks- og sikkerhetspolitikk, og SOTU-talene regnes ofte som definerende for administrasjonens kommende år (ibid.: 146). Dette gjør disse talene til velegnede empiriske kilder for dette forskningsspørsmålet. Andre sentrale taler vil velges ut fra aktualitet, i den forstand at det kun vil fokuseres på taler som direkte dreier seg om de fire indikatorene på terrorbekjempelse. Talene er lett tilgjengelige fra Det Hvite Hus' hjemmesider, og sikrer dermed høy grad av etterprøvbarehet for andre forskere som ønsker å gjøre samme analyser. Samtidig gir disse talene utfyllende informasjon om presidentens standpunkt og legitimerende argumenter som

ikke nødvendigvis kommer frem gjennom de formelle og ritualiserte SOTU-talene. SOTU-talene, med sin opprinnelse i Grunnloven, legger endel føringer på hva presidenten bør fokusere på, blant annet samarbeid på tvers av partigrensene, trekke historiske linjer og opprettholde og styrke presidentrollen, noe som til en viss grad begrenser hvor personlig presidenten kan bli i disse talene. Derfor er taler levert i andre settinger et godt supplement, med større rom for personlig argumentasjon og bredere tematisk rekkevidde (ibid.: 137-157).

Tekstanalyse som metodisk verktøy er ikke uten problemer, og det er en del utfordringer som må diskuteres nærmere. Den viktigste utfordringen er knyttet til hvordan teksten som analyseres skal knyttes til presidentens terrorbekjempelse og det teoretiske rammeverket på best mulig måte. Her er operasjonaliseringen av begrepet terrorbekjempelse svært viktig. Det teoretiske rammeverket vil fokusere på aspekter ved realisme og idealisme som er relevante for den gitte problemstillingen, noe som vil gjøre det mulig å identifisere uttalelser og tekst med de to retningene i studiet av amerikansk utenrikspolitikk. En annen utfordring er knyttet til det faktum at taler ofte er preget av retorikk, i betydningen "appeals designed to inculcate belief" (Scott 1990: 5). I sin ekstreme form kan retorikk forstått på denne måten indikere at talens hovedformål er å overbevise dens publikum, noe som innebærer at talen ikke nødvendigvis reflekterer det taleren mener. Hvis man velger en slik forståelse av talers retoriske form kan for eksempel argumentene Bush og Obama har fremsatt i taler knyttet til krigene i Afghanistan og Irak forstås som kalkulerende forsøk på overbevisning fremfor en reell refleksjon av hva presidentene selv mener. Dette er derimot en lite treffende forståelse av retorikk i amerikansk politikk, der presidenter i stor grad holdes ansvarlig for det de har sagt. Dersom det retoriske aspektet ved en tale derimot forstås som en taktikk for å fremsette sine argumenter på best mulig måte, vil ikke disse argumentene fremstå som noe annet enn hva taleren selv kan stå inne for. Ifølge Campbell og Jamieson (2008: 8) har alle presidenter "the opportunity to persuade us to conceive of ourselves in ways compatible with their views of government and the world. At the same time, presidents invite us to see them, the presidency, the country, and the country's role in specific ways". Talene kan her forstås som et virkemiddel presidenten kan ta i bruk for å dele sitt grunnsyn på verden rundt seg, og slik være en direkte refleksjon av hva presidenten selv mener, selv om overbevisning av et publikum fortsatt er en del av hensikten med talen. Det er denne forståelsen av retorikk som vil legges til grunn her. Det vil for eksempel være nærliggende å tro at ulikt prinsipielt syn på bruk av militærmakt vil påvirke hvordan en taler argumenterer for bruk av militærmakt i terrorbekjempelsen.

George og Bennett (2005: 100) peker på viktigheten av å være klar over hva som kommuniseres, nærmere bestemt "*who is speaking to whom, for what purpose and under what circumstances*". En tekst må med andre ord sees i sin rette kontekst for å kunne forstås og analyseres. En analyse av taler må ta hensyn til hvem mottakeren av talen er, i hvilken sammenheng talen blir gitt, og hvorfor talen holdes. Samtidig kan spørsmålet om hvem som taler vise seg vanskeligere enn ved første øyesyn, da bruk av profesjonelle taleskrivere er en etablert praksis blant amerikanske presidenter (Campbell og Jamieson 2008: 16-18). Avhengig av presidenten kan taleskriveren ofte være ansvarlig for utformingen av store deler av talen, og det er varierende hvor involvert taleskriveren er i den politiske prosessen talen skal omhandle. Det er allikevel ikke tilfellet at presidenten kun fungerer som marionette, og utformingen av talen er gjerne en gjensidig prosess mellom president og taleskriver, der presidenten bidrar til og redigerer taleskriverens bidrag. Det er derfor ikke plausibelt å si at talene som fremsettes av presidentene ikke reflekterer presidentens egne holdninger og meninger (Ritter og Medhurst 2003: 7-8). Uavhengig av hvem som har skrevet talen vil mottakeren, i dette tilfellet det amerikanske folk, Kongressen, nasjonale og internasjonale institusjoner eller andre stater, holde presidenten ansvarlig for det som blir sagt i talen, noe som reduserer sannsynligheten for at presidenten holder en tale han ikke kan leve opp til (Riley og Brown 1996: 712). De ulike nasjonale sikkerhetsstrategiene er også et produkt fra flere aktører enn presidenten, men også her må det antas at presidenten har det overordnede ansvaret og det siste ordet når det gjelder hva som blir det endelige resultatet, spesielt siden presidenten signerer strategien og dermed får sitt navn direkte knyttet til den. Dette gjør at eventuelle problemer knyttet til flere forfattere av tekstene som skal analyseres ikke vil få særlig betydning for analysen, da tekstene antas å reflektere den sittende presidentens strategier.

I tråd med denne vurderingen må det også vurderes hvorvidt tekstene som skal analyseres kun skal komme fra presidenten selv, eller om også taler og tekster fra fremtredende medlemmer av administrasjonen skal være gjenstand for analyse. Forskningsspørsmålet henviser til forskjeller og likheter mellom de to presidentene, noe som gir klare indikasjoner på at det kun er taler og tekster fra de to presidentene som skal analyseres. Fordi det er presidentenes identifikasjon med de to ulike teoretiske retningene som er interessant her, vil det være naturlig å kun fokusere på tekst som presidentene selv har fremført eller skrevet. Det er kun disse tekstene som med størst grad av sikkerhet kan sies å reflektere presidentens legitimering av politikken han står som hovedansvarlig for.

Kildematerialet er i tillegg såpass stort for begge presidentene at dette ikke vil by på noen problemer.

I tillegg til en avgrensning av hvilke dokumenter som skal brukes, er det også viktig å avgrense hvilken tidsperiode som skal være gjenstand for analyse. Den tenkte tidsrammen vil være fra 11. september 2001 til 2. mai 2011, da Osama bin Laden ble drept i en amerikansk militær operasjon i Pakistan. 11. september 2001 er et naturlig startpunkt. Selv om Bush ble innsatt som president 20. januar 2001 var det først etter 9/11 at terrorbekjempelse ble et prioritert område, og perioden frem til terrorangrepene var ikke preget av spesielle hendelser som fikk konsekvenser for terrorbekjempelsen. Terrorisme generelt var ikke høyt på den utenriks-og sikkerhetspolitiske agendaen frem til 9/11, og siden forskningsspørsmålet dreier seg om hvordan terrorbekjempelsen har blitt ført og legitimert vil det være lite hensiktsmessig å se på tidsperioden før terrorisme havnet øverst på den sikkerhetspolitiske agendaen. Drapet på bin Laden er et naturlig slutt punkt, da dette hadde vært et prioritert mål for amerikansk terrorbekjempelse etter 9/11.

2.1 Operasjonalisering av terrorbekjempelse

Indikatorene som skal brukes videre i oppgaven er indikatorer på terrorbekjempelse, og utgjør operasjonaliseringen av dette begrepet. Operasjonaliseringer gjøres fordi teoretiske begreper ikke lar seg måle empirisk, og skal dermed bidra til å gjøre forskningsspørsmålet mulig å analysere (Lund 2002: 85-88). Dette innebærer at et teoretisk begrep som terrorbekjempelse må brytes ned i målbare indikatorer for å kunne analyseres på en sammenhengende og systematisk måte. Terrorbekjempelse vil videre måles ut fra fire indikatorer som samlet dekker de viktigste elementene ved USAs terrorbekjempelse. Disse indikatorene er:

- Bruk av militærmakt
- Spredning av demokrati
- Internasjonalt samarbeid
- Rettslig håndtering av terrorisme

Det er viktig å være klar over at hvilke tiltak en stat regner som relevante i sin terrorbekjempelse vil være avhengig av hvilke ressurser og maktpolitiske posisjon den

aktuelle staten har internasjonalt, noe som innebærer at USA vil ha større rom for mer omfattende tiltak for å bekjempe terrorisme enn andre stater. Dette er spesielt tydelig når det gjelder synet på bruk av militærmakt og spredning av demokrati som tiltak for å hindre terrorisme. Også den tredje indikatoren, internasjonalt samarbeid knyttet til terrorbekjempelse, påvirkes av disse forholdene, da USA kan føle seg mindre avhengig av andre for å takle denne trusselen enn andre stater. Valget av disse indikatorene gir naturlig nok ikke en uttømmende dekning av en stats samlede terrorbekjempelse, som består av en lang rekke tiltak, men de dekker det som anses som de viktigste aspektene ved USAs terrorbekjempelse slik denne har foregått etter 9/11. Det kan hevdes at etterretningens rolle også burde vært inkludert som en indikator, men siden dette er et felt som i stor grad er preget av gradert materiale vil det være vanskelig og lite hensiktsmessig å inkludere en slik indikator. Dette skyldes både at kildene vil være vanskelig å få tak i, og at bruk av slikt materiale antakeligvis ville ført til en gradering av oppgaven, noe som ikke er ønskelig. De fire indikatorene som har blitt valgt er områder de to presidentene selv har fokusert mye på i forbindelse med terrorisme, noe som innebærer at dette er områder som har blitt tillagt vekt i den samlede terrorbekjempelsen under begge presidentene. Samtidig er dette områder der forskjeller og likheter mellom Bush og Obama har vært tydeligst. Ved redegjørelsen for de fire indikatorene vil jeg kort nevne hvordan det teoretiske rammeverket kan inkorporeres, men siden dette rammeverket vil bli redegjort for i detalj i teorikapittelet vil dette nødvendigvis gjøres på en overfladisk måte.

Den første indikatoren er bruk av militærmakt. Denne indikatoren favner både spørsmålet om militærmakt skal spille en rolle i terrorbekjempelsen i det hele tatt og hvordan militærmakten eventuelt skal brukes, et viktig skille som det er nødvendig å ha klart for seg. Det kan godt eksistere enighet om at militærmakt er en nødvendig del av terrorbekjempelsen, men samtidig være stor uenighet om hvilken rolle og form militærmakten skal ha og hva slags militære operasjoner som skal iverksettes for å takle terrortrusselen. USA er i en militært overlegen posisjon internasjonalt, og vil derfor ha bruk av militærmakt som en naturlig del av den samlede terrorbekjempelsen. Selv om militærmakt er en definert del av USAs kontraterror, har dette virkemiddelet tradisjonelt ikke blitt tillagt like mye vekt som etterretning. Ifølge en publisering knyttet til forsvaret og kontraterror (Joint Publication 3-26 2009) har militærets rolle innen kontraterror økt som en del av den globale krigen mot terrorisme. Tidligere spilte militæret en begrenset rolle, og det var i hovedsak såkalte "special operations forces" (SOF) som hadde ansvaret for de offensive tiltakene mot terrorisme. Etter

9/11 og innføringen av krigen mot terrorisme som overordnet konsept oppstod det et behov for å redefinere militærets rolle innen kontraterror, med "[an] increasing role for conventional forces, the need for truly unified action, and an increased emphasis on an indirect approach" (ibid.: v-vi). De militære styrkene skulle med andre ord brukes mer aktivt og integrert med andre tiltak i kampen mot terrorisme. Det er først og fremst ulikt syn på hvordan militærmakten skal brukes som er sentralt ved en sammenligning av de to presidentene, da både Bush og Obama antas å mene at bruk av militærmakt er en nødvendig del av USAs terrorbekjempelse. Det antas derimot at de er uenige om hvordan militærmakten konkret skal brukes, med Bush som pådriver for en aktiv og intervenserende rolle og Obama som pådriver for en mer begrenset rolle. Det er grunn til å tro at en realistisk orientert president vil ha større fokus på hva som er i USAs nasjonale interesse og ha en pragmatisk holdning til bruk av militærmakt, mens en idealistisk orientert president vil ha større tilbøyelighet til å fremme bruk av militærmakt dersom dette brukes til å fremme eller beskytte idealistiske verdier. Et eksempel på det første er fremtredende realister som John Mearsheimers og Stephen Walts argumenter mot militær intervensjon i Irak, mens et eksempel på det andre er blant annet Robert Kagans og William Kristols delvis idealistisk baserte argumenter for den samme militære intervensjonen (Mearsheimer og Walt 2003; Kagan og Kristol 2004). Indikatoren vil omfavne hvordan de to presidentene har forholdt seg til krigen mot terrorisme som konsept, krigen i Afghanistan, sikkerhetsstrategiene og hvilke prinsipper for bruk av militærmakt disse skisserte, og krigen i Irak.

Den andre indikatoren dreier seg om spredning av demokrati for å redusere terrortrusselen. Dette tiltaket er basert på antakelser knyttet til terrorisme som fenomen og til egenskaper ved demokratiske stater. For at spredning av demokrati skal kunne anses som en måte å redusere terrortrusselen på, må det nødvendigvis antas at demokrati kan hindre, eller i hvert fall kan redusere sannsynligheten for, at enkelte individer tar i bruk terrorisme for å oppnå sine mål. Dette henger sammen med en teori om at terrorisme skyldes individers frustrasjon over å ikke nå frem på andre måter enn ved å ta i bruk vold for å fremme sin sak. Tesen er at styresmakten i demokratiske stater nyter en høy grad av legitimitet og at den gir individer mulighet til å fremme sine standpunkt på en fredelig måte, noe som gjør terrorisme unødvendig som virkemiddel. Dette gjør at spredning av demokratiske verdier til ikke-demokratiske stater anses som et viktig tiltak innen terrorbekjempelsen. Dette tiltaket henger også sammen med den liberale antakelsen om at demokratiske stater ikke går til krig mot hverandre, og kan slik sett anses som å være et mer generelt tiltak for å hindre en potensiell

sikkerhetstrussel (Lia og Skjølberg 2004: 34). Spredning av demokrati vil her forstås som spredning både ved å bruke hard og myk makt, slik disse formene for makt ble definert av Joseph S. Nye i boken *Bound to lead: The changing nature of American power* (1990). Dette innebærer at spredning av demokratiske verdier kan skje både ved bruk av militærmakt, økonomisk makt og evnen til å få andre stater til å ønske å tilegne seg disse verdiene uten noen form for tvang.

Synet på spredning av demokrati som virkemiddel i kampen mot terrorisme kan klart knyttes til det teoretiske rammeverket for denne oppgaven. Realismen har større fokus på hva som er i statens nasjonale interesse, og det er derfor grunn til å tro at spredning av demokrati vil ha en underordnet betydning for en realistisk orientert president, med mindre dette anses som et viktig argument for å sikre statens overlevelse og interesser (Osgood 1953). Slik sett kan man forvente at eventuelle argumenter for spredning av demokrati som virkemiddel i kampen mot terrorisme vil være preget av nyttehensyn og fokus på nasjonale interesser, samtidig som det er grunn til å tro at en realistisk orientert president heller vil bruke mykmakt for å spre demokratiske verdier, da dette er mindre ressurskrevende. Idealismen har derimot et uttalt ønske om å spre egne verdier til andre stater, uavhengig av hvilken form for makt som brukes for å gjøre dette (Melby 1995: 16-20; Romarheim 2006: 31). Det er derfor plausibelt å tro at en president som er idealistisk orientert vil argumentere sterkt for spredning av demokrati som et viktig tiltak mot terrorisme, fortrinnsvis ved bruk av myk makt, men om nødvendig også med hard makt. Denne indikatoren på terrorbekjempelse kan sies å være særegen for USA, da USA er en av få stater som har reell mulighet til å bruke dette virkemiddelet i kampen mot terrorisme, samtidig som USAs idéhistoriske grunnlag gjør spredning av demokratiske verdier til en viktig del av amerikansk utenrikspolitikk (Melby 1995: 29; Ruggie 1997: 110).

Den tredje indikatoren dreier seg om synet på internasjonalt samarbeid om terrorbekjempelsen. Internasjonalt samarbeid vil her forstås som samarbeid gjennom institusjoner som FN og NATO og bi- eller multilateralt samarbeid med andre stater. Et eksempel på samarbeid i kampen mot terrorisme gjennom internasjonale institusjoner er FNs globale kontraterror-strategi, vedtatt av alle medlemsstater 8. september 2006 (UN Action to Counter Terrorism). Behovet for samarbeid om tiltak knyttet til terrorisme har blitt mer aktuelt ettersom terrorismens globale karakter har blitt mer fremtredende, og dette er noe som anerkjennes også i USA. Det er derimot grunn til å forvente at synet på hvor viktig samarbeid

er og hvilken rolle internasjonale institusjoner og andre stater skal spille i utformingen av USAs politikk vil variere ut fra hvilken teoretisk retning man heller mot. Realismen har, som på så mange andre saksområder, også her en pragmatisk holdning, og fremhever at samarbeid er ønskelig dersom det tjener USAs interesser. Det anses som en god måte å dele byrder på, samtidig som allianser med andre stater kan ha en avskrekkende effekt på potensielle fiendtlige innstilte stater. Realismens hovedantakelser om det internasjonale system og statene i det innebærer allikevel at stater i realiteten aldri kan stole fullstendig på andre stater, og samarbeid er derfor aldri et fullgodt alternativ til å klare seg helt på egen hånd, i tråd med synet på det internasjonale system som et selvhjelpssystem. Det er derfor grunn til å forvente at en realistisk orientert president vil være positiv til internasjonalt samarbeid så lenge dette anses som forenelig med statens interesser, samt fokusere på behovet for stabilitet fremfor fremming av idealistiske prinsipper. Realismen vil også advare mot å føre en unilateral politikk, da dette blant annet kan føre til balansering fra andre stater. Idealismen er i utgangspunktet positivt innstilt til internasjonalt samarbeid, spesielt fordi denne teoretiske retningen ikke deler realismens syn på det internasjonale system og statene i det, men også fordi internasjonalt samarbeid vil utgjøre viktige fora å spre amerikanske verdier i. Idealismen vil allikevel på samme måte som realismen ikke ha noen betenkeligheter med å sette internasjonalt samarbeid til side dersom statens ideelle verdier og mål står i fare eller ikke kan spres på best mulig måte gjennom samarbeid på grunn av institusjoners iboende treghet. Idealismen vil samtidig ha troen på at verdiharmonisering mellom stater er mulig, noe som gjør samarbeid om terrorbekjempelsen svært relevant.

Den fjerde indikatoren dreier seg om hvordan terrorisme behandles i rettssystemet og hvilke rettslige tiltak som har blitt iverksatt for å hindre terrorisme på egen jord. Dette faller klart under det som har blitt definert som antiterrorisme, og dreier seg derfor i langt større grad enn de andre indikatorene om terrorisme og bekjempelse av denne innenfor USAs grenser. Rettslig håndtering av terrorisme har lenge vært en integrert og viktig del av staters samlede terrorbekjempelse, noe som har sammenheng med at terrorisme tidligere først og fremst har blitt regnet som en grov forbrytelse fremfor en sikkerhetstrussel (Cassese 2001: 994). Ifølge Pickering et al. (2008: 13) har myndighetene tradisjonelt tre valg når terrormistenkte skal behandles i rettsvesenet: imøtekommenhet, kriminalisering og undertrykkelse. Det første alternativet innebærer at myndighetene anerkjenner årsaken til terrorhandlingen som legitim, uten at de anerkjenner selve terrorhandlingen som legitim, og de terrormistenkte straffes derfor ikke like hardt som andre som begår samme kriminelle

handling uten et politisk motiv. Det andre alternativet behandler terrormistenkte på samme måte som vanlige kriminelle, mens det tredje alternativet behandler terrormistenkte hardere enn andre kriminelle i håp om at dette har en avskrekkende effekt og virker de-legitimerende. Den mest vanlige behandlingen av terrormistenkte i rettsvesenet i USA har vært en blanding mellom de to siste alternativene. Etter 9/11 ble terrorisme i langt større grad ansett som et sikkerhetsspørsmål enn tidligere. Flere forfattere har pekt på hvordan 9/11 fikk konsekvenser for internasjonal lovgivning generelt og hvordan internasjonal rett håndterer terrorisme, blant annet ved å erodere det rettslige grunnlaget for selvforsvar ved angrep fra en ikke-statlig aktør (Cassese 2001). Det er samtidig klart at hendelsene 11. september også fikk konsekvenser for hvordan terrorisme ble behandlet i rettsvesenet i USA. Paul Wilkinson (2006: 62-63) peker på hvordan Bush-administrasjonen "decided to circumvent, if not entirely abandon, the criminal justice system as a means of dealing with suspected terrorists". Dette innebar blant annet opprettelsen av Guantánamo, utstrakt bruk av forvaring på ubestemt tid uten dom av terrormistenkte, opprettelsen av militære kommisjoner som arena for rettssaker mot terrormistenkte, og lavere standard for bevisførsel i de få sakene som kom opp for de militære kommisjonene. Samtidig peker han på at rettslige tiltak aldri kan bekjempe terrorisme, da "[b]y definition terrorist groups are making war on legality" (ibid.: 81). Siden terrorister ikke anser den rådende styresmakten, altså den som har jurisdiksjon, som legitim, anser de heller ikke dennes lover som legitime, og mener derfor at de ikke er nødt til å følge dem (ibid.). Dette gjør at rettslige tiltak aldri kan redusere eller fjerne årsakene til terrorisme, og slik sett kun kan fungere i kombinasjon med andre tiltak.

Demokratiske liberale stater som opplever terrorangrep pleier ofte å etablere spesielle antiterroriltak som en reaksjon på angrepet, både som en måte å takle fremtidige terrortrusler på og som en måte å berolige egen befolkning på (ibid.: 79-80). Dette var også tilfellet for USA, som 26. oktober 2001 vedtok *The Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act of 2001* (Patriot Act), en svært omfattende lov som inneholdt mange av antiterroriltakene som henholdsvis George H. W. Bush og Bill Clinton hadde forsøkt fått vedtatt i løpet av sine respektive presidentperioder (Naftali 2005: 309). Den fjerde indikatoren vil inkludere hvordan de to presidentene forholder seg til rettsvesenets rolle innen den samlede terrorbekjempelsen, holdningen til Patriot Act, militære kommisjoner og Guantánamo. Siden denne indikatoren først og fremst dreier seg om nasjonale tiltak, og slik sett innenrikspolitikk, kan det være en utfordring å bruke et teoretisk rammeverk tilpasset utenriks- og internasjonal politikk i analysen. Dette vil allikevel være

mulig fordi de to teoretiske retningene gjør såpass klart definerte forutsetninger og har uttalte standpunkt som kan brukes for å forstå hvordan de stiller seg til denne indikatoren. Igjen gjør realismens fokus på pragmatiske løsninger som best ivaretar statens interesser at man kan anta at synet på rettsvesenets rolle hos en realistisk orientert president vil være preget av hvorvidt rettsvesenet antas å *kunne* spille en rolle. Det har vært argumentert for at rettsvesenet er for tregt og for uforutsigbart til å kunne spille en rolle i terrorbekjempelsen (Wilkinson 2006: 63), og dersom en realistisk orientert president deler denne oppfattelsen vil han antakeligvis ha et negativt syn på rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen, da dette ikke vil være i statens interesse. Det motsatte kan antas å være tilfelle dersom presidenten har et fordelaktig syn på rettsvesenets evne til å spille en rolle i terrorbekjempelsen. Den amerikanske idealismen er bygget opp rundt liberale, demokratiske prinsipper, og det er derfor grunn til å anta at en idealistisk orientert president vil ha et positivt syn på rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen og bruke idealistiske argumenter for dette synet. Dette innebærer at både en realistisk og en idealistisk orientert president kan argumentere for at rettsvesenet skal spille en viktig rolle i terrorbekjempelsen, men denne argumentasjonen vil hvile på ulike argumenter, henholdsvis nyttehensyn og idealistiske prinsipper.

3 Teoretisk rammeverk

Det teoretiske rammeverket for denne oppgaven vil bygge på to klassiske perspektiver på amerikansk utenrikspolitikk, henholdsvis realisme og idealisme. Disse to faktorene må begge være tilstede ved utformingen av amerikansk utenrikspolitikk, men det er varierende hvilken retning som er dominerende. Det avgjørende i denne sammenheng er hvilken retning den sittende presidenten tillegger størst betydning. Det er samtidig viktig å ha i mente at dette er teoretiske konstruksjoner som sjelden vil manifestere seg i ren form, slik de presenteres her. Jeg vil her presentere de to teoretiske retningene i detalj, samt se på hvordan de kan kombineres. Disse redegjørelsene vil utgjøre utgangspunktet for den analytiske delen av oppgaven, der Bush og Obamas terrorbekjempelse og legitimeringen av denne skal forsøkes sees i lys av disse to retningene. Det er allikevel nødvendig å diskutere selve terrorismebegrepet før de to perspektivene kan drøftes, da dette er et omstridt begrep som det er viktig å få på plass før analysen av USAs terrorbekjempelse starter.

3.1 Terrorismebegrepet

Terrorisme har, spesielt etter 9/11, fått mye oppmerksomhet, både av politiske beslutningstakere, akademikere og opinionen, og har etablert seg som en markant og tilstedeværende sikkerhetstrussel. Det er allikevel uenighet om hvordan fenomenet skal defineres og forstås, både innad i forskningsmiljøer og mellom stater, noe som i stor grad skyldes at terrorismedefinisjonen er preget av politiske hensyn. Siden terrorisme er et negativt ladet ord må man hele tiden ha i bakhodet hvem som definerer noe som terrorisme, og hvilke hensyn som eventuelt kan sies å ligge bak en slik definisjon (Schmid 1984: 6). Enighet om en felles definisjon av terrorisme har også vist seg vanskelig i internasjonale institusjoner. I FN har definisjonen av terrorisme vært kontroversiell, og Rupérez (2006) peker på hvordan mangelen på en felles definisjon har gjort FNs arbeid mot terrorisme vanskeligere. Først i desember 2001 klarte man i EU å bli enige om en felles definisjon av terrorisme, noe som illustrerer vanskelighetene knyttet til definisjonen av begrepet selv blant stater som anses som samstemte på en rekke områder (Brouwer 2003: 402-403). Også innad i stater kan det opereres med ulike definisjoner av fenomenet. USA er et godt eksempel i så måte. Utenriksdepartementet (UD), departementet for "homeland security" (DHS) og Forsvarsdepartementet (FD), tre aktører som har mye å gjøre med terrorisme, opererer alle med ulike definisjoner av fenomenet, noe som i hovedsak skyldes at de ulike departementene

har ulike prioriteringer og oppgaver i forhold til terrorisme (Hoffman 2006: 30-31). UD bruker denne definisjonen: "The term terrorism means premeditated, politically motivated violence perpetrated against noncombatant targets by sub-national groups or clandestine agents, usually intended to influence an audience" (U.S. Department of State 2003: xii). Denne definisjonen fokuserer på terrorisme som en planlagt, politisk motivert handling, i hovedsak ment for et publikum, men tar ikke hensyn til at terrorisme også i stor grad dreier seg om å skape frykt gjennom bruk av vold. Dette er en faktor både DHS og FD tar hensyn til i sine definisjoner:

The term "terrorism" means any activity that involves an act that – (i) is dangerous to human life or potentially destructive of critical infrastructure or key resources; and (ii) is a violation of the criminal laws of the United States or of any State or other subdivision of the United States; and appears to be intended – (i) to intimidate or coerce a civilian population; (ii) to influence the policy of a government by intimidation or coercion; or (iii) to affect the conduct of a government by mass destruction, assassination, or kidnapping (Homeland Security Act 2002: 2141).

The calculated use of unlawful violence or threat of unlawful violence to inculcate fear; intended to coerce or to intimidate governments or societies in the pursuit of goals that are generally political, religious, or ideological (DoD Dictionary of Military and Associated Terms).

DHS har nasjonal sikkerhet og antiterrorisme som sitt arbeidsområde, noe definisjonen reflekterer. I motsetning til de andre definisjonene nevnes eksplisitt ødeleggelse av infrastruktur og ressurser, ikke overraskende gitt DHS' ansvarsområde. Definisjonen omtaler også terrorisme som en kriminell handling, i tråd med den etablerte forbindelsen mellom antiterrorisme og rettslige tiltak. Samtidig nevnes verken bruk eller trussel om bruk av vold, terrorismens politiske natur eller dens psykologiske effekter. FDs definisjon kan sies å være den mest omfattende av de tre, da den i tillegg til å ta hensyn til bruk og trussel om bruk av vold også inneholder terrorismens politiske, religiøse eller ideologiske natur. Samtidig sier verken DHS eller FDs definisjoner noe om ofre for en terrorhandling, slik definisjonen til UD gjør, og de to definisjonene får derfor ikke frem et viktig trekk ved terrorisme som fenomen, nemlig at terrorisme som regel ikke er rettet mot ofre for terrorhandlingen, men mot styresmakten. Dette blir nevnt implisitt, i den forstand at begge fremhever styresmakten som en aktør som skal påvirkes, men settes ikke i sammenheng med de ofte sivile ofre for terrorhandlinger. De to definisjonene fra DHS og FD nevner heller ikke noe om hvem som

utfører terrorhandlingen, i motsetning til UD's definisjon, som eksplisitt sier at utøvere av terrorisme er sub-nasjonale grupper eller hemmelige agenter.

Også blant akademikere og eksperter innen terrorisme er det uenighet om hvordan terrorisme skal defineres. Brynjar Lia (2006: 11) hevder at det innen akademiske miljøer har oppstått større konsensus knyttet til definisjonen av terrorisme etter 9/11, og det er i hovedsak UD's definisjon som er den mest brukte. Alex Schmid har i sin omfattende studie fra 1984 forsøkt å finne frem til en definisjon av terrorisme som kan dekke fenomenet på en god måte, uten å kunne konkludere med at han har funnet en fullstendig og god definisjon. Dette skyldes i hovedsak at "[t]he correct definition would be the one which is consistently used by all users. In the field of terrorism there is no agreement about any single definition" (Schmid 1984: 110). I studien ser han på 109 ulike definisjoner av terrorisme fra perioden 1936-1981 og identifiserer 22 tilbakevendende elementer i alle disse. Resultatene til Schmid kan fremstilles i en tabell, og gir en god indikasjon på hvilke elementer som er mest brukt i ulike terrorismedefinisjoner.

Tabell 1. Frekvens av ulike elementer i 109 terrorismedefinisjoner

	Element	Frekvens (prosent)
	Vold, makt	83,5
	Politisk	65
	Frykt, fokus på terror	51
	Trussel	47
	(Psykologiske) effekter og (forventede) reaksjoner	41.5
	Differensiering mellom offer og mål	37.5
	Hensiktsmessig, planlagt, systematisk, organisert handling	32

	Metode basert på kamp, strategi og taktikk	30.5
	Ekstranormalt, bryter med aksepterte regler, uten humanitære begrensninger	30
	Tvang, utpressing, "induction of compliance"	28
	Publisitetsaspekt	21.5
	Vilkårlighet; upersonlig, tilfeldig karakter; ikke-diskriminerende	21
	Sivile, ikke-stridende, nøytrale, utenforstående som ofre	17.5
	Skremming	17
	Ofrenes uskyld understreket	15.5
	Gruppe, bevegelse, organisasjon som gjerningsmann	14
	Symbolsk aspekt, demonstrasjon for andre	13.5
	Umulig å kalkulere, uforutsigbart, ikke forventet utbrudd av vold	9
	Hemmelig, skjult natur	9
	Gjentakende; volden har en serie- eller kampanjekarakter	7
	Kriminell	6
	Krav rettet til tredjeparter	4

(Schmid 1984: 76-77)

Som denne oversikten viser, er det stor variasjon når det gjelder hva som blir tillagt vekt i ulike definisjoner av terrorisme. Selv om Schmid i hovedsak fokuserer på teoretiske definisjoner kan denne variasjonen også sees i konkrete eksempler, for eksempel ved å se på

de tre ulike definisjonene fra de tre amerikanske departementene. UDs definisjon inkluderer elementene 1, 2, 6, 7, 11, 13, 16 og 19, DHS' definisjon inkluderer elementene 1, 9, 10, 14 og 21, og FDs definisjon inkluderer elementene 1, 2, 3, 4, 7, 10, 14 og 21. Med unntak av voldsaspektet er det ingen elementer som er felles for alle de tre definisjonene, noe som klart illustrerer hvor vanskelig det er å finne en felles terrorismedefinisjon, samtidig som det viser seg at DHS' definisjon er den minst omfattende og antakeligvis den svakeste. Kun UDs definisjon inneholder element 6, differensiering mellom offer og mål, som Schmid mener er et helt essensielt skille innen terrorisme (Schmid 1984: 88). Litt interessant er det også at kun 6 prosent av de 109 definisjonene forbandt terrorisme med noe kriminelt, tatt i betraktning at å behandle terrorisme som en kriminell handling har vært en vanlig fremgangsmåte for å håndtere terrorisme i liberale demokratiske stater.

Bruce Hoffman (2006: 35) er på samme måte som Schmid skeptisk til muligheten for å få en uttømmende felles definisjon av terrorisme, men mener det er mulig og fruktbart å skille terrorisme fra andre former for vold, og slik finne de karakteristikkene som gjør terrorisme til en unik form for politisk vold. Siden det ofte blir satt likhetstegn mellom terrorisme, geriljakrigføring og opprør, er det spesielt disse to formene for politisk vold det er viktig å skille fra terrorisme. Gitt de likhetene som finnes er det ikke overraskende at disse tre formene for politisk vold blir samlet under betegnelsen "irregulære"; alle tre bruker ofte samme taktikk (kidnapping, likvidering, bombing av offentlige plasser, hit-and-run-angrep etc) for å skape frykt og slik påvirke oppførselen til målgruppen, og ingen av aktørene i de ulike gruppene bruker uniformer eller andre former for kjennetegn som skiller dem fra ikke-stridende. Det er allikevel viktige forskjeller. Gerilja og opprør omfatter en større gruppe bevæpnede individer, sterkt preget av militær sjargong, som i hovedsak angriper de militære styrkene til fienden. I tillegg har de ofte en viss kontroll over et gitt territorium og menneskene som bor der. Selv om terroristgrupper kan ha som overordnet mål å få direkte kontroll over en bestemt gruppe eller et geografisk område vil graden av måloppnåelse på disse punktene nødvendigvis variere, avhengig av gruppens posisjon og innflytelse. Det overordnede målet trenger heller ikke nødvendigvis å være realiserbart, noe som er spesielt relevant for terroristgrupper som opererer på global basis. Et eksempel på dette er al-Qaida, som har som mål å samle alle verdens muslimer i et kalifat, et mål som må sies å være utenfor rekkevidde, men som allikevel er en sentral del av gruppens ideologi (Burke 2004: 19). Alex P. Schmid (1984) peker også på at terrorister og geriljasoldater har et ulikt forhold til befolkningen de må forholde seg til. Mens geriljasoldatene gjerne etterfølger Maos påstand

om å være "en fisk i vannet", føler generelt ikke terroristen seg like hjemme i befolkningen han eller hun påstår å kjempe for, og de evner heller ikke å gi sin egen referansegruppe like god beskyttelse fra fienden (Schmid 1984: 45-46).

Samtidig er det slik at distinksjonen mellom de ulike grupperingene stadig blir vanskeligere, fordi "[t]he terrorist groups of greatest concern (...) share many of the characteristics of a global insurgency: propaganda campaigns, grass roots support, transnational ideology, and political and territorial ambitions" (U.S. Department of State 2009: 10). Et eksempel på dette er Hizbollah, som har etablert seg som en mektig politisk aktør i Libanon og har klart å mobilisere befolkningens støtte ved å tilby sosiale tjenester på områder der staten svikter, som skoler, sykehus og landbruks tjenester. (Council on foreign relations 2010; Hegghammer 2005: 31). Al-Qaida har forsøkt å bryte med den klassiske forståelsen av en terroristgruppe ved å operere med en autonom celle-struktur, der hver celle uavhengig av hverandre planlegger og utfører terroraksjoner, mens lederskapet i stor grad fungerer som ideologisk inspirasjon (Hoffman 2006: 38-40). Selv om distinksjonen mellom terroristgrupper og geriljabevegelser har blitt vanskeligere, i hovedsak fordi terroristgruppene har blitt mer avanserte og bedre organisert, er det allikevel et viktig skille å opprettholde. Dette gjelder spesielt i forhold til egenskaper som størrelse, ønsket om å møte motstanderens militære styrker direkte og forholdet til befolkningen terroristene skal representere.

Hoffman skiller også mellom terrorister og kriminelle, som gjerne kan bruke samme fremgangsmåte (vold), men som har helt ulik motivasjon for bruken av vold. Mens terrorister bruker vold eller trussel om vold for å oppnå et politisk mål, bruker i hovedsak kriminelle vold for å oppnå personlige fordeler, gjerne knyttet til materielle goder. Samtidig eksisterer det for den kriminelle ikke et skille mellom det bestemte offeret og målet for handlingen – disse er ofte den samme. Med andre ord bruker ikke den kriminelle vold eller trussel om vold for å påvirke et publikum (Hoffman 2006: 36-37). Disse distinksjonene gjør at Hoffman definerer terrorisme som

the deliberate creation and exploitation of fear through violence or the threat of violence in the pursuit of political change. (...) Terrorism is specifically designed to have far-reaching psychological effects beyond the immediate victim(s) or object of the terrorist attack (ibid.: 40-41).

Denne definisjonen inneholder elementene 1, 2, 3, 4, 5 og 6 fra Schmidts klassifiseringsskjema, og omfatter dermed de seks mest brukte elementene i

terrorismedefinisjoner. Denne definisjonen inneholder også det viktige skillet mellom offer og mål for terrorhandlingen, samtidig som den tar hensyn til at terrorisme dreier seg om makt og bruk av eller trussel om bruk av vold for å oppnå et politisk mål. Den viktige psykologiske effekten er også inkludert, noe som gjør dette til en god definisjon, og den jeg vil bruke videre i forståelsen av hva terrorisme er.

3.2 Realisme

Realisme har en lang tradisjon i studiet av internasjonal politikk, og har lenge vært et dominerende teoretisk perspektiv for å forstå hvordan det internasjonale system fungerer og hvorfor stater handler som de gjør. Selv om realisme med tiden har delt seg inn i flere underretninger, blant annet offensiv og defensiv realisme, er det vanlig å skille mellom klassisk realisme og neorealisme. Begge disse retningene er til stede i den formen for realisme som praktiseres i USA, og det er derfor viktig å redegjøre for begge. Selv om disse retningene skiller seg fra hverandre på viktige områder, da spesielt synet på makt, deler de noen viktige felles antakelser om det internasjonale system og statene som opererer i dette systemet, og disse antakelsene kan regnes som selve kjernen innen realismen. Først og fremst fokuserer realismen på staters egeninteresser og ønsket om å maksimere disse interessene. Statens viktigste egeninteresse er dens egen overlevelse, men også bevaring og, aller helst, styrking av egen relative makt og globale posisjon er viktige interesser (Osgood 1953: 5; Melby 2009: 7). Det internasjonale system anses som anarkisk, i den forstand at det ikke finnes noen overordnet myndighet som kan ivareta statens interesser, og statene kan derfor kun stole på seg selv i møte med andre stater. Makt er derfor helt essensielt for å sikre egne interesser (Mearsheimer 2007: 72; Lebow 2007: 55-58). Selv om de to retningene er enige om at konflikt vil være en naturlig og uunngåelig del av det internasjonale system, er de uenige om hva dette skyldes.

Klassisk realisme har sin opprinnelse fra Thukydide og hans redegjørelse for Peloponneser-krigen mellom Athen og Sparta, og dens fremste talsmann i nyere tid er Hans J. Morgenthau. Hans bok *Politics among nations* (2006: 5-11), først publisert i 1948, gir en detaljert og grundig redegjørelse for Morgenthaus versjon av klassisk realisme. Et viktig grunnleggende prinsipp i Morgenthaus tenkning er prinsippet om at mennesker og stater handler rasjonelt, i den forstand at de søker de beste måtene å oppnå egne interesser på. På samme måte som realismen generelt mener han at stater er opptatt av egne interesser, men

peker på at disse interessene kan variere ut fra den politiske og kulturelle konteksten. Uavhengig av kontekst er allikevel makt til enhver tid nært knyttet til en stats interesser. Hensynet til statens interesser gjenspeiles i Morgenthau's syn på spredning av egne verdier til andre stater, først og fremst menneskerettigheter. Han bruker USA som eksempel, men tankegangen kan overføres til alle stater og ulike interesser de måtte ha. Menneskerettigheter er kun én av en stats mange interesser, og ikke den viktigste, noe som gjør at denne interessen ofte vil komme i konflikt med andre, viktigere interesser. I slike situasjoner vil fokuset på menneskerettigheter måtte vike for andre interesser, noe som gjør det vanskelig å integrere denne interessen i utenrikspolitikken på en konsistent måte. Et eksempel på dette er USAs forhold til Kina (ibid.: 267).

Makt er et viktig element i Morgenthau's teori, og han sier tidlig at "international politics, like all politics, is a struggle for power" (ibid.:29). I motsetning til neorealister som Waltz og Mearsheimer, som opprettholder et klart skille mellom nasjonal og internasjonal politikk, mener Morgenthau at dette skillet ikke eksisterer, og at politikk generelt, både på det nasjonale og det internasjonale nivå, er preget av maktkamp. På samme måte er maktpolitikk en naturlig del av det internasjonale system, ikke på grunn av egenskaper ved dette systemet, men på grunn av menneskets natur. I tråd med andre klassiske realister mener Morgenthau at ønsket og kampen om makt er en naturlig del av menneskets natur, og denne kampen føres i alle sosiale relasjoner på alle nivåer, også mellom stater (ibid.:37-38). Dette forklarer også hvorfor det ikke kan gjøres et skille mellom nasjonal og internasjonal politikk: den samme rasjonaliteten knyttet til makt eksisterer på alle nivåer. All politikk kan klassifiseres i tre grunnleggende former: ønske om å bevare, øke eller demonstrere egen makt. Disse tre gruppene korresponderer med én av tre former for internasjonal politikk: status quo, imperialisme og prestisje. Hvis en stat fører en status quo-politikk ønsker den å bevare egen makt uten å endre den etablerte maktbalansen. En slik politikk er ikke fremmed for endring generelt, kun endringer som påvirker den relative maktfordelingen. Hvis en stat fører en politikk basert på imperialisme forsøker den å skaffe mer makt ved å endre den eksisterende maktbalansen. En slik politikk er mest vanlig i situasjoner der en stat har vunnet en krig og ønsker å endre maktforholdet til den tapende part (Versailles-traktaten), der en stat har tapt en krig og ønsker å gjenvinne, og om mulig øke, det den har tapt (Tyskland fra 1935), og der det eksisterer svake stater eller maktvakuum som virker attraktive på sterke stater (kolonitiden). Hvis en stat fører en prestisje-politikk forsøker den å demonstrere egen makt, enten fordi den ønsker å bevare eller å øke denne makten. Dette skjer enten gjennom diplomatiet eller ved å

demonstrere egen militærmakt. Ved å demonstrere egen makt kan staten påvirke hvordan andre stater vurderer den aktuelle maktfordelingen, og slik også bidra til å bevare eller øke statens faktiske makt (ibid.: 50-91). Samtidig peker Morgenthau på det faktum at maktbalansen som prinsipp er vanskelig å forholde seg til i realiteten, fordi det vil være vanskelig for en stat å faktisk beregne den riktige maktfordelingen. Dette gjør at stater alltid vil måtte ta utgangspunkt i å maksimere egen makt for å sikre seg mot feilkalkuleringer, noe som gjelder alle stater i systemet. Slik fører maktbalansen til en forsterking av staters inneboende ønske om å maksimere egen makt, og fungerer derfor ikke som en kilde til å hindre konflikt, slik enkelte neorealister vil hevde, men heller det motsatte (ibid.: 218-219).

I motsetning til hos Morgenthau er skillet mellom nasjonal og internasjonal politikk svært viktig innen neorealismen. Et av de viktigste bidragene til neorealismen er Kenneth N. Waltz' bok *Theory of international politics* fra 1979, og denne boken er i stor grad en kritikk av Morgenthau og andre realisters teorier. Waltz hevder at mens man innad i en stat har en sentral autoritet som har monopol på legitim bruk av vold, kan kontrollere aktørene og fastsette regler for oppførsel, er det internasjonale system anarkisk, noe som gjør at aktørene, statene, må sikre sine egne interesser for å overleve (ibid.: 88-91; 103-104). Slik sett er det for Waltz egenskaper ved det anarkiske systemet som legger grunnlaget for hvordan stater handler, ikke menneskets natur, slik Morgenthau mener. Staters preferanser, i denne sammenheng egen sikkerhet og overlevelse, er dermed eksogent gitt, i den forstand at systemet avgjør hvilke preferanser staten må fokusere på. Det eksisterer en stor grad av kontinuitet innen internasjonal politikk, og denne kontinuiteten kan ikke forklares dersom man kun forklarer staters handlinger ved å se på staters motiver og interne prosesser. Et slikt fokus innebærer at endringer innad i en stat vil føre til endringer i internasjonal politikk, noe som ikke kan forklare hvorfor enkelte trekk innen internasjonal politikk vedvarer til tross for interne endringer hos de aktuelle aktørene. Dette kan derimot forklares ved å se på det konstant anarkiske internasjonale systemet (ibid.: 65-66). Viktigheten av systemiske faktorer forklarer også hvorfor Waltz retter fokus mot forskjellene mellom ulike systemer, da multi-, bi-, eller unipolære systemer. Endringer som finner sted innen internasjonal politikk skyldes en overgang fra ett system til et annet, eksemplifisert ved å se på endringene som fant sted etter andre verdenskrig, der man fikk en overgang fra et multipolært til et bipolært system. Slike strukturelle endringer skyldes at kapasitetsfordelingen mellom statene endres (ibid.: 70; 97). Ifølge Waltz er det mest stabile, og dermed det beste, systemet et bipolært system, mye på grunn av balansering, som i et bipolært system kun kan skje ved å gjøre endringer innad i

de to stormaktene. Dette er såkalt intern balansering, som er mer pålitelig og presis enn ekstern balansering, der man er avhengig av å slå seg sammen med andre stater for å balansere (ibid.: 161-168). Balansering finner sted når en stat bruker eller forventes å bruke makt, og den potensielle balanseringen antas å virke avskrekkende på stater som vurderer å bruke makt (ibid.: 113-114). Siden sikkerhet, ikke ønsket om å maksimere egen makt, er den dominante interessen i et selvhjelpssystem, vil såkalt "bandwagoning", altså at stater samarbeider med den sterkeste staten i systemet, ikke finne sted, da denne staten utgjør den største sikkerhetstrusselen (ibid.: 126-127).

På samme måte som Morgenthau mener Waltz at konflikt er en naturlig del av internasjonal politikk, men mener at dette skyldes det internasjonale systems struktur, ikke menneskets natur. Samarbeid mellom stater er vanskelig av to grunner: problemer knyttet til relativ makt og problemer knyttet til staters frykt for å bli avhengig av andre stater. Begge disse problemene har røtter i det internasjonale system, da spesielt det faktum at stater kun kan stole på seg selv når det gjelder egen sikkerhet (ibid.: 105-106). Dette utelukker ikke at allianser mellom stater med noen felles interesser, da gjerne frykt for andre stater, kan danne allianser for å bevare egen sikkerhet (ibid.: 166). Bruk av makt vil være avhengig av hva som er i statens interesse, og frykten for at en annen stat vil bruke makt er alltid tilstede (ibid.: 113).

Amerikansk realisme er en kombinasjon av disse versjonene av realisme, muligens med noe større vekt på klassisk realisme enn neorealisme. Ønsket om å maksimere nasjonale egeninteresser anses som drivkraften bak staters handlinger, og det antas at stater handler rasjonelt for å oppnå disse egeninteressene. Det forutsettes at det internasjonale system er anarkisk, i samme betydning som legges til grunn ovenfor, og dette gjør at konflikt og interessemotsetninger er et naturlig og uunngåelig trekk ved det internasjonale systemet. Dette er i tråd med neorealismens antakelse om at systemets struktur er den viktigste årsaken til konflikt. En annen likhet med neorealismen er synet på maktbalanse som en måte å hindre utbrudd av militær konflikt på, selv om troen på et bipolarert system som det mest stabile ikke nødvendigvis har gjenklang i den amerikanske formen for realisme (Melby 1995: 17-18). Amerikansk realisme er samtidig kritisk til internasjonale institusjoner, spesielt FN, fordi disse kun anses som å reflektere stormaktenes interesser (Mearsheimer 1994-1995: 7).

Et av de viktigste bruddene med de tidligere nevnte versjonene av realisme kommer når det gjelder synet på bevaring av viktige verdier og normer. Realisme har generelt liten

plass til verdier og normer i sitt teoretiske rammeverk, og dette gjelder spesielt for neorealismen. I USA kan derimot bevaring av grunnleggende verdinormer være i statens egeninteresse, men kun dersom dette uten tvil kan bidra til oppnåelse av viktige nasjonale målsetninger, som for eksempel nasjonal sikkerhet. Dette skyldes at USA, i motsetning til tradisjonelle nasjonalstater, i stor grad bygger på oppslutningen om felles politiske ideer knyttet til demokrati, markedsøkonomi og personlige friheter og rettigheter. Dermed blir bevaringen av disse grunnleggende verdinormene også en naturlig del av USAs nasjonale interesse, da USAs overlevelse som sådan er avhengig av bevaring av bestemte verdier (ibid.: 29; Ruggie 1997: 110). Selv om dette kan minne mye om idealisme, er det fortsatt realismens fokus på egeninteresser som er rådende, i den forstand at dersom det oppstår konflikt mellom bevaring av verdinormer og nasjonale interesser er det verdinormene som må gi tapt (Melby 1995: 18; Osgood 1953: 11).

3.3 Idealisme

Idealisme innebærer i utgangspunktet "en tilnærming til politikk der det legges primær vekt på oppnåelsen av overordnede ideelle mål" (Melby 1995: 15). Hva disse ideelle målene konkret består av vil være avhengig av hvilken aktør som definerer dem. I denne sammenheng refererer idealisme spesifikt til *amerikansk* idealisme, noe som innebærer at de ideelle målene i stor grad bygger på liberale verdier og mål, tett forbundet med retningen liberalisme i studiet av internasjonale relasjoner (ibid.: 15). Liberalisme har, på samme måte som realisme, delt seg inn i flere ulike undergrupper, men noen grunnleggende antakelser og verdier er felles for alle disse undergruppene. En viktig antakelse er troen på at demokratier ikke går til krig mot hverandre, også kjent som demokratisk fred-tesen, det nærmeste man kan komme en vedtatt sannhet innen IR-studiet (Panke og Risse 2007: 90-91; Lia og Skjølberg 2004: 34). Denne tesen har sitt utspring i Kant, som snakket om en fredssone mellom demokratiske stater, fortrinnsvis republikker, der statene innenfor sonen opprettholdt fred mellom seg, men der de ovenfor stater utenfor sonen kunne gå til krig. Av dette følger den logiske konklusjon at jo flere demokratiske stater det er, desto fredeligere vil det internasjonale system være (Doyle 1986: 1156). Dette er også en viktig del av den vestlige tradisjonen og den amerikanske idealismen, og spredning av demokrati anses som en måte å sikre internasjonal stabilitet og fred på. Et annet viktig element ved denne tradisjonen er fokuset på menneskerettigheter og spredningen av disse, et element som kan sies å henge tett sammen med troen på demokratiet (Howard og Donnelly 1986: 805). Selv om det har utviklet seg en egen retning innen

liberalismen med fokus på liberale økonomiske prinsipper, er troen på en liberal markedsøkonomi til stede i liberalismens generelle teoretiske rammeverk. Spesielt Adam Smiths tanker om gjensidig økonomisk avhengighet som kilde til fred har spilt en viktig rolle innen liberalismens tenkning (Panke og Risse 2007: 97).

Ifølge John H. Herz (1950: 158) starter idealisme som teoretisk perspektiv i nærmest den andre enden av realisme. Idealismen går ut fra at konflikt ikke er et nødvendig trekk ved det internasjonale system, og peker på at man kan få harmoni mellom individuelle og kollektive interesser. Denne antakelsen skyldes antakeligvis troen på at makt kan brukes til å oppnå felles goder, og at makt er noe som til slutt kan elimineres helt fra politikken. Idealismen avviker også fra klassisk realisme i den forstand at den antar at menneskets natur i utgangspunktet er god, men at systemet mennesket befinner seg i fører til at mennesket handler i strid med dets grunnleggende godhet. Systemets struktur får dermed i idealismen like mye skylden for tingenes tilstand som i neorealismen, men i motsetning til neorealismen mener idealismen at denne strukturen kan endres slik at mennesket kan følge sine ideelle tilbøyeligheter. Denne analogien kan også overføres til stater og det internasjonale system, i den forstand at "det er mulig å få de enkelte statene til å la sine snevre nasjonale interesser underordnes oppnåelsen av universelle høyverdige målsettinger" dersom den internasjonale strukturen endres (Melby 1995: 16). Dersom det skal være mulig å slik gjøre staters egeninteresser til kollektive interesser, er det viktig at alle stater deler det samme verdi-, idé- og normgrunnlaget, noe som vil føre til at konflikt ikke vil være nødvendig. Dette er også i strid med realismen, som mener at ideologisk pluralisme er det mest fordelaktige for å unngå konflikt (ibid.: 16-18). Den amerikanske idealismen deler mange av den generelle idealismens kjennetegn, men er spesielt tilpasset amerikansk historie og posisjon. Den deler liberalismens tro på menneskerettigheter, markedsøkonomi og demokrati, men er ikke fremmed for å ta i bruk militærmakt for å oppnå ideelle mål (ibid.: 16-20).

Eksepsjonalisme er en viktig del av amerikansk idealisme, og har en lang historisk tradisjon i USA. Begrepet ble først brukt av Alexis de Tocqueville i boken *Democracy in America* fra 1840, og refererte til USA som noe kvalitativt annet enn andre stater, en forståelse av begrepet som fortsatt er gjeldende slik det brukes i dag (Tocqueville 1945: 36-37; Lipset 1996: 17-18; Melby 1995: 21). Eksepsjonalisme henger nøye sammen med det faktum at USA er en idéstat, noe som skiller USA fra andre tradisjonelle nasjonalstater. Lipset (1996: 31) beskriver ideologien USA er basert på med fem ord: frihet, egalitarisme,

individualisme, populisme og laissez-faire. De som avviser disse verdiene kan ikke kalle seg amerikanske. Tanken om at USA representerer noe annet enn de tradisjonelle statene innebærer også at USA antas å ha en spesiell rolle i verden som forplikter landet til å være ekstra påpasselig med å opprettholde og videreformidle dets ideelle budskap og standard (Melby 1995: 21). Eksepsjonalisme kan igjen deles inn i to hovedretninger, "sense of escape" og "manifest destiny", som kan styre utenrikspolitikken i svært ulike retninger. Dette er spesielt tydelig når det gjelder synet på internasjonalt engasjement. Mens den første retningen er skeptisk til amerikansk engasjement internasjonalt, anser den andre retningen dette som en god måte å spre amerikanske verdier og normer på (Melby 1995: 33). Dette er et tydelig eksempel på den inneboende labiliteten som kan sies å eksistere innen eksepsjonalismen.

Sense of escape-retningen henspiller på USAs historiske rolle som tilfluktssted for immigranter fra den gamle verden, som ønsket å unnsnippe Europas samfunnsstruktur og maktpolitikk. Immigrantene ønsket friheten USA stod for, både de økonomiske og sosiale mulighetene det nye landet representerte og religiøs frihet (Halle 1960: 13-15). Denne rollen gjorde det nødvendig å etablere et USA som var annerledes enn de samfunnene immigrantene kom fra, og dette gjaldt spesielt fokuset på maktpolitikk og det etablerte diplomati. For at dette skulle være mulig var det viktig å ikke bli innblandet i den gamle verden, og dette krevde enten at USA kunne dominere verdenspolitikken uten utfordrere, eller at USA trakk seg tilbake og førte en isolasjonistisk politikk. Siden verdensdominans ikke var en mulighet ble det siste alternativet den foretrukne løsningen, og USA skulle i stedet fungere som et eksempel på hvordan ting kunne gjøres, "a city upon a hill" slik John Winthrop formulerte det, uten at han nødvendigvis hadde USAs utenrikspolitik i tankene (Melby 1995: 22; Hodgson 2009: 1-3). Ved å fungere som et idealistisk eksempel kunne USA påvirke resten av verden uten å bli dratt inn i den, og først når omverdenen hadde tilegnet seg tilstrekkelig mange av USAs grunnideer kunne USA tillate seg en mer aktiv rolle internasjonalt. Denne retningen av eksepsjonalismen var mest dominerende tidlig i USAs historie, men har hele tiden vært en viktig understrøm i amerikansk utenrikspolitik. Dette kan blant annet forklare hvorfor USA etter andre verdenskrig tilsynelatende fremstod mer som en motvillig supermakt enn en tradisjonell supermakt, og hvorfor debatter om USAs aktive internasjonale engasjement fortsatt oppstår.

Den andre retningen, manifest destiny, gir derimot ikke incentiv til en isolasjonistisk politikk, heller det motsatte. Grunntanken er at USA er et utvalgt land, som nærmest er pålagt

å aktivt spre egne verdier og idealer til andre deler av verden. USA oppfattes som å være genuint godt, og derfor er også alle dets hensikter og agendaer per definisjon gode. Dette innebærer også at USA opererer ut fra helt andre forutsetninger enn andre stater i det internasjonale system (Melby 1995: 21). Den nære tilknytningen til religion henger sammen med den religiøse friheten USA ble ansett som å tilby da de første immigrantene kom til landet, og dette elementet er fortsatt sterkt til stede i amerikansk politikk i dag. En aktiv og intervensjonistisk utenrikspolitikk anses som den beste måten å beskytte USAs idealistiske system på, da dette vil føre til verdiharmonisering og dermed mindre konflikt. Dette er i tråd med liberalismen og idealismens grunnleggende tanker. På samme måte som sense of escape-retningen har manifest destiny-retningen en lang historie i USA. Det er bred enighet om at uttrykket først ble brukt i 1845 av John L. Sullivan, redaktør for *Democratic Review*, som ble et talerør for det som skulle få betegnelsen manifest destiny (Pratt 1927; Merk 1963: 27). Allerede i en artikkel fra 1839 snakker Sullivan om USAs spesielle status som forsvarer av menneskeheten og som et utvalgt land, i den forstand at "[p]rovidence is with us" (Sullivan 1968: 17). Videre sier han:

All this will be our future history, to establish on earth the moral dignity and salvation of man – the immutable truth and beneficence of God. For this blessed mission to the nations of the world, which are shut out from the life-giving light of truth, has America been chosen (ibid.: 21)

Her ser man både sammenblandingen av religion og idealisme og den spesielle sammenblandingen av manifest destiny og territoriell ekspansjon som var typisk for 1840-tallet, selv om det har vært debattert hvorvidt det siste punktet var knyttet til reelle ideelle motiver eller kun var imperialisme og nasjonale interesser forkledd som idealisme (Graebner 1968.: xix- xxi). På 1840-tallet ble i tillegg ekspansjonisme eksplisitt knyttet til spredning av demokrati, eller slik det på den tiden ble kalt, "extension of the area of freedom" (Weinberg 1958: 101). Demokratispredning er et viktig element innen manifest destiny, og henger klart sammen med tanken om USAs overlegne samfunnssystem og liberale verdier. Dette er et element som ikke har forsvunnet, men heller styrket sin posisjon etter at menneskerettigheter og demokrati på 1990-tallet fikk en dominerende rolle i internasjonal politikk (Matlary 2006: 10).

På 1800-tallet ble manifest destiny som utenrikspolitisk retningslinje i størst grad fremhevet av aviser og magasiner som foretrakk demokratene fremfor republikanerne, og man så et klart geografisk skille mellom de som fremhevet denne retningen som positiv og de som

fremhevet den som negativ. Demokratene var generelt mer positive til en ekspansjonistisk utenrikspolitikk enn republikanerne, som foretrakk en mer isolasjonistisk politikk, men synet på hvor langt doktrinen kunne strekkes varierte (Merk 1963: 35-41). Sammenhengen mellom partipolitisk tilhørighet og manifest destiny var antakeligvis sterkest på slutten av 1800-tallet, da ekspansjonisme på eget kontinent var nært knyttet til tanken om det etablerte USAs karakter og "skjebne". På 1900-tallet har manifest destiny som retning manifestert seg i begge partier, og den har hatt vedvarende innflytelse selv etter at fokuset på ekspansjon i Nord-Amerika forsvant. Dette vitner om at denne retningen innen ekspansjonalisme er noe mer enn kun et forkledd ønske om imperialismen på egen jord. Et godt eksempel på at manifest destiny har vært en innflytelsesrik retning innen begge partier er det faktum at denne retningen har stått sterkt både under demokratiske og republikanske presidenter, først og fremst under Woodrow Wilson fra 1913-1920 og Ronald W. Reagan fra 1981-1989 (Melby 1995: 22-27). Allikevel har idealisme tradisjonelt stått sterkere innen det demokratiske partiet enn i det republikanske, der man i hovedsak har fokusert på å opprettholde status quo, stabilitet og en nøktern maktpolitikk, altså det man kan kalle realpolitikk (Melby 2004: 14).

3.4 Realisme og idealisme i amerikansk utenrikspolitikk

Amerikansk utenrikspolitikk er preget av både realisme og idealisme, og enhver som ønsker å lykkes som statsoverhode er nødt til å ta hensyn til begge retningene ved utformingen av utenrikspolitikken. Realismen har ofte kritisert idealismen for å være nasjonale interesser i idealistisk forkledning, i den forstand at idealistisk argumentasjon kun anses som et dårlig dekke for det som i realiteten er kald maktpolitikk. En slik forståelse tar ikke hensyn til det spesielle forholdet mellom realisme og idealisme i amerikansk utenrikspolitikk, som i hovedsak skyldes at USAs rolle som idestat gjør det til en nasjonal egeninteresse å ivareta og beskytte idealistiske verdier. Denne sammenblandingen av realisme og idealisme innebærer ikke at idealismen som fremheves ikke er reell, snarere tvert i mot. De ideelle verdiene som forsvares er ofte både ekteføyte og ansett som en viktig del av den amerikanske arven, og settes ikke nødvendigvis i sammenheng med amerikanske egeninteresser. En amerikansk statsleder vil derfor gjerne bruke begge retningene for å legitimere den utenrikspolitiske kursen som følges, uten at dette anses som vinglete eller galt (Melby 1995: 31; Ruggie 1997: 117-119). Dette er et viktig poeng også hos Robert Osgood (1953: 23), som blant annet sier at "[i]n very few situations are statesmen faced with a clear choice between ideals and national

self-interest; in almost all situations they are faced with the task of reconciling the two".

James H. Billington (1986: 651) anerkjenner også at en slik sammenblanding av realisme og idealisme er vanlig hos statsledere, og peker på viktigheten av å føre en utenrikspolitikk basert på en kombinasjon av de to retningene for at USAs samfunnssystem skal overleve. Dette kan også sees konkret i amerikansk politikk. Condoleezza Rice, da utenriksminister, uttalte i en tale referert av Glenn Kessler fra Washington Post 8. juni 2007 at administrasjonens utenrikspolitiske kurs kunne kalles "American realism", et begrep som innebærer at "[w]e will never bring our day-to-day interests into perfect harmony with our ideals. But that is a challenge for policy, not a license to ignore our principles." Her ser man tydelig behovet for å kombinere de to retningene, uten at dette svekker de idealistiske prinsippene og verdiene i sin rene form.

Rices bruk av begrepet "American realism" peker også på et annet interessant faktum i denne sammenheng, nemlig begrepspluralismen som eksisterer innen studiet av amerikansk utenrikspolitikk. Ofte brukes ulike begreper på fenomener som i bunn og grunn er like, eller i hvert fall bunner i de samme antakelsene og forutsetningene. I denne sammenheng er Svein Melbys (2004) analyseapparat illustrerende og godt. Melby skiller mellom institusjonalister, realpolitikere og ekspansjonister i sin redegjørelse for strømninger i den utenrikspolitiske debatten, og elementer ved disse grupperingene, da spesielt de to siste, kan til en viss grad sies å sammenfalle med realisme-idealisme-skillen som har blitt skissert ovenfor.

Ekspansjonistenes syn på bruk av militærmakt faller sammen med idealismens syn på bruk av militærmakt for å fremme eller forsvare ideelle verdier, selv om ekspansjonistene i større grad anerkjenner at bruk av militærmakt bør knyttes til nasjonale interesser. Ekspansjonistene anses også som de mest idealistiske, i den forstand at spredning av liberale verdier som menneskerettigheter og demokrati blir regnet som et hovedanliggende for amerikansk utenrikspolitikk. På samme måte er realpolitikernes pragmatiske holdning både til bruk av militærmakt og internasjonalt samarbeid, samt fokuset på økonomiske og sikkerhetspolitiske interesser, sammenfallende med realismens grunntanker (Melby 2004: 48-50). Forholdet mellom de tre gruppene innad i de to partiene anses som hovedårsaken til at demokratene på 1970- og 80-tallet ble stadig mindre idealistiske. Etter hvert som institusjonalistenes rolle økte innad i det demokratiske partiet ble det stadig mindre rom for ekspansjonistene, de mest uttalte idealistene, og realpolitikerne, de mest uttalte realistene. Disse gruppene søkte i stadig større grad over til det republikanske partiet, som tradisjonelt hadde vært styrt av realisme og realpolitikere, og det var frem til valget i 2000 usikkert hvilke av retningene som ville få den

dominerende rollen innad i partiet (ibid.: 55-58). Slik sett ble det republikanske partiet i denne perioden et godt eksempel på hvordan de to retningene fungerte sammen, også innenfor samme parti.

4 George W. Bush

På mange måter kan man si at Bushs rolle som president først ble definert da 9/11 var et faktum. Bush uttalte selv i en tale 17. desember 2008 at "[t]hat day defined my presidency", og den presidentrollen han inntok var en ganske annen enn den tradisjonelle utenrikspolitiske eliten i det republikanske partiet hadde sett for seg da de fremmet Bush som en sterk presidentkandidat i 1999 og under valgkampen i 2000. Denne eliten ønsket en presidentkandidat som ville fokusere på prinsipper forbundet med en tradisjonell utenrikspolitisk kurs, henholdsvis opprettholdelse av status quo, forsiktig maktbruk og samarbeid med stater man deler felles interesser med (Melby 2004: 14). Dette er i tråd med en realistisk orientert utenrikspolitikk, og en slik utenrikspolitisk kurs har historisk stått svært sterkt i dette partiet. Bush ble tidlig kritisert for å inneha begrenset kunnskap om og erfaring knyttet til utenrikspolitikk, et faktum han vedkjente seg, men som han ikke anså som en svakhet. I tråd med hans syn på hvilken rolle presidenten skulle spille, en leder som fastsatte de store linjene og fattet de overordnede strategiske beslutningene, gjorde han det tidlig klart at erfarne rådgivere ville spille en viktig rolle når det gjaldt den konkrete iverksettingen av utenrikspolitikken dersom han ble president. Samtidig viste han seg gjennom nominasjonsprosessen og den påfølgende valgkampen mot Al Gore som stadig tryggere på utenrikspolitiske spørsmål og egne visjoner for den utenrikspolitiske kursen (Daalder og Lindsay 2005: 17-21). Blant annet anså han tidlig at spredning av masseødelegglesesvåpen og internasjonal terrorisme utgjorde to viktige sikkerhetspolitiske utfordringer, selv om holdningene knyttet til hvordan disse utfordringene burde møtes først begynte å utvikle seg i løpet av sommeren 2001 (Melby 2004: 90-91). I en tale 19. november 1999 ved Reagan-biblioteket i Simi Valley skisserte han en utenrikspolitikk preget av samspillet mellom realisme og idealisme, og fokuserte på hvordan frivillig internasjonal tilslutning til amerikanske verdier og idealer vil være i USAs interesse. Talen, som førte til en viss bekymring hos den republikanske utenrikspolitiske eliten, hadde fokus på nasjonale interesser, styrking av verdens eksisterende og gryende demokratier, og "[r]ealism, in the service of American ideals" (Bush 19.11.1999; Melby 2004: 15). I den samme talen ble både spredning av masseødelegglesesvåpen, terrorisme og "rogue states" fremhevet som de viktigste sikkerhetstruslene mot USA, og skepsisen til internasjonale avtaler for å stanse disse truslene var særlig tydelig, spesielt i forhold til masseødelegglesesvåpen.

Bushs valg av administrasjonsmedlemmer og nære rådgivere var preget av en jevn fordeling mellom tradisjonelt moderate real-politikere som Colin Powell og Condoleezza Rice, og neokonservative ekspansjonister som Paul D. Wolfowitz, Dick Cheney og Donald Rumsfeld. Av disse kan det hevdes at Cheney og Rumsfeld, i motsetning til Wolfowitz, ikke hadde en idealistisk begrunnelse for sitt ønske om en ekspansiv amerikansk utenrikspolitikk, men heller fokuserte på de sikkerhetsmessige fordelene ved en slik offensiv politikk (Melby 2004: 64; Daalder og Lindsay 2005: 14-15). Plasseringen av disse i samme gruppe er allikevel naturlig, da deres synspunkter på utenrikspolitikkenes retning hadde samme konkrete konsekvenser, en offensiv bruk av amerikansk makt, dog med ulik begrunnelse.

Styrkefordelingen mellom de to gruppene i administrasjonen var i tråd med den historiske utviklingen innad i de to amerikanske partiene, der det republikanske partiet i stor grad ble en representant for den tradisjonelle sammenblandingen av idealisme og realisme i amerikansk utenrikspolitikk. Mens realpolitikkerne i stor grad delte realismens antakelser om konflikt som et permanent trekk ved det internasjonale system, en restriktiv bruk av makt og fokuset på bevaring av viktige nasjonale interesser, var ekspansjonistene i større grad preget av idealismens antakelser om endringspotensialet i det samme systemet, en ekspansiv bruk av makt for å spre egne verdier og komme potensielle trusler i forkjøpet, og en aktiv og dominerende rolle for USA i verden (Melby 2004: 64-76; Magstadt 2004: 203-204). Bush hadde gjennom valgkampen uttalt seg på måter som gjorde det usikkert hvilke av disse to gruppene som ville komme seirende ut av den utenrikspolitiske debatten innad i administrasjonen, og det var langt fra klart hvilken utenrikspolitisk kurs som av presidenten selv ble oppfattet som den mest hensiktsmessige. William Kristol, en ledende representant for den neokonservative gruppen utenfor administrasjonen, uttalte i et intervju med PBS 14. januar 2003 at "I think you could make a case that on Sept. 10, 2001, it's not clear that George W. Bush was, in any fundamental way, going in our direction of foreign policy" (PBS 2003). Bushs manglende utenrikspolitiske erfaring kan være noe av grunnen til usikkerheten knyttet til hans standpunkt på dette feltet, samtidig som det gjennom hele valgkampen var klart at Bush i stor grad ønsket at innenrikspolitiske spørsmål skulle være dominerende i hans presidentperiode (Melby 2004: 16). De første åtte månedene av presidentskapet var da også preget av et ønske om å fokusere på innenrikspolitikk fremfor utenrikspolitikk, med blant annet et historisk høyt skatteuttak, fokus på en ny utdannelsesreform og nedbetaling av nasjonal gjeld (PBS 2001). De utenrikspolitiske grepene som ble tatt indikerte liten vilje til å legge om den etablerte utenrikspolitiske kursen eller øke USAs internasjonale engasjement. Det var snarere tvert imot: Clintons politikk ovenfor Kina, NATO og Balkan og den tidligere

administrasjonens forsvarsbudsjett ble videreført, samtidig som den nye administrasjonen trakk seg fra internasjonale avtaler den forrige administrasjonen hadde underskrevet, da spesielt Kyoto-avtalen, og signaliserte et ønske om å forlate ABM-avtalen med Russland (PBS 2003; Walt 2001/2002: 56). Bushs innsettelsestale fokuserte på nasjonale forhold, og var svært idealistisk i sin form. Han henviste til USA som en idéstat, og fremhevet fremming av demokratiske prinsipper som en essensiell del av USAs rolle i verden, samtidig som det religiøse aspektet ved manifest destiny-retningen var svært tydelig (Bush 26.01.2001). Dette var en ganske annen holdning enn det som hadde blitt uttrykt i Simi Valley, og kan sies å ha gitt en indikasjon på hvordan Bush ville reagere på terrorangrepene 11. september.

9/11 viste med all tydelighet at USA, i motsetning til hva som hadde vært den jevne oppfatning siden 1990-tallet, ikke var skjermet fra resten av verden og de sikkerhetstruslene som eksisterte. Terrorangrepene denne dagen kan sammenlignes med det Colin Dueck (2004: 522) har kalt et eksternt sjokk, som blant annet kan utløses av fremveksten av en dramatisk ny trussel. Slike eksterne sjokk kan føre til omfattende endringer av den eksisterende politikken, men dette er avhengig av at det finnes sentrale aktører som fremmer slike endringer. Terrorisme som en sikkerhetspolitisk utfordring hadde lenge vært en del av den samlede trusselvurderingen i USA, men til tross for dette var frykten for et direkte angrep på amerikansk jord relativt liten, bortsett fra hos enkelte CIA-ansatte (Woodward 2002: 3-7). At angrepet kom som et sjokk er derfor ikke en overdrivelse. Samtidig lå forholdene i utgangspunktet godt til rette for en endring av den eksisterende utenrikspolitikken. Den neokonservative gruppen hadde etablert seg i viktige posisjoner i den sittende administrasjonen, samtidig som Bush i større grad enn hva først antatt delte denne gruppens syn på det internasjonale system og hvordan amerikansk makt best kunne benyttes. 9/11 fungerte sånn sett som en katalysator for en politikk som allerede var akseptert og ønsket av den sittende presidenten (Melby 2004: 78; 90-91; Daalder og Lindsay 2005: 12).

4.1 Bruk av militærmakt

4.1.1 Krigen mot terrorisme

Ronald Reagan hadde under valgkampen i 1980 og i begynnelsen av sin presidentperiode erklært et ønske om en offensiv terrorbekjempelse, og han hadde uttrykt en sterk vilje til å bruke militærmakt i møte med terrortrusselen. I likhet med tidligere presidenter viste det seg

derimot at den uttrykte viljen til å bruke militærmakt ikke fikk konkrete konsekvenser for den faktiske terrorbekjempelsen, både på grunn av presidentens og det militæres skepsis til militærmaktens rolle i den samlede terrorbekjempelsen (Naftali 2005: 121-149). Dette misforholdet mellom retorikk og handling skulle derimot ikke vise seg under Bush, som gjentatte ganger selv påpekte at "when the President says something, he better mean it" (Bush 20.04.2004). Krigen mot terrorisme ble løftet frem som en ny overordnet strategi, ikke bare for den samlede terrorbekjempelsen, men også for USAs utenriks- og sikkerhetspolitikk. Helt siden slutten på den kalde krigen hadde styresmakten i USA forsøkt å finne et nytt operasjonelt konsept for utenrikspolitikken, men det hadde vist seg vanskelig å finne et konsept som kunne erstatte "containment"-politikken ovenfor Sovjetunionen. Amerikansk utenrikspolitik er på grunn av den etablerte symbiosen mellom realisme og idealisme i langt større grad enn andre staters utenrikspolitik avhengig av å ha et fungerende operasjonelt konsept for å gi utenrikspolitikken retning og konkret form, og mangelen på et slikt konsept hadde i stor grad bidratt til at amerikansk utenrikspolitik på 1990-tallet for mange fremsto som labil og ufokusert. Det var derfor ikke spesielt overraskende at den nye Bush-administrasjonen etter 9/11 forsøkte å fremme krigen mot terrorisme som et nytt operasjonelt konsept, som skulle fungere som retningslinje for de fleste utenrikspolitiske beslutninger og sikkerhetspolitiske hensyn (Melby 1995: 32; Buzan 2006: 1101; McDonough 2009: 15). Hvorvidt dette var vellykket eller ikke er omstridt og godt diskutert i litteraturen (se for eksempel Barry Buzan (2006), Michael Boyle (2007) og John Lewis Gaddis (2004)).

Ifølge Bob Woodward (2002: 15) opplevde Bush fra første stund terrorangrepene som en krigserklæring, og tanken om krig kom så fort det ble klart at det dreide seg om et planlagt angrep. Bush fremhevet i en tale 17. desember 2001 at de strategiske valgmulighetene etter 9/11 var mange, alt fra isolasjonisme til øyeblikkelig hevn uten en strategi for å håndtere årsakene til problemet, og at valget hadde falt på en omfattende strategi basert på alle USAs ressurser, med det formål å møte fienden der fienden var og å fremme frihet som et alternativ til terrorisme (Bush 17.12.2001). Terrorismens eksistensielle karakter kom også klart til uttrykk ved å fremstille krigen mot terrorisme som en ideologisk krig. I en tale 20. september 2001 ble terroristene kalt "the heirs of all the murderous ideologies of the 20th century", og parallellen til kampen mot totalitarisme under 2. verdenskrig og kommunisme under den kalde krigen var tydelig. I samme tale fremhevet han at USAs grunnleggende verdier og samfunnssystem var under angrep, og at terroristene hatet alt USA stod for og ønsket å gjøre slutt på den amerikanske levemåten. I stedet for å gi terrorisme som sikkerhetstrussel status

som én av mange trusler, ble krigen mot terrorisme løftet frem som vår tids største ideologiske utfordring, i en kamp der USA måtte benytte egne verdier og idealer for å bekjempe terroristenes verdier og idealer (Bush 04.04.2007). Den historiske parallellen Bush trakk opp gjorde det også klart at USA måtte spille en aktiv rolle i denne kampen: "Like previous generations, history has once again called America to great responsibilities, and we're answering history's call with confidence" (Bush 27.05.2006). Til tross for at terrorisme på det ideologiske plan ble sammenlignet med totalitarisme og kommunisme, avviste Bush godt etablerte politiske tiltak mot kommunisme som et middel i krigen mot terrorisme fordi han mente at disse tiltakene ikke ville ha noen effekt. Dette gjaldt spesielt avskrekkingspolitikken og "containment"-politikken som hadde blitt ført mot Sovjetunionen. Begrunnelsen for at en slik politikk ikke ville ha noen effekt mot terrorisme var terroristenes måte å føre krig på, og manglende evne til å ramme terroristenes ikke-eksisterende territorium og hovedstad (Bush 01.06.2002; Bush 27.05.2006).

Denne vurderingen av tidligere etablert politikk er i tråd med Bruce Hoffmans (2006: 127-128) påstand om at tradisjonelle kontraterror-tilnærmelser antakeligvis ikke vil ha noen effekt på religiøs terrorisme, da terroristenes krav og verdenssyn umulig kan imøtekommes. Samtidig gjør forsøket på å fremstille krigen mot terrorisme som vår tids store ideologiske krig at bruken av militærmakt settes i et idealistisk lys, i den forstand at militærmakten skal brukes for å forsvare amerikanske verdier. I tråd med idealismen er en offensiv bruk av militærmakt forsvarlig dersom idealistiske prinsipper er truet, og dette var i stor grad slik Bush tolket terroristenes budskap. USAs unike rolle som beskytter av liberale verdier henger klart sammen med manifest destiny-retningen innen amerikansk eksepsjonalisme, og det var tydelig at Bush anerkjente og tok på seg denne rollen.

4.1.2 Afghanistan

Krigen i Afghanistan startet 7. oktober 2001, og ble regnet som et direkte svar på 9/11, da det Taliban-styrte Afghanistan valgte å ikke etterfølge USAs krav om utlevering av al-Qaida-ledere, frigjøring av internasjonale fanger holdt i Afghanistan, stenging av alle terroristleire og overlevering av alle terrorister og deres samarbeidspartnere til de rette myndigheter (Bush 20.09.2001). Selv om terrorangrepene ble gjennomført av ikke-statlige aktører var det en naturlig reaksjonsmåte å velge å gå til angrep på staten som hadde tilrettelagt for angrepene, helt i tråd med realismens fokus på stater som de viktigste aktørene i internasjonal politikk.

Krigen mot Afghanistan hadde bred internasjonal støtte, og ble ansett som i tråd med en stats rett til å forsvare seg mot angrep. Den første fasen av den militære kampanjen i Afghanistan, Operation Enduring Freedom, ble ansett som svært vellykket, og var et klart brudd med det som har blitt kalt Powell-doktrinen. Denne doktrinen fokuserer på en rekke forutsetninger som må være tilstede før man tar i bruk militærmakt, og hevder at når militærmakten først brukes må man mobilisere alle ressurser for å få en rask, avgjørende seier (Powell 1992-1993). I Afghanistan fokuserte man i stedet på presisjonsangrep, i hovedsak flyangrep, utvidet bruk av spesialstyrker og lokale allierte (Nordalliansen), og gikk dermed vekk fra Powell-doktrinens krav om bruk av overveldende makt (Andres et al. 2005/2006: 127-130). Ansvar for den militære operasjonen i Afghanistan ble gradvis overlatt til FN gjennom opprettelsen av en bred koalisjonsstyrke, ISAF, som 11. august 2003 ble overtatt av NATO (Otterman 17.10.2003).

Argumentasjonen for den militære operasjonen i Afghanistan var både før og under den første fasen av operasjonen sterkt preget av sikkerhetshensyn, da spesielt behovet for å forsvare USA og dets innbyggere, behovet for et stabilt Afghanistan for å redusere den internasjonale terrortrusselen, og behovet for å etablere Afghanistan som en alliert i krigen mot terrorisme (Bush 15.02.2007). I tillegg til sikkerhetsargumenter for krigen fokuserte også Bush på Afghanistans brudd på typiske amerikanske, liberale verdier som kvinners rettigheter og religions- og ytringsfrihet, og understreket at disse bruddene også utgjorde en legitim grunn til å intervenere militært (Bush 20.09.2011; Bush 29.09.2006). Det var samtidig klart at krigen i Afghanistan for Bush var mer enn bare en forsvarskrig, og han uttalte selv at "far from ending there, our war on terror is only beginning" (Bush 29.01.2002). Slik sett kan krigen mot Afghanistan sies å markere det første eksempelet på den nye rollen militærmakten skulle spille i terrorbekjempelsen.

Krigen mot Afghanistan som en forsvarskrig er helt i tråd med realismen, og argumentene om USAs sikkerhetspolitiske interesser er forenelig med realismens syn på bruk av militærmakt. Samtidig var det også et sterkt fokus på Afghanistans manglende evne til å opprettholde grunnleggende liberale verdier og respektere menneskerettigheter, argumenter som strengt tatt ikke var nødvendige for å legitimere den militære intervensjonen, da denne både internasjonalt og innen en realistisk vurdering allerede var legitim. Dette gjorde at argumentasjonen for krigen mot Afghanistan i tillegg fikk en idealistisk legitimering, og

krigen er derfor et godt eksempel på symbiosen mellom realisme og idealisme som eksisterer innen amerikansk utenrikspolitikk.

4.1.3 NSS 2002 og bruk av militærmakt

NSS ble lansert i september 2002, og vakte stor oppmerksomhet både nasjonalt og internasjonalt. Strategidokumentet var i hovedsak konsentrert om terrortrusselen, og bekreftet med dette rollen krigen mot terrorisme hadde i utformingen av amerikansk grand strategy. Prinsippene som ble skissert for hvordan amerikansk makt skulle brukes fikk tilnavnet Bush-doktrinen, og fokuserte på offensiv bruk av militærmakt for å møte trusler som ikke hadde manifestert seg enda, altså prinsippet om forkjøpskrig, og bruk av amerikansk makt på en langt mer aktiv måte enn tidligere for å forme verden i USAs bilde (Daalder og Lindsay 2005: 121-123). Det økte fokuset på bruk av militærmakt i terrorbekjempelsen var en naturlig følge av antakelsen om at avskrekking og containment ikke lenger var en effektiv måte å møte sikkerhetstrusselen på. Jervis (2003: 365) peker i tillegg på at doktrinen hviler på en vilje til å handle unilateralt, og en klokkeklar tro på at USA må spille en dominerende rolle internasjonalt for å sikre fred og stabilitet. Det første elementet ble klart uttrykt i NSS 2002, mens det andre elementet kan forstås som en direkte konsekvens av eksepsjonalismens tro på USAs spesielle rolle i verden. Viljen til å handle unilateralt følger naturlig av den offensive rollen militærmakten skulle spille i terrorbekjempelsen, da det var lite sannsynlig at denne politikken ville få stor oppslutning fra andre stater (ibid.: 374). Dette elementet av Bush-doktrinen vil bli nærmere diskutert i forbindelse med den tredje indikatoren, oppfattet behov for internasjonalt samarbeid.

Det elementet i NSS 2002 som antakeligvis fikk størst konsekvenser for den videre militære utviklingen av terrorbekjempelsen var inkluderingen av forkjøpskrig som et viktig prinsipp for å håndtere terrortrusselen (NSS 2002: 6). Slik forkjøpskrig har blitt definert av Bush-administrasjonen er det mer treffende å snakke om forebyggende krig, selv om man i NSS 2002 forsøkte å fremstille dette prinsippet som en utvidelse av forkjøpskrig-prinsippet fremfor forebyggende krig. Dette ble forsøkt gjort ved å redefinere "imminent threat"-elementet av forkjøpskrig-prinsippet, som tradisjonelt henviser til at et angrep er så overhengende og sannsynlig at man slår til før man blir angrepet, ved å vise til at terrorangrep av natur aldri kan forutses, og at det derfor er bedre å angripe før trusselen rekker å manifestere seg (se Freedman 2003; Walzer 2006; Nye Jr. 2007; NSS 2002: 15).

Forkjøpskrig-prinsippet ble først uttalt av Bush i West Point-talen 1. juni 2002, der han uttrykte at "the war on terror will not be won on the defensive. We must take the battle to the enemy, disrupt his plans, and confront the worst threats before they emerge". Bushs første SOTU-tale 29.01.2002 hadde hintet om et lignende prinsipp, men det var først med West Point-talen at forkjøpskrig-prinsippet ble formulert så klart og konsist. Dette budskapet ble gjentatt gjennom begge presidentperiodene og i begge sikkerhetsstrategiene, og ble ofte satt i sammenheng med ønsket om å unngå et nytt 9/11 (Bush 12.07.2004; Bush 04.04.2007; NSS 2006: 23). Ingen stater kunne lenger hevde nøytralitet i forhold til terrorisme, og stater som skjulte eller tillot terrorister å operere innenfor deres grenser ble regnet som like skyldige i terrorisme som de faktiske terroristene (Bush 11.09.2001).

Slik bruken av militærmakt i terrorbekjempelsen ble skissert i NSS kan det hevdes at det er flere elementer som i stor grad bryter med Powell-doktrinens prinsipper. NSS la vekt på at man skulle kjempe en krig som av administrasjonen selv ble definert som langvarig og omfattende, uten en klar exit-strategi og med et lite konkret, men omfattende, mål (Bush 20.09.2001; NSS 2002: 5). Dette bryter med Powell-doktrinens krav om klart definerte mål og en klart definert exit-strategi for militære operasjoner og uttømmende bruk av ressurser, såkalte "all in"-operasjoner. Behovet for nasjonal og internasjonal støtte for bruken av militærmakt, et annet av Powell-doktrinens krav for bruk av militærmakt, fikk samtidig status som ønskelig, men ikke nødvendig, og en uttømmende bruk av andre, ikke-militære ressurser før militærmakten blir tatt i bruk ble ansett som mindre viktig enn å fremstå som handlingskraftig og offensiv (NSS *ibid.*: 6).

Ønsket om en offensiv bruk av militærmakt for å beskytte USA og det amerikanske folk henspiller på klassiske nasjonale interesser slik disse defineres innen realismen, nemlig statens overlevelse og sikkerhet. Denne politikken kan klassifiseres som det Morgenthau kalte prestisjepolitikk, der staten ønsker å demonstrere egen makt for å bevare eller styrke denne makten, og kan slik sett sies å passe inn i et realistisk rammeverk. Defensive realister vil hevde at en slik prestisjepolitikk vil føre til flere ulemper enn fordeler. Stater, uavhengig av hvor mektige de er, vil aldri kunne føle seg trygge nok, og vil derfor ha incentiv til å angripe en fiende før denne manifesterer seg. Dette kan, og mest sannsynlig vil, føre til at andre stater ønsker å balansere mot denne staten, og forkjøpskrig vil derfor ofte være mer skadelig enn nyttig for den aggressive staten. En offensiv bruk av militærmakten anses derfor som lite hensiktsmessig og i strid med USAs interesser. Offensive realister vil være mer tilbøyelige til

å støtte en offensiv bruk av militærmakten, blant annet på bakgrunn av historiske erfaringer, som viser at det ofte er slik at den siden som initierer krig vinner krigen. De deler ikke de defensive realistenes antakelse om at forkjøpskrig nødvendigvis må føre til balansering, fordi balansering i seg selv ofte er vanskelig å gjennomføre, men er enige i at balansering er en naturlig reaksjon på en stats overlegne maktstatus. Offensiv bruk av militærmakt er på samme tid helt avhengig av at dette anses som i statens interesse, uavhengig av om andre stater kan tenkes å balansere eller ikke som reaksjon på denne politikken (Mearsheimer 2007: 76-77; Jervis 2003: 383).

Robert Jervis (2003: 370-271) peker på det faktum at forkjøpskrig under Bush ble ansett som et legitimt prinsipp for bruk av militærmakten fordi Bush delte liberalismens tro på at en stats utenrikspolitikk kan forutsis på bakgrunn av statens nasjonale politiske system. En autoritær eller mislykket stat kunne derfor antas å føre en utenrikspolitikk som ville true USA, og det var derfor nødvendig å angripe slike stater før de ble en altfor stor trussel. John Lewis Gaddis (2004: 88-89) og John Mearsheimer (2005) peker på hvordan Bush i tillegg avviste defensive realisters påstand om balansering på bakgrunn av tesen om at amerikansk dominans er forbundet med universelle verdier, og en offensiv bruk av militærmakten vil derfor ikke møte motstand fra andre stormakter. Disse bruddene på realismen, kombinert med et forsvar av idealistiske verdier gjennom en offensiv bruk av militærmakt, indikerer at Bushs syn på hvordan militærmakten konkret skulle brukes i terrorbekjempelsen er mer i tråd med idealismens grunntanker. Selv om amerikansk realisme innebærer at forsvar av amerikanske verdier kan anses som i USAs interesse, vil forsvar av disse gjennom offensiv bruk av militærmakten være i strid med realismens syn på balansering, noe som gjør at forsvaret av de liberale verdiene må vike for andre interesser knyttet til bevaring av egen maktposisjon.

Den idealistiske legitimeringen henviste både til USAs rolle som tilfluktshavn, altså sense of escape-retningen innen eksepsjonalismen, og USAs manifest destiny, og terrorangrepene 11. september ble ansett som å ha gått til angrep på begge disse rollene (Bush 17.10.2001; Bush 08.11.2001; Bush 01.06.2002). Forkjøpskrig-prinsippet kan på samme måte som en offensiv bruk av militærmakt i terrorbekjempelsen legitimeres av en idealistisk orientert president dersom dette prinsippet settes i sammenheng med at amerikanske verdier og samfunnssystem er truet. Dette var tilfellet for Bushs argumentasjon for et slikt prinsipp, som i tillegg til å fokusere på behovet for forkjøpskrig-prinsippet på grunn av trusselens nye karakter også understreket at denne fienden var en trussel mot amerikanske liberale verdier,

og derfor måtte bekjempes før den klarte å påvirke den amerikanske levemåten. Terroristenes mål gjorde forhandlinger umulig, og derfor mente Bush at militærmakten måtte brukes offensivt og aktivt. Dette harmonerer med den idealistiske argumentasjonen for bruk av militærmakt.

4.1.4 Irak

I Bushs første SOTU-tale 29.01.2002 ble Nord-Korea, Iran og Irak kalt ondskapens akse, og av de tre fikk Irak klart mer omtale enn de to andre statene, noe som kan sees som en indikasjon på at Irak allerede da var en sterk kandidat for å bli det neste målet i terrorbekjempelsen. Bob Woodward (2002: 99) bekrefter at Irak så tidlig som 17. september 2001 ble ansett som delaktig i terrorangrepene, men at et eventuelt angrep på Irak ble avvist av Bush til fordel for Afghanistan. I Bushs andre SOTU-tale 28.01.2003 ble en direkte trussel om intervensjon fremsatt dersom Saddam Hussein ikke viste seg villig til å følge FNs resolusjoner om avvæpning. Hans vilje til å etterleve de internasjonale kravene ble ansett som fraværende, og 20. mars 2003 startet invasjonen av Irak. Dette skulle vise seg å bli en lang og dyr intervensjon, som raskt gikk over i et statsbyggingsprosjekt og fikk kritikere til å trekke paralleller til Vietnam.

I Bushs andre SOTU-tale 28.01.2003 fremstod Irak som en av de fremste sikkerhetstruslene mot USA og det internasjonale samfunn, og det ble spesielt fokusert på Iraks manglende vilje til å følge FNs resolusjoner om våpeninspeksjoner og avvæpning. Mistankene om at Irak hadde kjernefysiske våpen ble klart uttrykt, samtidig som Iraks støtte til terrorister og containment-politikkens manglende effekt ble brukt som argumenter for en mer offensiv politikk ovenfor Irak. Selv etter den manglende oppdagelsen av masseødeleggelsesvåpen holdt Bush fast ved at det var i USAs interesse å fjerne Saddam Hussein, som hadde kapasitet til å lage slike våpen, kunne formidlet slike våpen til terrorister, og var en uttalt fiende av USA (Bush 12.07.2004; Bush 10.08.2004). De realpolitiske argumentene for Irak-krigen ble gjentatt med jevne mellomrom frem til USA gikk til militært angrep på Irak (Bush 26.02.2003). På samme måte som under krigen mot Afghanistan benyttet Bush først og fremst realpolitiske argumenter for å legitimere angrepet i begynnelsen av den militære operasjonen, og kombinerte denne argumentasjonen med å henvise til Saddams brudd på menneskerettighetene og hvordan en amerikansk militær intervensjon ville bli ansett som en frigjøring av Irak. Bush fremhevet at det eksisterte visse universelle verdier

som alle mennesker kunne slutte seg til, og hevdet derfor at "freedom and democracy will always and everywhere have greater appeal than the slogans of hatred and the tactics of terror" (Bush 26.02.2003).

I motsetning til krigen mot Afghanistan ble Irak-krigen sterkt kritisert av realister, som hevdet at krigen ikke var nødvendig, da hovedpremissene for krigen var feilaktige. Ifølge disse realistene hvilte hele Irak-krigen på antakelsen om at avskrekking ikke fungerte mot Saddam Hussein, og at man på grunn av hans evne til å produsere masseødeleggelsesvåpen derfor måtte gå offensivt til verks for å hindre en sikkerhetspolitisk katastrofe. Denne antakelsen var ifølge disse realistene feil, fordi Saddam Husseins tidligere oppførsel viste klare tegn til rasjonell handling, og rasjonelle aktører kan avskrekkes (Mearsheimer og Walt 2003). Det ble også fremhevet at krigen ville føre til balansering, og at den ville trekke USA ned i en hengemyr av en militær operasjon (Mearsheimer 2005). Denne argumentasjonen ble som nevnt ovenfor avvist av Bush, som insisterte på at Irak-krigen var i USAs interesse. De idealistiske argumentene for Irak-krigen fokuserte i hovedsak på idealismens tro på at verdiharmonisering er mulig. Bush understreket i enkelte taler at de aktuelle universelle verdiene var en gave til hele menneskeheten fra Gud, et tydelig tegn på manifest destiny-retningsens religiøse aspekt. Samtidig ble USA i hovedsak fremmet som en forsvarer av og representant for liberale verdier, da spesielt frihet, og denne rollen ble gjerne vektlagt for å rettferdiggjøre Irak-krigen. I likhet med Afghanistan-krigen anså Bush Irak-krigen som et klart tilfelle der USAs interesser og verdier pekte i samme retning, både de sikkerhetspolitiske interessene og ønsket om å spre liberale amerikanske verdier til andre stater (Bush 01.05.2003; Bush 28.08.2007). Det er allikevel grunn til å hevde at begrunnelsen for krigen i større grad hvilte på idealistiske forutsetninger enn realistiske forutsetninger, og at Bushs håndtering av Irak-krigen derfor kan sies å være i tråd med idealismens grunntanker, selv om legitimeringen av den spilte på både realisme og idealisme.

4.2 Spredning av demokrati

Behovet for samarbeid med stater som Pakistan, Kina og Russland om krigen mot terrorisme gjorde det nødvendig å sette demokratikrav til side i forhold til enkelte viktige samarbeidspartnere, samtidig som Bush snakket varmt om viktigheten av liberale verdier og spredningen av disse i Midtøsten (Windsor 2003: 53; Carothers 2003: 84-90). Carothers tolker dette som en refleksjon av den lange kampen om den utenrikspolitiske kursen innad i det

republikanske partiet mellom neokonservative og realpolitikere. Selv om Bushs fokus på sammenhengen mellom autoritære regimer og terrorisme må sees i forbindelse med legitimeringen av krigen mot Irak, er det ifølge Robert Jervis (2003: 365) ofte slik at "people (...) act in accord with the explanations they have given for their own behavior", noe som innebærer at selv om linken mellom autoritære regimer og terrorisme kun var ment for å legitimere krigen mot Irak ville den virke forpliktende på videre politikk ovenfor samme type regimer.

Bush etablerte en direkte link mellom autoritære stater og terrorisme, blant annet i SOTU-talen 28.01.2003, der han uttalte at

the gravest danger in the war on terror, the gravest danger facing America and the world, is outlaw regimes that seek and possess nuclear, chemical, and biological weapons. These regimes could use such weapons for blackmail, terror, and mass murder. They could also give or sell those weapons to terrorist allies, who would use them without the least hesitation.

Løsningen på denne trusselen var ifølge Bush spredning av demokrati til disse statene og aktiv fremming av demokratikrav, en politikk som skulle starte i Irak. Demokratispredningen i Irak ble imidlertid satt i en større kontekst, nærmere bestemt demokratisering av Midtøsten, og behovet for en slik demokratisering ble satt i forbindelse med demokratisk fred-tesen. Demokratiske stater antas i tillegg til å ikke gå til krig mot hverandre å hindre oppblomstring av terrorisme blant egne innbyggere, samt at det i demokratiske stater ikke vil være rom for terroristleire eller beskyttelse av terrorister (Bush 12.07.2004). Iraks rolle som eksempel til etterlevelse for andre stater i Midtøsten ble ansett som viktig, ved at "[a] liberated Iraq can show the power of freedom to transform that vital region" (Bush 26.02.2003). Denne tankegangen har blitt kalt dominoteorien, og bygger på antakelsen om at dersom én stat i Midtøsten ble demokratisk ville de andre statene i Midtøsten naturlig følge etter (Jervis 2003: 368; Bush 19.03.2008). På samme måte brukte Bush en analogi til den vellykkede demokratiseringen av Tyskland og Japan etter 2. verdenskrig for å overbevise om at demokratiprojektene i Afghanistan og Irak ville lykkes (Bush 27.05.2006). Denne analogien ble rettfærdiggjort ved å peke på at frihet og selvstyre er universelle verdier, som alle, gitt muligheten, ønsker å leve etter, klart i tråd med idealismens tro på verdiharmonisering (Bush 20.01.2004). USAs rolle som aktiv spredder av demokrati fremstilles av Bush som "the calling of our country", og frihet, i amerikansk sammenheng omtrent synonymt med demokrati, "is not for us alone, it is the right and capacity of all mankind (Bush 06.11.2003). Samtidig har

han uttalt at behovet for stabilitet og bevaring av status quo aldri kan komme foran behovet for frihet i autoritære stater (ibid.).

Ifølge Jonathan Monten (2005: 114) står debatten om spredning av demokrati som et viktig utenriks- og sikkerhetspolitisk mål i hovedsak mellom de to retningene innen eksepsjonalismen, *sense of escape* og *manifest destiny*, fordi alle amerikanere i en viss forstand er liberale eksepsjonalister. Debatten dreier seg derfor ikke om *hvorvidt* USA skal spille en rolle for å spre demokrati, men heller *hvordan* USA skal spille denne rollen, nærmere bestemt gjennom å være et eksempel til etterfølgelse (*city upon a hill*-argumentet) eller å aktivt fremme disse verdiene internasjonalt, også med militærmakt. Han hevder at Bush-doktrinenes fokus på demokratispredning har røtter i en liberal optimisme knyttet til antakelsen om at "the essential character of political life is harmonious, and that qualitative improvement in a political and social order can be achieved through purposive, assertive action" (ibid.: 144). Dette legger forholdene til rette for en aktiv bruk av militærmakt for å spre demokrati, og harmonerer med *manifest destiny*-retningen innen eksepsjonalismen. Selv om Monten er enig i realismens påstand om at staters interesser og hvordan stater forsøker å oppnå disse interessene påvirkes av staters ressurser og maktpolitiske status, peker han samtidig på hvordan realismens manglende anerkjennelse av interne faktorer gjør at denne teoretiske retningen ikke kan forklare hvorfor USA har valgt å bruke sin maktpolitiske status til å fremme liberale verdier som demokratispredning (ibid.: 118). Dette argumentet styrkes av det faktum at *manifest destiny*-retningen og spredning av demokrati har vært en naturlig del av amerikansk utenrikspolitikk siden 1840-tallet, da ekspansjonisme ble direkte knyttet til demokrati. USAs maktpolitiske situasjon må sies å ha gått gjennom dramatiske endringer siden 1840-tallet, uten at dette har påvirket fokuset på og ønsket om spredning av demokrati. Dette svekker realismens påstand om at interessen for å spre demokrati kun er et resultat av USAs relative maktposisjon, selv om USAs suverene militære maktposisjon delvis kan forklare hvorfor demokratispredningen under Bush i stor grad skulle skje gjennom bruk av hard makt.

Selv om spredning av demokrati fremstilles som i USAs og verdens interesse, og slik sett kan være et godt eksempel på sammenblanding av realisme og idealisme, er det tydelig at legitimeringen av en slik politikk i stor grad hvilte på idealistiske antakelser om demokratiets rolle i terrorbekjempelsen og USAs rolle som forsvarer av og misjonær for disse verdiene. Først og fremst er det *manifest destiny*-retningen innen eksepsjonalismen som er

tydelig i denne sammenheng. Ønsket om å spre det liberale demokratiet står i kontrast til realismens antakelse om at ideologisk pluralisme er den mest fordelaktige måten å unngå konflikt på, og selv om fremming av demokrati lenge har vært en naturlig del av amerikansk utenrikspolitikk har dette målet sjelden blitt like aktivt forsøkt oppnådd med en like offensiv bruk av militærmakten (Monten 2005: 141). Bush var ikke fremmed for å aktivt bruke amerikansk innflytelse for å oppnå en mer demokratisk verden, og han anså dette som en forpliktelse for enhver amerikansk president. Dette henger klart sammen med et ønske om å spre amerikanske idealer, både med myk og hard makt. Påstanden om at status quo og stabilitet aldri må prioriteres foran frihet i autoritære stater understreker også realismens manglende innflytelse, da opprettholdelse av stabilitet anses som et viktig premiss innen denne retningen.

Spredning av demokrati som et ledd i terrorbekjempelsen ble uttrykt i NSS 2002, men hadde ikke en dominerende rolle, til tross for at dokumentet innledet med å si at USA skulle "actively work to bring the hope of democracy, development, free markets, and free trade to every corner of the world" (ibid.: v). Dette endret seg derimot i NSS 2006, der demokratispredning ble fremmet som et essensielt virkemiddel i terrorbekjempelsen. Ifølge Anders Romarheim (2006: 31) er NSS 2006 ganske unik i den forstand at den i langt større grad enn tidligere sikkerhetsstrategier omfavnet demokratisk fred-tesen, og NSS 2006 utvidet denne tesen til å også gjelde demokratiers forebyggende effekt på terrorisme (NSS 2006: 10-11). NSS 2006 starter med en henvisning til sammenblandingen av realisme og idealisme i utformingen av amerikansk utenrikspolitikk: "our approach is idealistic about our national goals, and realistic about the means to achieve them" (ibid.: ii). Demokratispredning blir i NSS 2006 fremhevet som et svært viktig mål, og det blir fremhevet at USAs mål er "to help create a world of democratic, well-governed states that can meet the needs of their citizens" (ibid.: 1). Antakelsen om at staters nasjonale politiske system påvirker staters utenrikspolitikk ligger til grunn for påstanden om at demokratiske stater innebærer fred og stabilitet (ibid.: 3). Joseph S. Nye Jr. (2006: 139-140) mener at det økte fokuset på demokratispredning i NSS 2006 i realiteten erstattet fokuset på forkjøpskrig-prinsippet, selv om dette prinsippet også kort nevnes i NSS 2006. Han peker på at Bush gjorde tre store endringer i amerikansk grand strategy, henholdsvis reduserte behovet for internasjonalt samarbeid, utvidet forkjøpskrig-prinsippet til også å gjelde preventiv krig, og fremmet en aktiv demokratisering, gjerne med bruk av militærmakt. Da de to første endringene viste seg å ikke være levedyktige strategiske endringer for å håndtere terrortrusselen, ble fokuset på demokratisering desto større.

Lawrence Korb og Caroline Wadhams (2006: 3) peker på at spredning av demokrati i den nye sikkerhetsstrategien fikk rollen som USAs høyeste prioritet, og at alle andre interesser skulle underordnes dette målet. Den tidligere etablerte analogien mellom totalitarisme, kommunisme og terrorisme ble videreført i NSS 2006, og understreket viktigheten av det demokratiske prosjektet. Dette bidro også til å vedlikeholde terrorisme som en eksistensiell, ideologisk trussel.

Bush la i liten grad vekt på nasjonale interesser og nyttehensyn for å legitimere det økte demokratifokuset, noe som indikerer at realismen ikke hadde stor påvirkningskraft. Realismen vil ha problemer med å akseptere Bushs påstand om at demokratispredning er et effektivt middel for å redusere terrortrusselen, mye fordi realismen velger å ikke tillegge nasjonal styreform vekt i vurderingen av staters utenrikspolitikk. Realismen behandler stater som enhetlige, rasjonelle aktører, og tar mindre hensyn til hvilket styresett som er rådende innad i staten for å forklare staters oppførsel. Denne styres, avhengig av om man følger Morgenthau eller Waltz, enten av menneskets natur eller systemets struktur. Sann sett kan man si at realismen behandler staten som en "black box", der interne egenskaper ved staten regnes som lite relevant for hvordan staten vil oppføre seg internasjonalt. Fokuset på spredning av demokrati vil derfor anses som lite hensiktsmessig, og det er grunn til å tro at en realistisk orientert president derfor ville fokusert terrorbekjempelsen rundt andre virkemidler som antas å ha bedre effekt. Realister vil også avvise dominoteorien, av samme grunn som de avviser forkjøpskrig-prinsippet, nemlig troen på balansering (Mearsheimer 2005). Realismens fokus på tradisjonelle sikkerhetstrusler innebærer også en nedgradering av terrortrusselen til én av mange trusler, noe som igjen vil redusere behovet for demokratispredning som rådende konsept for amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk (Fukuyama og McFaul 2007-2008: 24). Morgenthaus påstand om at et idealistisk mål som demokratispredning alltid vil være ett av mange mål, sjeldent det viktigste og ofte i konflikt med andre mål, og derfor vanskelig å integrere i utenrikspolitikken på en konsistent måte, er nok et argument for hvorfor Bushs politikk og legitimeringen av denne ikke harmonerer med realismen på dette feltet.

Et slikt fokus er derimot helt i tråd med idealismens tro på demokratiets gode egenskaper og USAs rolle som både eksempel på og spredder av denne styreform. Robert Jervis (2003: 367-369) hevder at demokratispredningens viktige rolle under Bush, på samme måte som forkjøpskrig-prinsippet, kun hviler på Bushs liberale antakelse om at en stats nasjonale styreform påvirker dens utenrikspolitikk. Denne antakelsen ble også trukket frem av

Condoleezza Rice (2005), da hun hevdet at "the fundamental character of regimes matters more today than the international distribution of power". Samtidig mente Bush at NSS 2006 i stor grad viste symbiosen mellom realisme og idealisme, ved å skissere idealistiske mål som skulle oppnås gjennom realistiske midler. Gjennom hele strategien blir det fremhevet at demokratispredning er en viktig del av USAs verdigrunnlag og i USAs interesse, og symbiosen mellom realisme og idealisme er sånn sett tydelig. Dette er i tråd med Osgoods påstand om at amerikanske presidenter sjelden må velge mellom idealistiske og realistiske mål, men heller finne måter å kombinere disse på. Det kan derfor hevdes at sammenblandingen av realisme og idealisme ble mer tydelig i Bushs andre presidentperiode når det gjelder denne indikatoren.

4.3 Internasjonalt samarbeid

Bushs forhold til andre stater og internasjonale institusjoner var fra begynnelsen av preget av manglende vilje til å underlegge USA andres autoritet, og Bush viste da han ble valgt til president vilje til å føre en mindre aktiv utenrikspolitikk enn det Clinton hadde gjort. Dette ble raskt plukket opp i resten av verden, og Bush ble de første månedene kritisert av blant annet europeiske allierte for den manglende viljen til å forplikte USA i internasjonale spørsmål (Dumbrell 2002: 279-280). Ved å trekke seg fra internasjonale avtaler og vise en manglende vilje til å føye seg etter andre staters forventninger, etablerte Bush et inntrykk av at samarbeid kun var interessant dersom dette lønnet seg for USA, klart i sammenheng med realismens skeptiske holdning til internasjonalt samarbeid (Ikenberry 2001: 20). Forstått på denne måten kan det hevdes at den utenrikspolitiske kursen Bush la opp til etter 9/11, med økt fokus på amerikansk unilateralisme og en pragmatisk holdning til samarbeid og koalisjonspartnere, allerede før 9/11 hadde forutsetning for å bli etablert politikk.

Bush-administrasjonen var allerede fra sin begynnelse skeptisk til internasjonale institusjoner av flere grunner. De ble ansett som trege, dysfunksjonelle og overflødige, i den forstand at de oppmuntret aktører til å være gratispassasjerer og legge byrder over på andre, samt at det på grunn av disse institusjonenes multilaterale karakter sjelden ble vedtatt og gjennomført noe konkret. Spesielt i forhold til NATO gjorde den skjeve fordelingen av militære ressurser det vanskelig å akseptere at andre aktører skulle ha like stor beslutningsmakt når det gjaldt hvordan de militære ressursene skulle brukes som USA. Det var et oppfattet behov for at det var mer hensiktsmessig å operere med ad hoc-koalisjoner,

såkalte "coalitions of the willing", fremfor fastsatte, låste koalisjoner. Disse antakelsene ble forsterket etter 9/11, og dette førte til en politikk som ifølge Stewart Patrick (2009: 25-29) var "Wilsonianism without international institutions".

USAs forhold til internasjonalt samarbeid og internasjonale institusjoner, da spesielt FN, har ifølge Patrick alltid vært preget av blendede følelser. På den ene siden har USA jobbet aktivt for å fremme slike institusjoner som viktige samarbeidsfora, mens de samtidig har motsatt seg å bli bundet av internasjonale avtaler og regler. Patrick viser til tre faktorer som kan forklare dette, henholdsvis massiv makt, eksepsjonalisme og amerikansk grunnlovsstruktur. USAs overlegne makt etter den kalde krigen gjorde at viljen til å bli underlagt internasjonale regler for hvordan denne makten kunne brukes ble svært svekket, samtidig som dette maktforholdet gjorde at man i USA mente at man hadde en spesiell rolle å spille globalt. Begge retningene innen eksepsjonalismen forsterket dette standpunktet. Sense of escape-retningen bygget på en grunnleggende mistro til det etablerte maktsystemet i Europa, og denne retningen er generelt skeptisk til å forplikte USA utenfor landets egne grenser. Manifest destiny-retningen trekker i motsatt retning, altså mot en aktiv og ekspansiv amerikansk politikk internasjonalt, men også denne retningen er skeptisk til å binde USA i internasjonale institusjoner dersom dette er til hinder for spredningen av amerikanske verdier. Ifølge Patrick er i tillegg eksepsjonalismen forbundet med et ønske om å beskytte den amerikanske grunnloven fra internasjonal lov, noe som må sies å være mer i tråd med sense of escape-retningen enn med manifest destiny-retningen. Den amerikanske grunnlovsstrukturen gjør også at Kongressen spiller en viktig rolle i utformingen av amerikansk utenrikspolitikk, og dette er også gjeldende for inngåelse av internasjonale avtaler, der 2/3 av Kongressen må stemme for en slik avtale for at den skal ratifiseres (ibid.: 21-24).

4.3.1 Unilateralisme og balansering

Et av de mest fremtredende og mest brukte begrepene for å beskrive USAs forhold til omverdenen etter 9/11 er unilateralisme, som ofte kobles til hegemoni. Selv om det er noen viktige likheter mellom en unilateral stat og en hegemonisk stat, først og fremst knyttet til en overlegen relativ maktbase, er ikke denne sammenblanding av begreper korrekt. Den viktigste forskjellen er i hovedsak at en unilateral stat handler alene, uten å ta hensyn til andre aktører og uten å måtte være anerkjent av andre aktører, mens en hegemon i hovedsak må aksepteres av de andre aktørene i systemet (Mowle og Sacko 2004: 5-7). Robert Jervis (2003)

fremhever viljen til å handle unilateralt som en helt essensiell del av Bush-doktrinen, og peker på at dette fulgte som en naturlig konsekvens av forkjøpskrig-prinsippet og ønsket om en offensiv bruk av militærmakten. I stedet for å operere med en fast koalisjon ønsket man etter 9/11 å ha en mer fleksibel tilnærming til koalisjoner, der oppdragets karakter avgjorde hvem som ble en del av koalisjonen. I Donald Rumsfelds ord: "the mission determines the coalition" (Rumsfeld 06.11.2001).

I en tale 4. oktober 2001 uttalte Bush at "[w]e've said, not only join the coalition, we've said here's what we expect you to do. Here is your assignment. (...) We expect if you're on our team, that we want your performance". Dette indikerte en større vilje til å stille krav til samarbeidspartnere enn tidligere, og satte tydelig USA i ledersetet. Denne holdningen til samarbeid var tydelig også i NSS 2002, som til tross for å understreke behovet for samarbeid om terrorbekjempelsen klart ga uttrykk for at dette samarbeidet skulle foregå på amerikanske premisser og i tråd med USAs overordnede strategi:

While the United States will constantly strive to enlist the support of the international community, we will not hesitate to act alone, if necessary, to exercise our right to self-defense by acting preemptively against such terrorists, to prevent them from doing harm against our people and our country (NSS 2002: 6).

Viljen til å forkaste internasjonalt samarbeid i tilfeller der USAs sikkerhet er truet kom tydelig frem her. USAs rolle som ledende stat i verden ble ansett som naturlig av Bush, som blant annet uttalte at "America is a nation with a mission, and that mission comes from our most basic beliefs. (...) America acts in this cause with friends and allies at our side, yet we understand our special calling: This great Republic will lead the cause of freedom" (Bush 20.01.2004). USAs lederposisjon kommer altså ikke fra USAs relative maktposisjon og overlegne militærmakt, men fra grunnleggende amerikanske verdier som gir amerikansk utenrikspolitikk et spesielt ansvar. Manifest destiny-tankegangen er her tydelig.

Unilateralisme har blitt grundig diskutert innen realismen, spesielt innen neorealismen. Realismen har i utgangspunktet et pragmatisk forhold til internasjonalt samarbeid, og anser dette som nyttig dersom det tjener statens interesser, da først og fremst ved å danne allianser for å bevare egen sikkerhet. Siden stater aldri kan stole helt på andre stater vil samarbeid allikevel aldri være en garanti for at statens interesser blir ivaretatt, og det er derfor rasjonelt for en stat å bryte ut av samarbeidet dersom den anser dette som mest hensiktsmessig for å sikre egne interesser. Siden alle stater er klar over dette vil samarbeid nødvendigvis oppfattes

som en midlertidig tilstand, og kun være interessant dersom det tjener statens interesser. En unilateral politikk i forhold til terrorbekjempelsen kan derfor hevdes å være i tråd med realismen dersom samarbeid på dette feltet ville fungere begrensende på USA og hindret USA i å oppnå egne nasjonale interesser. Bush satte amerikansk unilateralisme i direkte sammenheng med amerikansk sikkerhet, og kan slik sett sies å være i tråd med realismen. På samme måte ble ad hoc-koalisjoner ansett som en pragmatisk og rasjonell måte å forholde seg til koalisjoner på, også dette i tråd med realismen. Waltz mener derimot at en unilateral politikk vil føre til balansering fra andre stater, og at en slik politikk derfor er i strid med USAs interesser. Flere realister deler dette synet. Christopher Layne (1993) hevder at det kun er et spørsmål om tid før den mektigste staten i et unipolært system blir ansett som en trussel av andre stater og forsøkt balansert mot. Selv om en stat kan handle unilateralt uten å være unipolær har USA siden 1990-tallet blitt ansett som begge deler, og dette argumentet er derfor i tråd med diskusjonen om forbindelsen mellom unilateralisme og balansering.

På samme måte som i diskusjonen om forkjøpskrig-prinsippet og balansering er det stor uenighet mellom defensive og offensive realister når det gjelder unilateralisme og balansering. Bush avviste den defensive realismens argumenter om balansering, og hevdet i stedet at det var mer sannsynlig at en unilateral politikk ville føre til bandwagoning. Ved å opptre som en naturlig leder, aktivt bruke amerikansk makt og få positive resultater antok Bush at andre naturlig ville følge USA i deres terrorbekjempelse, og problemene knyttet til balansering som resultat av en unilateral politikk ville derfor ikke være gjeldende (Monten 2005: 148-149; Bush 31.01.2006). Dette er en antakelse som bestrides både av defensive og offensive realister, av defensive fordi stater ønsker å bevare egen maktposisjon i systemet og av offensive fordi stater ønsker å maksimere egen relative maktposisjon, og det kan derfor hevdes at Bushs antakelser om hvordan andre stater ville reagere på en unilateral amerikansk politikk ikke harmonerer med realismens antakelser (Mearsheimer 2001: 162-163).

Idealismen deler ikke realismens pessimistiske syn på det internasjonale system og aktørene i det, og vil sann sett være mer tilbøyelig til å vurdere samarbeid som i statens nasjonale interesse og som en viktig del av en stats terrorbekjempelse. Internasjonale fora anses som viktige for å formidle amerikanske verdier, og samarbeid er derfor helt i tråd med idealismens grunnprinsipper. Ut fra dette vil det være naturlig å anta at en unilateral politikk vil være i strid med idealismen. Samtidig innebærer eksepsjonalismens antakelser om USAs unike rolle internasjonalt at USA nærmest er pålagt en unilateral politikk, fordi USA regnes

som et utvalgt land, med et særlig ansvar for å spre de idealistiske verdiene og fungere som veiviser for andre stater. USA kan påta seg en unilateral rolle fordi, ifølge Dean Rusk, "[while] [o]ther nations have interests, [t]he United States has responsibilities" (Wittkopf et al. 2008: 40). En unilateral rolle er ifølge denne argumentasjonen nesten pålagt. Dette er uttalelser klart i tråd med manifest destiny-retningen, og gir en idealistisk legitimering av den unilaterale politikken i terrorbekjempelsen.

4.3.2 Internasjonale institusjoner og andre stormakter

USAs forhold til internasjonale institusjoner, spesielt FN og NATO, kom klart til syne i forhold til krigene mot Afghanistan og Irak. Selv om USA trengte assistanse i Afghanistan og Irak var det liten tvil om at dette samarbeidet foregikk på USAs premisser, og Bush var lite lydhør for andre staters synspunkt knyttet til krigføringen (Jervis 2003: 347). Krigen mot Afghanistan var støttet av FN, men NATOs historiske bruk av artikkel 5, som la til rette for et NATO-styrt angrep på Afghanistan, ble høflig avvist av Bush (Dumbrell 2002: 285). Selv om terrortrusselen ble fremstilt som en global ideologisk konflikt, var det opplagt for både Bush og det amerikanske folk at angrepet måtte få en rask amerikansk militær reaksjon, noe som ville være vanskelig dersom motangrepet skulle gjøres av en internasjonal institusjon (Howard 2002: 9-10). Michael Howard (2002: 10) trekker allikevel frem Afghanistan som et eksempel på at Bush gikk vekk fra den unilaterale politikken det først så ut til at han ville føre, i den forstand at han søkte og fikk et FN-mandat og klarte å bygge opp en bred koalisjon som skulle involveres i Afghanistan etter at de første amerikanske angrepene var gjennomført. Stewart Patrick (2009: 30) viser til at USA gjentatte ganger henvendte seg til FN for å få på plass internasjonale avtaler om viktige aspekter ved terrorbekjempelsen, som for eksempel resolusjon 1373, som forpliktet medlemsstater til å stanse terrorfinansiering. Eric Rosand (2007) hevder på sin side at mens USA har vært svært aktiv når det gjelder å fremme internasjonalt samarbeid om terrorbekjempelse i regionale institusjoner, har USA vært nærmest fraværende i forhold til FNs terrorbekjempelse. John Dumbrell (2002: 285) tolket USAs avvisning av en NATO-styrt operasjon i Afghanistan som et tegn på fortsatt amerikansk unilateralisme. Hvordan USA forholdt seg til andre stater og FN i forhold til krigen mot Irak er enda mer komplekst enn under krigen mot Afghanistan. I motsetning til krigen mot Afghanistan ble krigen mot Irak sterkt kritisert av etablerte allierte, spesielt Frankrike og Tyskland. Før invasjonen hadde USA rettet fokus mot FN, antakeligvis en konsekvens av samarbeidet med Storbritannia, og jobbet aktivt for å få en FN-resolusjon som

ekspisitt tillot et angrep mot Irak. Da det ble klart at dette ikke kom til å skje, valgte USA å gå til krig uten et FN-mandat, og hvilte i motsetning til Storbritannia ikke i hovedsak på argumentet om at tidligere FN-resolusjoner legitimerte angrepet, men på argumentet om staters rett til forkjøpsangrep gjennom FN-paktens artikkel 51 (Overrein 2005: 178-179).

I SOTU-talen 28. januar 2003 uttalte blant annet Bush at

[w]e have called on the United Nations to fulfill its charter and stand by its demand that Iraq disarm. (...) [H]owever, America's purpose is more than to follow a process: it is to achieve a result. (...) [T]he course of this Nation does not depend on the decisions of others. Whatever action is required, whenever action is necessary, I will defend the freedom and security of the American people.

Bush legitimerte amerikansk intervensjon i Irak ved å peke på FNs manglende evne til å handle, og understreket at internasjonale institusjoner er avhengig av sterke stater som kan støtte institusjonenes resolusjoner (Bush 26.02.2003; Bush 10.08.2004). Det ble hevdet at fremfor å svekke FN ved å gripe inn i Irak uten et FN-mandat bidro i stedet USA til å styrke FN, ved å vise at FNs resolusjoner ikke kun er tomme trusler, men får konkrete konsekvenser (Bush 20.01.2004; Bush 13.04.2004). Samtidig kan det hevdes at fokuset på FN og ønsket om et FN-mandat understreket viktigheten av FN som en legitimerende faktor, og at denne rollen også ble anerkjent av Bush. Selv om et manglende FN-mandat ikke hindret invasjonen av Irak, forsøkte Bush gjentatte ganger å fremstille invasjonen som støttet av FN ved å henvise til tidligere vedtatte resolusjoner, først og fremst resolusjon 1441, noe som støtter denne påstanden (NSS 2006; Bush 19.03.2004). FN ble også tilskrevet en rolle i Irak etter at den amerikanske militære aksjonen var over, da i hovedsak med sivilt ansvar (Bush 23.09.2003).

Bushs ønske om å ikke la seg binde av internasjonale institusjoner reflekterer realismens etablerte argument om at USA ikke bør begrenses av internasjonale institusjoner, fordi disse kun reflekterer andre staters nasjonale interesse, og derfor sjelden vil være i USAs interesse. Ifølge Robert Jervis (2003: 376) kan manglende FN-mandat for enkelte i administrasjonen ha vært noe av hensikten med intervensjonen og appelleringen til FN, fordi dette bekreftet USAs vilje til å bruke unilateral makt og FNs manglende evne til å fatte konkrete beslutninger. Det er allikevel ingen tvil om at mangelen på et FN-mandat svekket USAs mykmakt, og kan slik sett ikke anses som å ha vært i USAs interesse. Selv om holdningen til internasjonale institusjoner og internasjonalt samarbeid kan bære preg av å være sterkt realismebasert, kan også noen elementer av denne holdningen forstås i et

idealistisk rammeverk. Ifølge Svein Melby (1995: 33) innebærer eksepsjonalismen "en pågående og utålmodig "action-orientert" politikk der frustrasjon over det man oppfatter som internasjonal sendrektighet og kynisme er et typisk kjennetegn". Dette kan sies å være beskrivende for Bushs frustrasjon over FNs manglende evne og vilje til å handle, og kan også forklare hvorfor det fremstod som viktig å involvere FN.

West Point-talen 1. juni 2002 satte tonen for Bushs tanker om hvordan USA burde forholde seg til andre stormakter, og på samme måte som de fleste andre utenrikspolitiske områder ble dette forholdet satt i forbindelse med terrorisme:

Competition between great nations is inevitable, but armed conflict in our world is not. More and more, civilized nations find ourselves on the same side – united by common dangers of terrorist violence and chaos. America has, and intends to keep, military strengths beyond challenge – thereby, making the destabilizing arms races of other eras pointless, and limiting rivalries to trade and other pursuits of peace. Today the great powers are also increasingly united by common values, instead of divided by conflicting ideologies.

Den samme tankegangen ble gjentatt i NSS 2002. Bush uttalte i tillegg en generell tro på at en offensiv bruk av militærmakt mot terrorisme kunne føre til løsning av etablerte internasjonale konflikter, uavhengig av om disse var knyttet til stormaktskonflikt eller ikke, og etableringen av en fredelig verden (Bush 11.03.2002). Antakelsen om at terrortrusselen gjør at stormaktskonflikt ikke lenger vil være nødvendig er i direkte strid med realismens grunnleggende antakelser. Stormaktskonflikt som en naturlig del av det internasjonale system følger som en naturlig konsekvens av realismens antakelser om det internasjonale systems anarkiske karakter, fokuset på nasjonale interesser og staters behov for makt. På samme måte er antakelsen om at overlegen amerikansk militærmakt vil gjøre våpenkappløp meningsløst i strid med realismens fokus på maktbalanse. Et av realismens grunnprinsipper er at konflikt er en permanent og uunngåelig del av internasjonale relasjoner, og selv om realismen ikke ønsker permanent krig vil den karakterisere forsøk på permanent fred som i beste fall naive, i verste fall katastrofale. Troen på muligheten for å etablere en fredelig verden er derimot helt i tråd med idealismens tro på muligheten for verdiharmonisering og påfølgende mindre konflikt internasjonalt ved en aktiv og intervensjonistisk utenrikspolitikk. Idealismens tro på at det eksisterer noen grunnleggende verdier som alle aktører kan slutte opp om gjør verdiharmonisering og slutt på konflikt mellom stormakter til en oppnåelig tilstand, og Bushs uttalelser om dette emnet kan således falle inn i et idealistisk rammeverk.

Verdiharmoniseringsprinsippet ble tonet noe ned i NSS 2006 (35-36), selv om det fortsatt ble hevdet at stormaktene i kampen mot terrorisme står på samme side, og det ble i stedet fokusert på behovet for å hindre fremveksten av stormaktsrivalisering. Det ble i større grad anerkjent at det var utfordringer knyttet til samarbeid om terrorbekjempelse med andre stormakter, og disse utfordringene ble spesielt knyttet til manglende demokratiske verdier hos enkelte samarbeidspartnere. På denne måten kan det hevdes at selv om NSS 2006 indikerer en holdning til andre stormakter mer i tråd med realismens rammeverk, gjør fokuset på demokratiske verdier at stormaktspolitikken allikevel til en viss grad er preget av en idealistisk argumentasjon (Melby 2006: 11-13).

4.4 Rettslig håndtering av terrorisme

I liberale demokratier har det vært vanlig å behandle terrorisme i rettsvesenet, og dette har blitt forsvart ved å definere terrorisme som en forbrytelse som må behandles slik andre kriminelle handlinger behandles. Det rettslige aspektet ved terrorbekjempelsen har derfor ofte vært i fokus. Etter 9/11 ble det også av Bush fokusert på en rekke tiltak for å styrke antiterrorarbeidet, og rettsvesenets viktige rolle i terrorbekjempelsen ble tidlig trukket frem (Bush 20.09.2001). Det ble blant annet iverksatt en ny antiterrorlov, i tråd med Wilkinsons påstand om at liberale stater innfører nye antiterroriltak etter terrorangrep for å takle fremtidige terrortrusler og berolige egen befolkning (Bush 08.11.2001). Mer kontroversielt var derimot innføringen av Patriot Act, militære kommisjoner og Guantánamo som viktige elementer i terrorbekjempelsen.

Patriot Act inneholder en lang rekke antiterroriltak, og svært mange av dem videreførte allerede etablerte legale praksiser ovenfor andre former for kriminalitet. På enkelte områder ønsket Bush-administrasjonen mer makt enn det som ble det endelige resultatet etter at Kongressen hadde behandlet lovteksten. Dette gjaldt spesielt mulighetene til å avlytte og overvåke terrormistenktes telefoner og PCer, samt et ønske om å kunne forvare utenlandske statsborgere på ubestemt tid uten dom dersom de var mistenkt for terrorisme. For enkelte fullmakter ble det satt en tidsfrist på fire år før de måtte vedtas på nytt. Loven gjorde det lettere å avlytte telefoner, dele informasjon mellom etterretningsansatte, konfiskere midler fra terroristorganisasjoner, terrorister og deres medhjelpere i utlandet, utvise eller avvise utenlandske statsborgere på bakgrunn av mistanke om terroraktivitet, forvare utenlandske statsborgere mistenkt for å utgjøre en nasjonal sikkerhetsrisiko og dele informasjon mellom

USA og andre stater. Samtidig ble straffen ved ulik grad av terroraktivitet økt (Etzioni og Marsh 2003: 19-22). Loven ble kritisert for å tilsidesette liberale prinsipper i den forstand at den krenket privatlivet til amerikanske borgere, samtidig som muligheten til å holde mistenkte terrorister uten dom ble ansett som et klart brudd på liberale rettsprinsipper, selv om denne muligheten hadde blitt redusert i forhold til hva Bush opprinnelig ønsket (O'Meara 2005).

Bush fokuserte på hvordan USA tidligere hadde brukt samme lovgivning for å hindre andre kriminelle, og mente at "[i]f these methods are good for hunting criminals, they are even more important for hunting terrorists" (Bush 20.01.2004). Ifølge Bush brøt ikke Patriot Act med liberale rettsprinsipper, men fungerte i stedet som en beskyttelse av disse prinsippene (Bush 20.04.2004). John D. Ashcroft (2001) støttet denne tolkningen, og insisterte på at "we are conducting this effort with a total commitment to protect the rights and privacy of all Americans and the constitutional protections we hold dear". Han argumenterte samtidig for at lovverket som eksisterte ikke var godt nok egnet til å håndtere terrortrusselen, og at et av hovedproblemene med den gamle lovgivningen var at "our laws fail to make defeating terrorism a national priority". Mange av lovendringene Ashcroft foreslo i talen sin ble senere integrert i Patriot Act. Bushs bruk av krigsanalogien kan tas som et tegn på at rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen ble sterkt redusert, og det var tydelig at Bush mente at man ikke kunne vende tilbake til terrorisme som kriminalitet-tankegangen (Bush 31.01.2008). I SOTU-talen 20. januar 2004 hevdet han at

some people (...) view terrorism more as a crime, a problem to be solved mainly with law enforcement and indictments. (...) After the chaos and carnage of September the 11th, it is not enough to serve our enemies with legal papers. The terrorists and their supporters declared war on the United States, and war is what they got.

I hovedsak fremhevet Bush at Patriot Act var et viktig virkemiddel for å hindre terrorisme på egen jord, og at denne lovgivningen derfor var viktig av sikkerhetspolitiske grunner (Bush 23.10.2007).

Bushs argument for Patriot Act som et viktig sikkerhetspolitisk tiltak er i tråd med realismens tro på at sikkerhetsinteresser er viktigere enn ivaretagelsen av liberale verdier, og ved en konflikt mellom disse to er det alltid de liberale verdiene som må vike. Dette er i tråd med Richard A. Posners (2003: 25) påstand om at avveiningen mellom sikkerhet og sivile rettigheter, som pressefrihet, beskyttelse av privatliv og rettighetene til mistenkte kriminelle, alltid bør favorisere sikkerhet. Selv om Bush fremhevet at denne lovgivningen hadde vært

brukt mot andre kriminelle tidligere, er det i langt større grad tydelig at han var kritisk til rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen, og heller ønsket å føre en offensiv politikk ovenfor terrormistenkte. Dette er i tråd med hva som kan forventes av en realistisk orientert president som ikke har tro på rettsvesenets effektivitet i terrorbekjempelsen. Samtidig er tilsidesettingen av sivile rettigheter og liberale rettsprinsipper i direkte strid med idealismen, i den forstand at eksepsjonalismen understreker at USA må være ekstra påpasselig med å opprettholde dets ideelle budskap og standard. Vedlikeholdet av disse prinsippene regnes som selve kjernen av USA, og et brudd på disse kan ikke legitimeres ved å henvise til sikkerhetshensyn i idealismen. Det er derfor klart at Bushs politikk og legitimering av denne i stor grad er preget av realistisk argumentasjon. Robert Jervis (2002: 49) peker samtidig på hvordan bruken av ordet krig har blitt fremhevet som rettferdiggjørende for at enkelte sivile rettigheter må ofres, og mener at

[t]he claim that we must accept intrusions and restrictions that were previously intolerable is justified not by detailed claims that the value of the information produced will outweigh the cost to our privacy and liberty but rather by blanket assertions that war requires measures that were previously unacceptable.

Dette kan indikere at forkastningen av sivile rettigheter og liberal rettspraksis er et resultat av sikkerhetiseringen av terrorisme, da behovet for å møte en eksistensiell trussel med alle virkemidler er vanskelig å kombinere med rettsvesenets iboende treghet og symbolske effekt.

4.4.1 Militære kommisjoner og Guantánamo

13. november 2001 ga Bush tillatelse til å bruke militære kommisjoner for å behandle terrormistenkte, og disse kunne også brukes på mistenkte som ikke ble holdt på Guantánamo. Disse militære kommisjonene var ifølge Dickinson (2002: 1415) designet slik at de mistenktes rettssikkerhet ble alvorlig svekket, fordi rettssakene var stengt for offentligheten, ordinære krav til bevisførsel ble i stor grad svekket, de tiltalte fikk ikke lov til å ordne eget forsvar, alle dommer, inkludert dødsstraff, kunne bli vedtatt ved en to-tredjedels avstemning, de mistenkte kunne bli sittende i varetekt på ubestemt tid, og det fantes ingen ankemulighet. Hun peker videre på at tilhengerne av militære kommisjoner i stor grad baserte seg på realpolitiske argumenter, spesielt knyttet til internasjonal lov, for å forsvare en slik praksis. Realismen er som kjent skeptisk til internasjonal lovgivning, og mener at USA ikke skal underlegges internasjonale regler. At internasjonal lovgivning oppfattes som nasjonale interesser i forkledning bidrar til å støtte dette synet. Tilhengerne av kommisjonene støttet

disse antakelsene, og hevdet at USAs sikkerhetsinteresser aldri kunne underlegges internasjonal lovgivning, noe de mente ville bli resultatet dersom man skulle følge internasjonal lov i forhold til terrormistenkte (ibid.: 1410-1411). Hensynet til sikkerhetspolitiske interesser ble også nevnt av Bush som argument for opprettelsen av disse kommisjonene (Bush 17.10.2006). Dickinson (1433-1434) hevder videre at tilhengerne av kommisjonene generelt var skeptiske til rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen, av flere grunner. De mente at vanlige rettssaker tok for lang tid og kostet for mye, og derfor ville være ineffektivt gitt det store antall terrormistenkte som måtte stilles for retten. Samtidig hevdet de at bevisførselen i terrorrettsaker ikke passet inn i det sivile rettssystemet, at sivile rettssakers offentlige karakter kunne gi terroristene en arena for å spre propaganda mot krigen mot terrorisme og at militære kommisjoner ga myndighetene den nødvendige kontrollen over prosessen (Wedgwood 2001). Alle disse argumentene faller inn i en pragmatisk realistisk argumentasjon, og selv om man skal være forsiktig med å tillegge Bush de samme meningene som forsvarerne av hans politikk uttalte, er det god grunn til å tro at de samme argumentene lå til grunn for hans politikk på feltet.

Et annet kontroversielt tema innen amerikansk terrorbekjempelse etter 9/11 var behandlingen av terrormistenkte på Guantánamo. Bush fokuserte i sine taler på hvor farlige de terrormistenkte som ble holdt på Guantánamo var, og understreket at denne måten å oppbevare terrormistenkte på var den mest hensiktsmessige måten å sikre USA på, fordi man på denne måten kunne få tilgang til informasjon de terrormistenkte satt inne med. Denne informasjonen kunne brukes til å forhindre nye terrorangrep, og var derfor regnet som helt essensiell for terrorbekjempelsen (Bush 06.09.2006). Denne talen kom to måneder etter at The Center for Constitutional Rights lanserte sin rapport om "a pattern and practice of torture and cruel, inhuman, and degrading treatment" på Guantánamo, og var tydelig et forsøk på å avkrefte denne rapporten (The Center for Constitutional Rights 2006: 31). Det ble fremhevet at ingen av prosedyrene på Guantánamo var i strid med den amerikanske grunnloven eller internasjonale lover, at USA ikke benyttet seg av tortur, og at dette var i direkte strid med amerikanske verdier. Samtidig hevdet Bush at de terrormistenkte som ble holdt på Guantánamo ikke falt inn under Geneve-konvensjonens beskyttelse av krigsfanger, og begrunnet dette med å henvise til presidentens mulighet til å tolke internasjonal lovgivning (Bush 20.07.2007).

Bushs forsvar av fangeleiren kan til en viss grad integreres i et realistisk rammeverk, i den forstand at Guantánamo ble regnet som en pragmatisk løsning på et stort sikkerhetsproblem. Selv om bevaring av amerikanske verdier kan anses som å være i USAs interesse også innen realismen, vil en slik bevaring alltid måtte vike for nasjonale interesser, og USAs sikkerhet er en slik viktig nasjonal interesse. Bushs holdning til internasjonal lov kan også forstås gjennom realismen. Fordi internasjonal lovgivning anses som å reflektere andre staters interesser, vil det kunne antas at denne lovgivningen vil stride mot amerikanske interesser, og realismen vil derfor være skeptisk til nytteverdien ved å tilslutte seg internasjonale lover. Støtten til Guantánamo kan vanskelig forklares ut fra idealisme, til tross for at forsvaret av amerikanske verdier kan gå relativt langt innen denne teoretiske retningen, da praksisen på Guantánamo klart brøt med liberale rettsprinsipper og idealistiske verdier. Thomas Carothers (2006: 64-65) peker i tillegg på hvordan USAs behandling av terrormistenkte på Guantánamo og i fangeleire i Afghanistan og Irak svekket USAs rolle som "city upon a hill", som et lysende eksempel til etterlevelse for andre, noe som indikerer at denne politikken er i strid med idealismens grunntanker. Idealismens utgangspunkt i forhold til internasjonal lovgivning er noe annerledes enn realismens, men med samme utfall. Eksepsjonalismens tro på USAs unike rolle, og da spesielt sense of escape-retningens tro på at den beste måten å beskytte amerikanske verdier på er å isolere USA fra resten av verden, gjør at internasjonal lovgivning sjelden vil oppfattes som heldig for USA. Siden USA er moralsk overlegen andre stater, vil den amerikanske grunnloven være tilstrekkelig for å sikre videreføringen av amerikanske idealer, og Bushs egen tolkning av Geneve-konvensjonen kan således sies å være mer moralsk høyverdig enn den internasjonale tolkningen.

4.5 Oppsummering

Bush gjorde terrorbekjempelse til en sentral del av USAs utenrikspolitikk, og oppfattet terrortrusselen som en eksistensiell, ideologisk trussel som utfordret USAs grunnleggende verdier og levesett. Militærmaktens rolle i terrorbekjempelsen ble styrket, blant annet ved å forsøke å redefinere forkjøpskrig-prinsippet til å også gjelde forebyggende krig, og to kriger ble igangsatt som ledd i den globale krigen mot terrorisme. Argumentene for en sentral rolle for militærmakten bygget i stor grad på forståelsen av terrortrusselen som en ideologisk kamp og viktigheten av bevaringen av grunnleggende amerikanske verdier, altså idealisme. Demokratispredning, også gjennom bruk av militærmakt, fikk også en helt sentral rolle i terrorbekjempelsen, i tråd med idealismens tro på amerikansk eksepsjonalisme og

demokratisk fred-tesen. Bush uttrykte skepsis til nytteverdien av internasjonale institusjoner, i tråd med realismen, men avviste at unilateralisme ville føre til balansering, i strid med realismen. Han inntok en pragmatisk holdning til internasjonalt samarbeid, noe som både harmonerer med realismens syn på samarbeid og idealismens syn på USAs unike rolle internasjonalt. Samtidig uttrykte han en tro på muligheten for verdiharmonisering mellom stormakter, i tråd med idealismen. Synet på rettsvesenets rolle brøt i størst grad med den idealistiske tankegangen og legitimeringen, da Bush på dette feltet i hovedsak fokuserte på pragmatiske, realpolitiske argumenter for å forsvare tilsidesettingen av grunnleggende liberale prinsipper ved innføringen av Patriot Act, opprettelsen av Guantánamo og bruk av militære kommisjoner.

5 Barack H. Obama

I sin periode som senator fra 2005 til 2008 uttrykte Obama seg på en måte som på enkelte saksområder stod i skarp kontrast til den politikken Bush førte. Han var kritisk til Patriot Act slik denne ble formulert, uttrykte en klar motstand mot krigen i Irak, og kritiserte administrasjonens praksis med forvaring av terrormistenkte på ubestemt tid (Obama 15.12.2005; Obama 25.01.2006; Obama 27. 09.2006). Ønsket om å være et alternativ til Bush var tydelig allerede i talen der han annonserte sitt kandidatur som demokratisk presidentkandidat. Her uttrykte han at noe av motivasjonen for å stille som kandidat var hans oppfattelse av at endring var nødvendig i Washington, og han pekte på viktige endringer han ønsket å gjøre når det gjaldt USAs terrorbekjempelse, blant annet å gjenoppbygge allianser og avslutte krigen i Irak. Samtidig skisserte han en terrorbekjempelse som på enkelte områder var en videreføring av den etablerte politikken, ved at et sterkt militære skulle spille en rolle og amerikanske idealer skulle eksporteres (Obama 10.02.2007). Fokuset på endring var gjennomgående gjennom hele kampanjen, og denne endringen gjaldt også utenrikspolitiske spørsmål. I hovedsak ble hans utenrikspolitiske linje skissert i en artikkel i *Foreign Affairs* i 2007, som kan anses som Obamas versjon av Bushs Simi Valley-tale. Artikkelen starter med å skissere hvilke trusler USA står ovenfor, og disse inkluderte terrorisme, rogue states, masseødeleggende våpen, fremadstormende stater som kan utfordre USA og det internasjonale grunnlaget for demokrati, svake stater og global oppvarming. Obama hevdet at Bush-administrasjonen har møtt disse utfordringene med utdatert tenkning basert på statssentrisme og troen på militærets viktige rolle i å håndtere truslene, og understreker dermed et ønske om å fokusere på andre virkemidler i tillegg til det militære. Videre sa han:

America cannot meet the threats of this century alone, and the world cannot meet them without America. We can neither retreat from the world nor try to bully it into submission. We must lead the world, by deed and by example. (...) The mission of the United States is to provide global leadership grounded in the understanding that the world shares a common security and a common humanity (ibid.: 4).

Dette indikerte en ambisiøs utenrikspolitikk, med fortsatt fokus på amerikansk ledelse, men muligens en noe mer ydmyk holdning til andre stater. Ønsket om at USA skal være et eksempel til etterfølgelse er som tatt ut av sense of escape-retningens fokus på USA som "a city upon a hill", og troen på både felles internasjonal sikkerhet og menneskelighet er en tydelig sammenblanding av tradisjonelle sikkerhetshensyn, altså realisme, og idealismens tro på noen grunnleggende felles verdier. Artikkelen fokuserte videre på behovet for å styrke

diplomati i Midtøsten som et viktig skritt i retning av mer stabilitet, behovet for å fornye og styrke militæret, viljen til å bruke militærmakt unilateralt dersom det amerikanske folk er truet eller vitale interesser står på spill, og viljen til å bruke militærmakt i situasjoner der det ikke dreier seg om selvforsvar, avhengig av internasjonal støtte og deltakelse. Selv om det er klare likhetstrekk med Bushs politikk på noen av disse områdene, gjøres det forsøk på å distansere seg fra de mest kontroversielle aspektene ved Bushs utenrikspolitikk, da spesielt forholdet til andre stater og internasjonale institusjoner. Fokuset på demokratispredning tones også ned, og det pekes i stedet på behovet for å spre muligheter, i form av tilgang til utdanning, helse, handel og investeringer, og støtte til politiske reformer innad i etablerte stater. Artikkelen understreker at USA både av hensyn til egen sikkerhet og amerikanske verdier bør investere penger i betinget bistand, og bidra til å hjelpe svake stater med å bygge opp stabile demokratier, en klar sammenblanding av realisme og idealisme.

5.1 Bruk av militærmakt

5.1.1 Krigen mot terrorisme

I motsetning til under Bush ble bruken av begrepet "krigen mot terrorisme" kraftig tonet ned under Obama. Ifølge en artikkel i The New York Times avviste Obama denne språkbruken totalt, og administrasjonsmedlemmer og taleskrivere ble ifølge The Guardian bedt om å fjerne begrepet fra sine taler (Baker 2010; Burkeman 2009). Bushs henvisninger til terrorisme forbundet med islam, dog en forvrengt versjon av islam, ble også avvist av Obama, som ønsket å unngå en sammenblanding av disse to begrepene (Scarborough 2010).

At det foregikk en bevisst nedtoning av krigsaspektet er også klart hvis man ser på hvordan Obama har omtalt terrorisme i sine taler. Begreper som "war with terrorists" (Obama 12.03.2009) og "war with al Qaeda" (Obama 07.01.2010) ble ofte brukt, noe som konkretiserte terrorbekjempelsen, samtidig som det legitimerte fortsatt bruk av militærmakt i Afghanistan. Obama anså terrorisme som en taktikk, og mente derfor at krigsanalogien ikke kunne videreføres (Obama 10.12.2009). Nedtoningen av begrepet var nært forbundet med Obamas ønske om å fremstille terrortrusselen som én av mange trusler, noe som kom klart frem i hans taler. I motsetning til Bush ønsket Obama tydelig å trekke frem andre sikkerhetstrusler som relevante for utformingen av amerikansk utenrikspolitikk. Han fokuserte mye på tradisjonelle sikkerhetshensyn, blant annet konflikten mellom Israel og

Palestina, kjernefysiske våpen og spredningen av disse, amerikansk avhengighet av olje, vedvarende konflikt og folkemord. Samtidig fremhevet han også cyberkrig, økonomiske problemer og klimaendringer som viktige sikkerhetstrusler (Obama 12.03.2009; Obama 22.05.2009; Obama 23.09.2009; Obama 09.10.2009). Obama videreførte ikke Bushs historiske analogi mellom krigen mot terrorisme og kampen mot fascisme og kommunisme på 1900-tallet (Baker 2010). Istedet hevder han at de klare skillelinjene som eksisterte på 1900-tallet i stor grad er borte i dagens kamp mot terrorisme, fordi denne kampen føres i uoversiktlige regioner, i mislykkede stater og mot diffuse fiender (Obama 01.12.2009). Han er også forsiktig med å gjøre kampen mot terrorisme til en overordnet ideologisk kamp, i tråd med hans manglende bruk av den historiske analogien, og hevder i stedet at terroristenes ideologi er ekstrem, at trusselen vil være en del av sikkerhetsbildet i lang tid, og at alle elementer av amerikansk makt må brukes for å bekjempe den (Obama 21.05.2009). Allikevel har Obama på samme måte som Bush troen på at USA vil vinne kampen mot terrorisme på grunn av USAs verdier:

[T]he reason that we will win this fight is not simply the strength of our arms – it is the strength of our values. The democracy that we uphold. The freedoms that we cherish. The laws that we apply without regard to race, or religion, or wealth, or status. (...) [T]hat way of life, that quintessentially American creed, stands in stark contrast to the nihilism of those who attacked us on that September morning, and who continue to plot against us today (Obama 13.08.2010).

Obama mener at opprettholdelse av disse verdiene "strengthens our country and (...) keeps us safe. Time and again, our values have been our best national security asset" (Obama 21.05.2009).

Ifølge Peter Beinart (2009) kan nedskaleringen av kampen mot terrorisme forstås som en konsekvens av at Obama vurderer USAs maktressurser som mindre enn det Bush gjorde. Han hevder at krigene i Afghanistan og Irak og den økonomiske krisen har ført til at Obama anser handlingsrommet for terrorbekjempelsen som mindre, og at dette har ført til en forkastelse av den generelle krigen mot terrorisme til fordel for en mer pragmatisk forståelse av terrortrusselen. Dette er i tråd med realismens antakelse om at staters interesser påvirkes av statens relative makt. Fokuset på tradisjonelle sikkerhetshensyn og ønsket om å gjøre terrortrusselen til én av mange trusler er også i tråd med realismen, selv om inkluderingen av de utradisjonelle truslene ikke er like forenelig med denne teoretiske retningen. Samtidig gir Obamas tro på USAs verdier klare assosiasjoner til Bush, og viser en idealistisk tro på USAs

unike karakter og viktigheten av dets verdier. Verdiene det refereres til er utelukkende liberale verdier, og troen på at disse verdiene kan overvinne terrortrusselen bekrefter den amerikanske troen på styrken til liberale, amerikanske verdier. Denne idealistiske troen på amerikanske verdier settes derimot i direkte forbindelse med amerikanske sikkerhetsinteresser, noe som gjør at symbiosen mellom realisme og idealisme blir ganske klar. Når dette settes i sammenheng med at terrorangrepene av Obama ble regnet som angrep på selve ideen om USA er det tydelig at holdningen til terrorisme reflekterer symbiosen mellom realisme og idealisme (Obama 11.09.2010).

5.1.2 Afghanistan

Afghanistan var for Obama en arvet krig, men det var en krig han støttet som et riktig svar på terrorangrepene og som en naturlig del av terrorbekjempelsen. Han gjorde det tidlig klart i valgkampen at han ønsket å intensivere fokuset på Afghanistan og Pakistan, og at dette i hans øyne var den sentrale fronten i kampen mot al-Qaida (Obama 2007: 9). Afghanistan fikk høy prioritet da Obama ble president, og mange av ressursene som hadde vært rettet mot Irak ble flyttet dit. Han påpekte at Afghanistan lenge hadde blitt forsømt av Bush, og lanserte selv en strategi basert på en økning av antall tropper med 30 000 i Afghanistan. Det ble samtidig satt en tidsfrist, 18 måneder, for når disse ekstra styrkene skulle trekkes tilbake, ut fra hva som ble ansett som nødvendig tid for de afghanske styrkene til å kunne overta det militære ansvaret (Obama 17.08.2009; Obama 01.12.2009). I en utvidelse av krigen i Afghanistan intensiverte Obama bruken av CIA-styrte drone-angrep mot Pakistan, først startet av Bush, noe som byr på legale problemer da USA ikke er i krig med Pakistan, samt forsterker de allerede etablerte gnisningene mellom de to statene. Angrepene ble av Obama vurdert som i tråd med USAs rett til selvforsvar, fordi al-Qaida og Taliban har etablert baser i grenseområdene i Pakistan, noe som gjør at drone-angrepene kan anses som en forlengelse av kampen mot al-Qaida (Shane 04.12.2009; Feldman 2010). Dette forsvaret for utvidelsen av krigen mot Afghanistan til Pakistan kan sies å ha blitt styrket etter at bin Laden ble oppdaget og drept i Abbottabad natt til 2. mai. Den vellykkede operasjonen mot bin Laden har stor symbolverdi, og representerte en stor seier for etterretningen og amerikansk terrorbekjempelse. Samtidig vil dette kunne få konsekvenser for forholdet til Pakistan, som har vært regnet som en viktig alliert i terrorbekjempelsen, men som samtidig har hatt et noe ambivalent forhold til ekstremistiske krefter innad i landet (Rothkopf 2011). Det er også grunn til å tro at likvideringen av bin Laden kan føre til press om å trekke amerikanske styrker ut av Afghanistan, da jakten på bin

Laden, spesielt i den amerikanske opinionen, har vært regnet som en viktig grunn til fortsatt tilstedeværelse i Afghanistan (Lemmon 2011; Cohen 2011).

Obamas holdning til krigen i Afghanistan spesielt og bruk av militærmakt generelt ble uttrykt i valgkampen, da han uttalte at "[w]e must retain the capacity to swiftly defeat any conventional threat to our country and our vital interests. But we must also become better prepared to put boots on the ground in order to take on foes that fight asymmetrical and highly adaptive campaigns on a global scale" (Obama 2007: 7). Dette er til en viss grad en refleksjon av Powell-doktrinens forutsetninger for bruk av militærmakt, som fokuserer på at nasjonale sikkerhetsinteresser må være truet, at alle kostnader har blitt vurdert og at alle virkemidler har blitt prøvd (Powell 1992-1993). Behovet for "boots on the ground" ble til stadighet gjentatt i Obamas forsvar av troppeøkningen i Afghanistan, og det ble spesielt pekt på den økende graden av kompleksitet troppene møtte på bakken, spesielt knyttet til fiendebildet og behovet for å vinne "the hearts and minds" til lokalbefolkningen (Obama 12.03.2009). Powell-doktrinens krav om et klart definert mål og en klart definert exit-strategi, er også tydelig tilstede i Obamas Afghanistan-politikk (Obama 26.10.2009). Målet med operasjonen i Afghanistan ble definert som "to disrupt, dismantle and defeat al Qaeda" (Obama 27.03.2009), og dette var i forhold til under Bush en svært konkret målsetting med krigen. I stedet for å gjøre Afghanistan til en front i den generelle kampen mot terrorisme rettet Obama i stedet oppmerksomheten mot den terroristgruppen som var ansvarlig for 9/11. Han mente at kampen måtte tas dit al-Qaida var, men at

success against al Qaeda must go beyond destroying their network – it must be about the future we want to build as well. And that's why we're putting forward a positive vision of American leadership around the world – one where we lead by example, and engage nations and peoples on the basis of mutual interest and mutual respect (Obama 06.10.2009).

Obama forsvarte behovet for en klart definert tidsramme for tilbaketrekningen av amerikanske styrker fra Afghanistan ved å peke på at en militær operasjon uten en definert exit-strategi "sets goals that are beyond what can be achieved at a reasonable cost, and what we need to achieve to secure our interests" (Obama 01.12.2009), klart i tråd med Powell-doktrinen. Samtidig anerkjenner Obama i stor grad at militærmakt alene ikke kan løse problemene i Afghanistan, en anerkjennelse også Bush gjorde, og har økt fokuset på den sivile innsatsen (Obama 04.06.2009).

Obama uttrykte også før han ble president at å finne bin Laden var høyt prioritert i terrorbekjempelsen, og videreførte sånn sett Bushs politikk på dette området (Obama 2007: 10). Dette var sammenfallende med Obamas ønske om å fokusere terrorbekjempelsen på al-Qaida, og å stille de som stod bak 9/11 til ansvar, om nødvendig ved likvidering. I talen som kunngjorde at bin Laden var skutt og drept ble bin Ladens forbindelse med 9/11 og al-Qaida understreket, og Obama viste til at å fange eller ta livet av bin Laden tidlig hadde fått topprioritet i terrorbekjempelsen, uavhengig av om han befant seg i Afghanistan eller Pakistan. Samtidig understreket han at bin Ladens død ikke innebar at al-Qaida var beseiret eller at USA nå var trygt. Talen ble avsluttet med en henvisning til USAs spesielle rolle i verden: "Let us remember that we can do these things not just because of wealth or power, but because of who we are: one nation, under God, indivisible, with liberty and justice for all" (Obama 02.05.2011).

Argumentet om at troppeøkningen i Afghanistan var i USAs interesse, samt denne strategiens forbindelse med Powell-doktrinens fokus på klart definerte mål for militære operasjoner og en klart definert exit-strategi, indikerer at det i hovedsak ble fokusert på realistiske argumenter for å legitimere intensiveringen av krigen i Afghanistan. Ved å fokusere oppmerksomheten på al-Qaida fikk oppdraget en klart realistisk basert undertone, fordi dette la til rette for et mer begrenset mål for operasjonen, og virket dermed ikke like uttømmende på amerikanske ressurser. Skiftet av fokus fra det militære til det sivile aspektet ble legitimert ved å peke på at økt fokus på den sivile innsatsen avlastet de militære styrkene og bidro til å øke den amerikanske sikkerheten, altså argumenter som passer inn i et pragmatisk, realistisk rammeverk. Operasjonen mot bin Laden var en klar fortsettelse av krigen mot al-Qaida, og er sånn sett helt i tråd med realismen. Samtidig satte Obama operasjonen i sammenheng med USAs vilje til å kjempe for egne verdier utenfor egne grenser, noe som gir bin Ladens død en viss idealistisk ramme. På samme måte gir behovet for å etablere et bilde av USA som en god leder for å vinne kampen mot al-Qaida klare assosiasjoner til sense of escape-retningens tro på at USA best kunne spre egne idealer ved å fungere som "a city upon a hill", som et eksempel til etterfølgelse for andre. Afghanistan er allikevel i hovedsak forankret i realismen, dog med et lite innslag av idealisme.

5.1.3 NSS 2010 og bruk av militærmakt

NSS 2010 indikerer med all tydelighet at terrorisme har blitt nedprioritert som sikkerhetstrussel, og det er tydelig at kampen mot terrorisme ikke lenger har rollen som operasjonelt konsept. Hvis man sammenligner hvor mange ganger ordene "terrorism" og "terrorist" blir brukt i de respektive sikkerhetsstrategiene, kontrollert for de tre strategienes ulike lengde (ganger tallet for NSS 2002 med 1.5), blir dette bildet svært tydelig. Begrepene brukes til sammen 74 ganger i Bushs første sikkerhetsstrategi, og likt fokus på terrortrusselen ville innebære at begrepene brukes 111 ganger i de andre strategiene. Mens dette er ganske likt i Bushs andre strategi (99), blir disse begrepene kun brukt 46 ganger i Obamas sikkerhetsstrategi. Dette er en påfallende forskjell, og indikerer med all tydelighet at terrorisme under Obama ikke har en like sentral rolle i utformingen av den samlede utenriks- og sikkerhetspolitikken som under Bush. Det sies i NSS 2010 rett ut at "[t]errorism is one of many threats that are more consequential in a global age" (ibid.: 8). I stedet fokuseres det på en rekke andre sikkerhetstrusler, både konvensjonelle og ukonvensjonelle, og strategien bekrefter dermed Obamas ønske om å adressere flere, og ofte mer tradisjonelle, sikkerhetshensyn, i tråd med realismen. Viktig i denne sammenheng er krigen i Afghanistan, masseødelegglesesvåpen, gjenoppbygging av økonomien, både den nasjonale og den internasjonale, fred mellom Israel og Palestina, cyberspace-angrep, avhengighet av fossilt brennstoff, klimaendringer og mislykkede stater (ibid.: 4; 8). Hele strategien bærer preg av at ambisjonsnivået har blitt redusert siden NSS 2006, og har et pragmatisk syn på USAs muligheter og maktbase internasjonalt. I motsetning til sikkerhetsstrategiene under Bush, fokuseres det mye på interne forhold i USA som grunnlag for USAs maktbase (ibid.: 9-10). Gitt at 7 sider er dedikert til hvordan USA på best mulig måte kan styre den nasjonale økonomiske politikken, er det naturlig å anta at dette henger direkte sammen med den økonomiske krisen, da et slikt fokus er fraværende i Bushs to sikkerhetsstrategier (ibid.: 28-35).

Et vesentlig trekk ved NSS 2010 er nedtoningen av bruken av militærmakt. Selv om det understrekes at bruk av makt er nødvendig i enkelte situasjoner, og at denne makten kan brukes unilateralt hvis det er nødvendig, er Powell-doktrinens innflytelse svært tydelig:

[W]e will exhaust other options before war whenever we can, and carefully weigh the costs and risks of action against the costs and risks of inaction. When force is necessary, we will continue to do so in a way that reflects our values and strengthens our legitimacy, and we will seek broad international support, working with such institutions as NATO and the U.N.

Security Council. (...) We will also outline a clear mandate and specific objectives and thoroughly consider the consequences – intended and unintended – of our actions (ibid.: 22).

Til tross for denne vurderingen av militærmaktens rolle i terrorbekjempelsen understreker strategien at USAs rolle som ledende militærmakt skal opprettholdes, samtidig som det klart kommer frem at militærmakten må suppleres med andre virkemidler (ibid.: innledning; 11). Det blir hevdet at en ekspansiv bruk av militærmakt faller rett inn i motstandernes hender, ved å føre til problemer mellom USA og allierte, en "overstretch" av USAs militære ressurser og en sammenkobling mellom USA og militærmakt som ikke tjener USAs interesser. Strategien anerkjenner at det er umulig å beskytte seg mot alle sikkerhetstrusler, selv for en så mektig stat som USA, og gjentar ikke prinsippet om forkjøpskrig (ibid.: 18). Strategien understreker at USA skal hindre al-Qaida i å etablere seg i andre stater, men dette skal i hovedsak gjøres gjennom samarbeid med andre stater, informasjonsdeling, samarbeid om rettslige tiltak og hjelp til oppbygging av ansvarlig styring og sikkerhet i stater som står i fare for å bli tilfluktshavn for al-Qaida, gjennom utviklingshjelp og assistanse til sikkerhetssektoren (ibid.: 21).

Strategiens skissering av hvordan militærmakten skal brukes er helt i tråd med realismens fokus på begrenset bruk av militærmakt. Nedprioriteringen av en offensiv bruk av militærmakten kan forklares ved å se på realismens antakelse om at interesser påvirkes av en stats ressurser og maktpolitiske status. Fordi USA ikke lenger kan sies å inneha den samme maktpolitiske statusen som under Bush, mye på grunn av to omfattende kriger, kan Obamas handlingsrom sies å ha blitt snevret inn, noe som har gjort det nødvendig å nedskalere bruken av militære virkemidler, og heller fokusere på mindre krevende virkemidler som ikke virker like uttømmende på USAs ressurser. Hvorvidt USAs maktpolitiske status har blitt redusert er omstridt, og dette er ikke en debatt som skal gjentas her. Det er tilstrekkelig å si at da Obama overtok presidentrollen hadde USAs mykmakt, mye på grunn av Bushs terrorbekjempelse, blitt redusert, og at Obama gikk aktivt inn for å styrke denne maktbasen igjen (Melby 2009: 21-25). Disse faktorene kan muligens forklare Obamas reaksjon på det mislykkede terrorangrepet 25. desember 2009, da Umar Farouk Abdulmutallab forsøkte å detonere eksplosiver på et fly fra Amsterdam til Detroit. I stedet for en militær offensiv ble det rettet fokus på nasjonale antiterroriltak og behovet for å forbedre etterretningen, noe som kan tas som indikasjon på presidentens anerkjennelse av at slike trusler er noe USA må leve med (Obama 05.01.2010). Avvisningen av forkjøpskrig-prinsippet er i tråd med både realismens

kritikk av dette prinsippet og ønsket om å styrke USAs mykmakt, da dette var et svært omstridt prinsipp internasjonalt.

5.1.4 Irak

Obama markerte seg tidlig som motstander av Irak-krigen, og hovedargumentene for denne motstanden ble i stor grad skissert i en tale i 2002, da han var senator i Illinois. I denne talen fremhevet han at han ikke var motstander av krig generelt, og at det fantes situasjoner der krig var riktig, blant annet krigen mot Afghanistan. Det han derimot var en motstander av var dumme, forhastede kriger, basert på ideologiske fremfor realistiske vurderinger. Han anerkjente at Saddam Hussein var en brutal diktator som begikk voldsomme forbrytelser ovenfor egen befolkning, men siden Hussein ikke utgjorde en direkte trussel mot USA mente han at det var fullt mulig å bruke en containment-politikk ovenfor han. Etter at Obama inntok presidentrollen gjentok han stadig argumentasjonen om at Irak var en valgt krig, og at USA måtte trekke ut sine kampstyrker for slik å overlate Irak til irakerne (Obama 04.06.2009). Tilbaketrekning av amerikanske styrker fra Irak var et gjennomgående tema gjennom hele valgkampen, og fikk øyeblikkelig fokus da Obama inntok presidentrollen. I en tale 31. august 2010 annonserte han at " the American combat mission in Iraq has ended. Operation Iraqi Freedom is over, and the Iraqi people now have lead responsibility for the security of their country". Selv om amerikanske styrker fortsatt skulle være igjen og bidra med rådgivning og assistanse knyttet til kontraterror og beskyttelse av sivile, markerte dette slutten på den amerikanske invasjon, i hvert fall i teorien. Obama satte samtidig en tidsfrist på ut år 2011 for tilbaketrekkingen av samtlige amerikanske styrker, hvorpå den sivile amerikanske innsatsen ville intensiveres for å hjelpe Irak med å etablere en stabil stat. Samtidig ble UDs rolle i Irak styrket til fordel for FD som et ledd i økt fokus på det sivile aspektet ved intervensjonen, i motsetning til hva som hadde vært tilfelle under Bush (Obama 22.06.2010).

Denne argumentasjonen for tilbaketrekning fra Irak er i samsvar med uttalte realisters holdning til Irak-krigen, og sammenfaller i stor grad med realismens grunnleggende holdning til intervensjon i stater der nasjonale interesser ikke er direkte truet. Obama mener at Irak-krigen strider mot USAs nasjonale interesse og har tatt oppmerksomheten vekk fra terrorbekjempelsen som foregår i Afghanistan og Pakistan. Denne forståelsen av Irak-krigen bryter med Bushs påstand om at Irak-krigen var i USAs nasjonale interesse, og det er derfor ikke overraskende at Obama i tråd med fremtredende realister ønsket å avvikle denne

politikken. Obamas holdning til hvilket forhold USA skal ha til Irak etter Irak-krigens slutt, henholdsvis "a comprehensive partnership (...) based on mutual interests and mutual respect" (Obama 22.07.2009), er også i tråd med realismen. Ønsket om å etablere Irak som en partner i terrorbekjempelsen er helt fraværende, og det fokuseres i stedet på en pragmatisk holdning som kan sies å harmonere med realismens syn på internasjonalt samarbeid. Det er allikevel et innslag av idealisme i argumentasjonen for å trekke seg ut av Irak. Dette kommer spesielt godt til syne i artikkelen i Foreign Affairs fra 2007, der han hevder at "[i]n the wake of Iraq and Abu Ghraib, the world has lost trust in our purposes and our principles" (Obama 2007: 4). Irak-krigen svekket altså USAs rolle som et eksempel til etterlevelse, og tilliten til USAs rolle som en kraft for det gode fikk en alvorlig brist. Dette kan sees i sammenheng med USAs tap av mykmakt.

5.2 Spredning av demokrati

I motsetning til Bush har ikke Obama i like stor grad omfavnet troen på at spredning av demokrati virker forebyggende mot terrorisme, selv om han anerkjenner at manglende menneskerettigheter kan føre til voldelig konflikt og at demokratier ikke går til krig mot hverandre. Han avviser samtidig påstanden om at man er nødt til å velge mellom realismens fokus på nasjonale interesser eller idealismens fokus på å spre amerikanske verdier, ved å hevde at "[n]o matter how callously defined, neither America's interests – nor the world's – are served by the denial of human aspirations" (Obama 10.12.2009). Den viktigste forebyggende faktoren for å hindre fremveksten av terrorisme er ifølge Obama økonomisk utvikling, da spesielt gjennom bistand, handelspolitikk og investeringer. Økonomisk utvikling antas å være en helt essensiell del av utviklingen av stabile, fredelige stater, og slike stater antas å virke forebyggende på terrorisme (Obama 22.09.2010; 23.09.2010). Utviklingen av demokrati var under Bush viktige argumenter for fortsatt militær tilstedeværelse i Afghanistan og Irak, men dette aspektet har ikke blitt tillagt mye vekt i Obamas legitimering av disse krigene:

I've been very clear about our core goal. It's not to defeat every last threat to the security of Afghanistan, because, ultimately, it is Afghans who must secure their country. And it's not nation-building, because it is Afghans who must build their nation. Rather, we are focused on disrupting, dismantling and defeating al Qaeda in Afghanistan and Pakistan, and preventing its capacity to threaten America and our allies in the future (Obama 16.12.2010)

Denne tankegangen innebærer at demokratispredning nedprioriteres, samtidig som fokuset rettes mot en mer begrenset militær operasjon som i hovedsak skal sikre USAs sikkerhetspolitiske interesser. Det samme synet preger Obamas politikk ovenfor andre autoritære stater, og spesielt avveiningen mellom stabilitet og idealistiske verdier er annerledes enn hos Bush. Der Bush understreket at stabilitet aldri kan komme på bekostning av idealistiske verdier, setter Obama likhetstegn mellom stabilitet og idealistiske verdier, og mener at disse verdiene utgjør hjørnesteinen i stabile stater (Obama 14.11.2009). Han anerkjenner at stater som beskytter menneskerettighetene og følger visse demokratiske prinsipper er mer stabile, mer vellykkede og sikrere, men mener samtidig at fremmingen av menneskerettigheter ovenfor autoritære stater må settes i direkte forbindelse med et omhyggelig diplomati, som antas å åpne døren til endring innad i den autoritære staten (Obama 04.06.2009; Obama 10.12.2009). Allikevel har Obama uttrykt en vilje til å samarbeide med autoritære stater med en tvilsom praksis knyttet til demokrati og menneskerettigheter, da spesielt Russland og Kina, og samarbeidet har blitt rettet mot felles interesser knyttet til kjernefysiske våpen, økonomi og klimautfordringer (Henry Nau 2010; Obama 2007: 8).

Spesielt krigen i Afghanistan har i utstrakt grad blitt plassert i et sikkerhetspolitisk rammeverk, basert på realismens vurdering av hva som er i USAs nasjonale sikkerhetsinteresse. Realismens syn på staters innenrikspolitiske forhold som en "black box" gjør det vanskelig å anerkjenne demokratiutvikling som en viktig faktor for å hindre terrorisme, og realismen vil derfor være kritisk til påstanden om at endring av staters nasjonale styresett vil være avgjørende for å sikre USA mot terrortrusler. Dette samsvarer med Obamas syn på at demokrati ikke kan påtvinges utenfra, men må komme fra endringer innad i den autoritære staten. Endring er altså avhengig av interne faktorer, og demokratispredning kan derfor ikke være et effektivt virkemiddel i terrorbekjempelsen. Den pragmatiske holdningen til samarbeid med autoritære stater er også basert på en realistisk forståelse av at valg av samarbeidspartnere bør styres av stabilitetshensyn og hva som best tjener statens interesser. Samtidig er påstanden om at bevaring av menneskerettigheter er i USAs interesse i tråd med den amerikanske realismens syn på ivaretagelsen av visse grunnleggende verdier som et viktig ledd i USAs overlevelse som idéstat. Nedprioriteringen av demokratispredning er i direkte strid med idealismen, som har dette som sitt hovedmål.

Demokratispredningens rolle i terrorbekjempelsen fremstilles noe annerledes i Obamas sikkerhetsstrategi enn i Bushs sikkerhetsstrategi. NSS 2010 (5; 10; 35-39) uttrykker en tro på menneskerettigheter og at det finnes enkelte universelle prinsipper, og fremhever at USA skal spille en aktiv rolle i promoteringen og spredningen av disse verdiene. Dette skal derimot ikke skje gjennom bruk av makt, og det fremheves at USA ikke kan påtvinge andre stater sine verdier, men heller må inneha en støttefunksjon for bevegelser som ønsker å fremme disse verdiene. USAs rolle som et eksempel til etterfølgelse får mye oppmerksomhet. Strategien rekker ut en hånd til autoritære stater, ved å påpeke at "we will pursue engagement with hostile nations to test their intentions, give their governments the opportunity to change course, reach out to their people, and mobilize international coalitions" (ibid.: 3). Dette er en mer imøtekomende holdning enn det som ble uttrykt under Bush, og viderefører viljen til å tilsidesette demokratikrav til fordel for å oppnå internasjonal stabilitet og nasjonale interesser. Forholdet til Midtøsten, som under Bush ble definert som hovedmålet for demokratispredningen, blir i NSS 2010 definert ut fra behovet for et omfattende og strategisk samarbeid, uten at verken demokratikrav eller ønsket om spredning av demokrati til denne regionen får noen oppmerksomhet (ibid.: 24-25). Dette er i tråd med tidligere etablert amerikansk politikk ovenfor denne regionen, der hensynet til opprettholdelsen av status quo ofte gjorde demokratispredning til en nedprioritert politikk. Forholdet til strategisk viktige stater som Kina og Russland nevnes også. Strategien aksepterer at det vil være uenigheter mellom Kina og USA, blant annet knyttet til menneskerettigheter og demokrati, men hevder at "disagreements should not prevent cooperation on issues of mutual interest, because a pragmatic and effective relationship between the United States and China is essential to address the major challenges of the 21st century" (ibid.: 43). Den samme holdningen reflekteres i forholdet til Russland, da med enda større fokus på viktigheten av samarbeid for å hindre ekstremisme i Afghanistan (ibid.: 44).

Tilsidesettingen av idealistiske verdier i forhold til autoritære stater er svært tydelig, og strategien legger ikke skjul på at forholdet til strategisk viktige stater i stor grad er preget av realistiske vurderinger knyttet til USAs interesser, helt i tråd med Morgenthau's påstand om at liberale verdier vanskelig lar seg kombinere med andre utenrikspolitiske interesser. Strategien viser tydelig hvordan hensynet til samarbeid om aspekter ved terrorbekjempelsen fører til en nedtoning av demokratikrav, spesielt i møte med stater der demokrati og menneskerettigheter i utgangspunktet står svakt. Dette er i tråd med Jervis' påstand om at det er nesten umulig å påtvinge demokratiske egenskaper utenfra. Samtidig er strategiens fokus

på USAs rolle som eksempel til etterfølgelse, altså "city upon a hill"-argumentet, svært tydelig, i tråd med Montens påstand om at debatten om demokratispredning i hovedsak står mellom sense of escape-retningen og manifest destiny-retningen. Obama fremstår som en klar representant for den første retningen, mens Bush var en klar representant for den andre retningen. Dette gjør at NSS 2010 kan anses som et eksempel på kombinasjonen av realisme og idealisme når det gjelder synet på demokratispredning.

5.3 Internasjonalt samarbeid

Obama avviser ikke tanken på å handle unilateralt dersom det dreier seg om et angrep på USA, og han vil aldri unnskyldes sitt fokus på bevaringen av amerikanske interesser. Dette ble svært tydelig under operasjonen som tok livet av bin Laden, som var en ren amerikansk operasjon der USA ikke en gang rådførte seg med Pakistan, staten der operasjonen fant sted. Samtidig gjør han det klart at USAs interesser og andre staters interesser i økende grad harmoniserer, slik at man i stedet for en verdiharmonisering kan snakke om en form for interesseharmonisering (Obama 10.12.2009; Obama 23.09.2009; NSS 2010: 3). En internasjonal lederrolle for USA anses som en effektiv måte å oppnå nasjonale målsetninger på, selv om USA ikke kan møte globale trusler alene:

[W]e know that the United States cannot defeat global threats alone. There is no permanent American solution to the security challenges that we face within any foreign nation, nor can the world meet the tests of our time without strong American leadership (Obama 12.03.2009).

Kampen mot global terrorisme er et viktig område for samarbeid, og denne trusselens karakter gjør det desto viktigere å bygge opp effektivt samarbeid basert på felles sikkerhetspolitiske interesser, uten at dette innebærer at uenigheter mellom samarbeidspartnere ikke kan oppstå (Obama 06.04.2009; Obama 29.10.2010; Obama 04.06.2009). Han hevder at eksepsjonalisme ikke står i strid med multilateralisme eller samarbeid med andre stater, da enhver statsleder tror på sin egen stats eksepsjonelle karakter, og han mener at eksepsjonalisme ikke innebærer at man ikke kan inngå kompromiss med andre stater med andre verdier (Obama 04.04.2009). Dette ble av flere ansett som en forkastelse av hele den amerikanske eksepsjonalismen, og vakte stor oppstandelse i visse amerikanske kretser. Samtidig anerkjenner Obama at andre stater har blitt mektigere og derfor kjemper hardere for egne interesser, noe som kan gjøre det vanskeligere å få til kompromisser (Obama 12.11.2010).

Obama bruker i stor grad realistiske argumenter for å legitimere fokuset på samarbeid i kampen mot terrorisme, ved å stadig henviser til at et slikt samarbeid er i USAs interesse. Realismens tro på at en stats interesser preges av statens ressurser og relative makt kan også forklare hvorfor Obama fokuserer på byrdedeling, internasjonalt samarbeid og diplomati som viktige ledd i terrorbekjempelsen, da det kan hevdes at USAs maktposisjon er endret siden Bush, da spesielt mykmakten. Fordi denne makten ble redusert kan det hevdes at Obama hadde sterke incentiver for å føre en politikk som kunne øke denne makten igjen, og at dette derfor la føringer på hvordan han kom til å forholde seg til internasjonalt samarbeid (Melby 2009: 34-35). Ved å ikke gå aktivt inn for en unilateral politikk unngår i stor grad Obama diskusjonen om balansering, på samme måte som han unngikk denne diskusjonen ved å tone ned forkjøpskrig-prinsippet. At Obama valgte å gjennomføre operasjonen mot bin Laden uten å informere pakistanske myndigheter passer også inn i et realistisk rammeverk, da dette ble begrunnet med hensynet til operasjonens suksess. Dette var et tydelig eksempel på at Obama er villig til å bruke amerikansk militærmakt på en unilateral måte dersom han mener dette er mest hensiktsmessig. Dette bryter derimot med ønsket om å fremme samarbeid om terrorbekjempelsen, og kan slik sett sies å være et godt eksempel på realismens påstand om at stater kun samarbeider så lenge dette oppfattes som å være i deres egen interesse.

Obamas offensiv for å gjenopprette USAs mykmakt gjennom internasjonalt samarbeid og en mer tilbaketrukket utenrikspolitikk kan tolkes som et forsøk på å igjen bli ansett som en god hegemon, som reduserer andre staters frykt for USAs maktbase. Avvisningen av maktfordeling som et nullsum-spill kan forsterke denne tolkningen. Obama hevder også at én stats fremgang ikke trenger å oppmuntre til frykt hos andre stater, noe som bryter med realismens grunntanker om det internasjonale system. Samtidig uttrykker Obama på samme måte som Bush en veldig tro på amerikansk eksepsjonalisme, og mener at USA har en helt spesiell rolle å spille internasjonalt. Muligheten for interesseharmonisering mellom individuelle og kollektive interesser fremheves av idealismen som en mulighet til en fredeligere verden, men idealismen hevder at en verdiharmonisering må være på plass før en slik interesseharmonisering kan finne sted. Dette avvises av Obama, og hans tanker om muligheten for interesseharmonisering kan derfor vanskelig integreres i et idealistisk rammeverk.

Synet på internasjonalt samarbeid gjenspeiler seg i Obamas syn på internasjonale institusjoner og hvordan USA skal forholde seg til disse. Et av hans viktigste poeng er at

internasjonale institusjoner har stort forbedringspotensiale i møte med nye globale trusler, men at dette fremfor å være en grunn til å trekke seg ut er en grunn til å investere mer for å bygge opp effektive institusjoner basert på staters felles interesser (NSS 2010: 3). Dette gjelder spesielt i forhold til FN, som ved å bestå av et stort antall suverene stater ofte kun blir en arena for politisk spill og behovet for å legge skylden for et gitt problem på andre fremfor en problemløsende institusjon (Obama 23.09.2009). I en direkte kritikk av Bushs politikk på dette feltet sier han at

[i]n recent years America's frustration with international institutions has led us at times to engage the United Nations (U.N.) system on an ad hoc basis. But in a world of transnational challenges, the United States will need to invest in strengthening the international system, working from inside international institutions and frameworks to face their imperfections head on and to mobilize transnational cooperation (ibid.: 13).

Dette ønsket om forbedring gjennom aktiv deltakelse var tydelig ovenfor NATO, der Obama støttet skisseringen av et nytt strategisk konsept, større investeringer i NATO-medlemmenes militære styrker og utviklingen av et nytt rakettforsvarssystem (Obama 20.11.2010). Obama la samtidig press på NATO-allierte for å øke deres tilstedeværelse i Afghanistan, blant annet gjennom flere soldater, økt sivil innsats og opplæring av afghanske sikkerhetsstyrker. Dette ble begrunnet med å peke på at kampen mot terrorisme og ekstremisme i Afghanistan er en global kamp, som alle stater må delta aktivt i. NATO-statenes evne til å etterleve disse kravene ble ansett som en test på NATOs levedyktighet (Obama 27.03.2009; Obama 04.04.2009; Obama 01.12.2009). Forholdet til FN, som regnes som det forholdet som ble mest skadet under Bush, var også preget av ønsket om en mer aktiv og ansvarlig rolle, spesielt knyttet til menneskerettigheter, basert på behovet for "new ways of serving our common interests" (Obama 23.09.2010). Erfaringene knyttet til Irak-krigen brukes som eksempel på hvorfor diplomati og internasjonalt samarbeid er viktig for å håndtere problemer, noe som kan sees i sammenheng med den svekkelsen av amerikansk mykmakt som fant sted da Bush valgte å ignorere FN og andre staters protester mot Irak-krigen (Obama 04.06.2009).

Siden Obama enda ikke har havnet i en situasjon der det han anser som i USAs interesse går på tvers av hva internasjonale institusjoner anser som i sin interesse, slik Bush gjorde i forbindelse med Irak, kan det være vanskelig å si noe sikkert om hvorvidt Obama vil bruke realistiske eller idealistiske argumenter i en slik situasjon. Det er derimot mulig å gjøre noen slutninger basert på hvordan han så langt har argumentert for forholdet til internasjonale institusjoner. Behovet for å styrke internasjonale institusjoner kan anses som en pragmatisk

holdning gitt USAs reduserte mykmakt, og dermed kun være et resultat av USAs svekkede maktposisjon. Ønsket om å maksimere egen makt er et kjerneelement ved realismen, og ønsket om å styrke internasjonale institusjoner kan i denne forstand forstås som i tråd med realismen. Ønsket om å gjøre Afghanistan til en test for NATOs kredibilitet og videre fremtid er også i tråd med realismen, i den forstand at internasjonale institusjoner antas å ikke ha noen levetid dersom de ikke lenger kan tilfredsstille den ledende statens interesser. Selv om han henviser til tidligere ineffektivitet i FN og frustrasjon knyttet til manglende evne til å løse faktiske problemer, noe som er i tråd med eksepsjonalismens generelle frustrasjon over tregheten i internasjonale fora, ville han antakeligvis ikke uttrykt en tro på muligheten til å forbedre denne effektiviteten dersom han ikke hadde troen på at internasjonale institusjoner kan spille en viktig rolle i terrorbekjempelsen. Fokuset på styrkingen av NATO og FN harmonerer sånn sett ikke med frustrasjonsaspektet ved eksepsjonalismen, men kan sies å passe inn i det Svein Melby (2004) kaller en institusjonalistisk tilnærming til utenrikspolitikken.

Forholdet til stormakter som Kina og Russland har som nevnt ovenfor vært preget av en pragmatisk tilnærming basert på samarbeid om felles interesser under Obama. Dette henger sammen med troen på at det i dagens globale samfunn er mulig å få til en interesseharmonisering, også mellom stormakter, og troen på at makt ikke lenger er et nullsum-spill. Selv om Obama tror at det eksisterer visse universelle verdier, har han i motsetning til Bush mindre tro på at verdiharmonisering er mulig, eller at denne formen for harmonisering kan underbygge en fredelig verden. På samme måte anerkjenner han at konflikt er en naturlig og permanent del av det internasjonale system, men tror at det til en viss grad vil være mulig å finne felles løsninger på disse konfliktene (Obama 09.10.2009; 10.12.2009; Obama 23.09.2010). Dette er helt i tråd med realismen, som er kritisk til idealismens påstand om at fred er oppnåelig gjennom verdiharmonisering, men som tror det er mulig å redusere graden av konflikt.

Samtidig hevder Robert Kagan (2010) at Obamas tro på en mulig interesseharmonisering er i direkte strid med realismens forståelse av stormaktskonflikt, i den forstand at administrasjonen ignorerer det faktum at stormakter ofte har motstridende interesser, og at samarbeid derfor kan være langt vanskeligere enn det Obama fremstiller det som. Dette argumentet gjentas av Henry Nau (2010), som mener at Obama i hovedsak fokuserer på de saksområdene der det er mulig å komme fram til enighet, mens han ignorerer

de områdene der interessekonflikter er rådende. Denne kritikken kan sies å være legitim, da Obama har lagt størst vekt på å fremheve interessekonflikter fremfor konflikter, og har gjort et poeng av å konsentrere internasjonalt samarbeid rundt slike konflikter. Samtidig mener James M. Lindsay (23.12.2010) at spesielt forholdet til Russland er preget av det faktum at USA på mange områder er helt avhengig av et samarbeid med Russland, og at en strategi som fokuserer på interessekonflikter derfor ikke vil være hensiktsmessig. Sann sett kan Obamas fokus på interesseharmonisering sies å bygge på et idealistisk utgangspunkt, men plassert i et realistisk rammeverk og med en realistisk legitimering. Dette er dermed i tråd med symbiosen mellom realisme og idealisme.

5.4 Rettslig håndtering av terrorisme

Obamas juridiske bakgrunn spiller antakeligvis en rolle når det gjelder hans syn på hvilken rolle rettsvesenet skal spille i terrorbekjempelsen. Han uttrykker i flere taler en stor tro på loven og rettsvesenets evne til å håndtere terrorisme på en god og konstruktiv måte, som i seg selv verken kan plassere argumentasjonen hans i den realistiske eller den idealistiske skolen, da begge retningene antas å kunne inkludere et fokus på rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen. Han anerkjenner at 9/11 og den påfølgende krigen mot al-Qaida innebar nye utfordringer for behandlingen av terrorisme i rettsvesenet, blant annet et større fokus på rettslig forebygging fremfor rettslig forfølgelse av allerede begåtte terrorangrep. Allikevel er han tydelig kritisk til hvordan Bush-administrasjonen forholdt seg til det rettslige aspektet ved terrorbekjempelsen:

Unfortunately, faced with an uncertain threat, our government made a series of hasty decisions. (...) [A]ll too often our government made decisions based on fear rather than foresight; (...) all too often our government trimmed facts and evidence to fit ideological predispositions. Instead of strategically applying our power and our principles, too often we set those principles aside as luxuries that we could no longer afford (Obama 21.05.2009).

Dette kan på mange måter oppfattes som en idealistisk kritikk, i den forstand at Obama mener at Bush tilsidesatte USAs grunnleggende verdier i møte med en sikkerhetstrussel. Realistiske argumenter er derimot også innblandet, i den forstand at Obama fokuserer på Bushs manglende strategiske tenkning i forhold til bruk av amerikansk makt og prinsipper. Det antas at en realistisk orientert president kan argumentere for en viktig rolle for rettsvesenet i terrorbekjempelsen dersom han tror at rettsvesenet *kan* spille en vesentlig rolle i terrorbekjempelsen. På samme måte vil en idealistisk orientert president argumentere for

oppretholdelsen av liberale verdier som helt essensielt i seg selv, så et forsvar av et rettslig fokus i terrorbekjempelsen kan både være realistisk og idealistisk. Det vesentlige i denne forstand er hvordan argumentene for et rettslig perspektiv utformes.

Flere av elementene av den originale Patriot Act ble gjort tidsavhengige, og enkelte av artiklene i denne loven måtte fornyes etter at Obama overtok som president. Som senator uttrykte han seg kritisk til videreføringen av enkelte elementer i Patriot Act som fant sted i 2005, selv om han til slutt støttet videreføringen, og mente at denne ikke i tilstrekkelig grad ivaretok muligheten til å kombinere liberale verdier og behovet for å ivareta amerikansk sikkerhet (Obama 15.12.2005; Obama 16.02.2006). Da Obama selv ble president videreførte han tre tidsavhengige artikler i Patriot Act knyttet til avlytting, beslag av enkelte bedriftsarkiver og overvåkning av mistenkte terrorister som opererer uten tilknytning til en terroristgruppe, samtidig som resten av Patriot Act fortsatte slik denne hadde blitt vedtatt under Bush. Obama viste derimot større vilje til å jobbe med Kongressen i forhold til å forbedre de sivile rettighetene som opplevdes som svekket gjennom Patriot Act, uten at dette førte til noen konkrete endringer av loven (Conery 16.09.2009). Denne videreføringen av Bushs politikk kan indikere at Obama støtter Bushs argument om at nasjonale sikkerhetshensyn må veie tyngre enn sivile rettigheter, og er slik sett i tråd med realismen. Samtidig uttrykker han en klar tro på at føderale domstoler kan behandle sakene til de som er mistenkt for brudd på amerikansk lov:

Some have derided our federal courts as incapable of handling the trials of terrorists. They are wrong. Our courts and our juries, our citizens, are tough enough to convict terrorists. The record makes that clear (Obama 21.05.2009).

Dette er i tråd med både realismen og idealismen.

5.4.1 Militære kommisjoner og Guantánamo

Obamas syn på forholdet mellom liberale verdier og nasjonal sikkerhet når det gjelder terrorisme kom til syne allerede i en tale 27. september 2006, der han tok et oppgjør med Bush-administrasjonens bruk av forvaring av terrormistenkte og bruken av militære kommisjoner. Han avviste ikke bruk av forvaring og militære kommisjoner, men uttrykte seg kritisk til forslaget om å sette til side habeas corpus-prinsippet ovenfor terrormistenkte i forvaring, som i prinsippet innebar at de ville miste retten til å forsvare seg ovenfor en domstol. Som president gjentok han budskapet om at man i terrorbekjempelsen ikke måtte

velge mellom sikkerhet og idealer, men at man kunne opprettholde begge gjennom en symbiose av realisme og idealisme (Obama 28.04.2009; Obama 22.05.2009). Obama støtter bruk av forvaring, men mener at bruken av forvaring under ham i større grad enn under Bush underlegges etablert lov, og at denne praksisen stadig må vurderes og rettferdiggjøres. Bruken av militære kommisjoner har også blitt forsøkt redusert gjennom å definere et smalere bruksområde for disse. Dette gjaldt først og fremst de som antas å være krigsforbrytere, og denne bruken av militære kommisjoner ble satt i en historisk kontekst, samtidig som argumentasjonen til de som støttet Bushs opprettelse av kommisjonene ble gjentatt (Obama 21.05.2009). Obama markerte allikevel en avstand til Bushs bruk av kommisjonene ved å henvise til ulike reformer av kommisjonene som skulle gjøre de mer i tråd med amerikansk lov:

We will no longer permit (...) as evidence statements that have been obtained using cruel, inhuman, or degrading interrogation methods. We will no longer place the burden to prove that hearsay is unreliable on the opponent of the hearsay. And we will give detainees greater latitude in selecting their own counsel, and more protections if they refuse to testify (ibid.)

Denne argumentasjonen for bruk av militære kommisjoner peker å at kommisjonene skal fungere i tråd med liberale rettsprinsipper, og er slik sett en idealistisk legitimering av politikken. Dette kan også tolkes som en måte å gjøre denne praksisen mer akseptert utenfor USAs grenser, og kan slik sett forstås som en måte å styrke USAs mykmakt på. Det hevdes også at det er et stort behov for at de militære kommisjonene har "clear, defensible, and lawful standards", noe som indikerer en større vilje til å forene liberal rettspraksis og bruk av forvaring (Obama 21.05.2009; NSS 2010: 36). Selv om den nye politikken kan anses som mer i tråd med liberale rettsprinsipper, fokuseres det også på sikkerhetshensyn, selv om dette argumentet ikke har en like fremtredende rolle som under Bush.

Stengingen av Guantánamo har vist seg vanskelig å få til i praksis, mye på grunn av stor motvilje i den amerikanske Kongressen og i opinionen mot å integrere de terrormistenkte i rettssystemet i USA, samt problemer knyttet til retur av mistenkte til enkelte stater, da spesielt Yemen og Saudi-Arabia (Savage 2010). Dette til tross for at Bush selv de siste årene som president gjorde mye for å legge forholdene til rette for en mindre omstridt rettslig politikk ovenfor terrormistenkte, blant annet ved å frigjøre rundt 500 mistenkte fra Guantánamo, stanse "waterboarding" som forhørsteknikk og reformere de militære kommisjonene (Baker 04.01.2010). Dette innebar blant annet at Obamas formelle forbud mot

bruk av tortur, eller såkalte "enhanced interrogation techniques", allerede hadde blitt avvirket under Bush da det trådte i kraft. Benjamin Wittes (2011: 4) hevder at Obama i like stor grad som Bush benytter seg av forvaring som virkemiddel i terrorbekjempelsen, men at Obama holder denne politikken mer skjult, spesielt knyttet til bruken av Bagram flybase i Afghanistan som forvaringssted for terrormistenkte i Afghanistan. Forvaringen av terrormistenkte på flybasen startet under Bush, som fra 2004 i stadig større grad foretrakk å bruke Bagram fremfor Guantánamo som forvaringssted, og er sånn sett et arvet problem. Selv om Bush-administrasjonen fra 2005 begynte å overføre terrormistenkte fra Bagram til afghanske fengsler, var det ved Obamas overtakelse av presidentrollen fortsatt rundt 600 terrormistenkte i forvaring på Bagram (Schmitt 26.01.2009). Det ble av Obama understreket at retten til habeas corpus ikke gjaldt for disse terrormistenkte, da de ble ansett som krigsfanger, og derfor kunne holdes på ubestemt tid uten dom (Pious 2011: 266). Argumentet ble avvist av en amerikansk domstol, og Obama gjorde det deretter mulig for de terrormistenkte å samle inn bevis gjennom en militært bestemt representant, for slik å kunne få saken sin opp for en domstol (ibid.).

Argumentene fremmet mot bruk av tøffe avhørsteknikker og for stengingen av Guantánamo har vært preget av både realisme og idealisme, men i hovedsak idealisme. Obama ønsker å styrke det internasjonale regelbaserte systemet, og mener at dette kan fremme amerikanske interesser ved å tjene felles interesser, en pragmatisk holdning til internasjonal lov som harmonerer med realismen (NSS 2010: 12). På samme tid var benektelsen av habeas corpus-prinsippet for de terrormistenkte på Bagram en videreføring av Bushs argumentasjon, og kan på samme måte som Guantánamo under Bush anses som en pragmatisk måte å forholde seg til et sikkerhetsproblem på. Samtidig har Obama pekt på hvordan bruk av tøffe avhørsteknikker virker skadelig på USAs sikkerhetsinteresser og generelle mykmakt:

[T]hey undermine the rule of law. They alienate us in the world. They serve as a recruitment tool for terrorists, and increase the will of our enemies to fight us, while decreasing the will of others to work with America. They risk the lives of our troops by making it less likely that others will surrender to them in battle, and more likely that Americans will be mistreated if they are captured. In short, they did not advance our war and counterterrorism efforts – they undermined them, and that is why I ended them once and for all (Obama 21.05.2009).

I tillegg til å peke på hvordan disse avhørsteknikkene har virket mot sin hensikt i terrorbekjempelsen fremhever Obama hvordan de har undergravet lovstyret og svekket USAs

posisjon internasjonalt, noe som regnes som svært viktig å bevare for en idealistisk orientert president. Disse argumentene har derfor i hovedsak et idealistisk utgangspunkt, ispedd noe realisme. Samtidig fremhever Obama hvordan Guantánamo og bruken av avhørsteknikkene svekket USAs moralske autoritet og omdømme, og hvordan behovet for sikkerhet aldri kan føre til at man handler mot sine grunnleggende verdier (Obama 25.02.2009; Obama 20.04.2009; Obama 21.05.2009). Avviklingen av Guantánamo ble i all hovedsak begrunnet med behovet for å opprettholde egne verdier hjemme som et eksempel til etterfølgelse for andre, helt i tråd med "city upon a hill"-argumentet (Obama 25.02.2009). Dette er argumenter som passer godt inn i idealismens antakelser om USAs rolle internasjonalt og viktigheten av opprettholdelsen av egne verdier.

6 Konklusjon

Hovedmålet med denne oppgaven har vært å vurdere forskjeller og likheter mellom Bush og Obamas terrorbekjempelse, hvordan tiltakene innen terrorbekjempelsen har blitt legitimert og i hvilken grad de påviste forskjellene og likhetene passer inn i et realistisk og et idealistisk rammeverk. Bush fokuserte på offensive militære tiltak, med hovedfokus på krigen i Irak og fremheving av forkjøpskrig-prinsippet som et viktig prinsipp for bruk av militærmakt i terrorbekjempelsen. Obama tonet det militære aspektet ved terrorbekjempelsen noe ned, samtidig som han flyttet fokus fra Irak til Afghanistan og Pakistan. Bushs fokus på demokratispredningens rolle i terrorbekjempelsen, i stor grad knyttet til demokratisk fred-tesen og den liberale antakelsen om at staters styresett påvirker deres utenrikspolitikk, ble ikke i like stor grad videreført av Obama, som heller fokuserte på USAs rolle som eksempel til etterfølgelse og fremming av økonomisk utvikling i ikke-demokratiske stater. Obama tok også avstand fra Bushs skeptiske holdning til internasjonalt samarbeid og internasjonale institusjoner, og argumenterte aktivt for en styrket rolle for FN og NATO i terrorbekjempelsen. Han avviste til en viss grad Bushs tro på at verdiharmonisering mellom stormakter er mulig, men fremmet selv muligheten for interesseharmonisering. Selv om han på papiret avviklet Guantánamo og omstrukturerte de militære kommisjonene, ble Bushs tiltak innen terrorbekjempelsen knyttet til rettsvesenets rolle i stor grad videreført, selv om Obama argumenterte for denne politikken på et annet grunnlag enn Bush.

I hovedsak kan de to presidentenes terrorbekjempelse sies å passe inn i de postulerte antakelsene om hvordan henholdsvis en realistisk og en idealistisk orientert president vil utforme og legitimere sine valg innen terrorbekjempelsen. Det ble antatt at en realistisk orientert president ville ha større fokus på hva som var i USAs interesse, ha en pragmatisk holdning til bruk av militærmakt, nedprioritere spredning av demokrati, ha en pragmatisk holdning til internasjonalt samarbeid og kun støtte rettsvesenets rolle i terrorbekjempelsen dersom han hadde tro på at rettsvesenet kunne spille en effektiv rolle. Det ble antatt at en idealistisk orientert president ville ha større tilbøyelighet til å fremme bruk av militærmakt dersom dette fremmet idealistiske verdier, argumentere sterkt for spredning av demokrati, støtte internasjonalt samarbeid så lenge dette fremmet amerikanske idealer og tillegge rettsvesenet en viktig rolle i terrorbekjempelsen. I tråd med disse antakelsene har Bush vist seg som en mer idealistisk orientert president, mens Obama har vist seg som en mer realistisk orientert president.

Når det gjelder den rettslige behandlingen av terrorisme, som er det området der det eksisterer størst grad av kontinuitet innen den konkrete politikken, bruker de to presidentene i hovedsak ulik type argumentasjon for å legitimere politikken. Mens Bush fokuserer på behovet for å verne om USAs sikkerhet og nasjonale interesser, altså en klassisk realistisk argumentasjon, fokuserer Obama i hovedsak på hvordan den etablerte politikken har svekket lovestyret, USAs rolle internasjonalt og USAs evne til å spille rollen som et eksempel til etterfølgelse, altså en klassisk idealistisk argumentasjon. Dette er interessant fordi det bryter med hvordan de to presidentene generelt har identifisert seg med realismen og idealismens grunntanker og argumentasjon. At den konkrete politikken allikevel er såpass lik skyldes i hovedsak strukturelle forhold som har gjort det vanskelig for Obama å avvike den allerede etablerte politikken. De områdene der det eksisterer forskjeller mellom de to presidentenes konkrete terrorbekjempelse, syn på bruk av militærmakt, spredning av demokrati og internasjonalt samarbeid, er det plausibelt å si at forskjellene kan knyttes til grunnleggende ulikt syn på forutsetninger om det internasjonale system og USAs rolle i verden. For de tre indikatorene bruker Bush i større grad enn Obama en idealistisk argumentasjon, mens Obama i større grad bruker en realistisk argumentasjon. Den idealistiske legitimeringen av Bushs terrorbekjempelse har i stor grad basert seg på definisjonen av terrortrusselen som en ideologisk trussel, troen på USAs eksepsjonelle rolle i verden og forpliktelsen til å spre amerikanske verdier til andre, og muligheten for verdiharmonisering. Den realistiske legitimeringen av Obamas terrorbekjempelse har i stor grad basert seg på nedprioriteringen av terrortrusselen til én av mange, fokuset på hva som er i USAs interesse og et ønske om å øke USAs mykmakt gjennom økt fokus på internasjonale institusjoner og internasjonalt samarbeid.

Det som allikevel er mest påfallende er hvordan både Bush og Obama i utstrakt grad benytter seg av både realistiske og idealistiske argumenter for å legitimere egen terrorbekjempelse, noe som med all tydelighet viser viktigheten av symbiosen mellom realisme og idealisme i utformingen av amerikansk politikk. Uavhengig av hvilken teoretisk retning de to presidentene har tilbøyelighet til å være enig med, bruker begge realisme og idealisme for å forme og rettferdiggjøre terrorbekjempelsen. De bruker derimot i stor grad ulike versjoner av idealismen, Bush i hovedsak manifest destiny og Obama i hovedsak sense of escape, spesielt med fokus på city upon a hill-argumentet. Realismens antakelse om at staters interesser formes av statens ressurser og maktpolitiske status kan forklare hvorfor Obamas terrorbekjempelse fremstår som mer begrenset og mindre offensiv enn Bushs

terrorbekjempelse, da det er plausibelt å si at USAs maktpolitiske status til en viss grad har blitt endret siden Bush. Dette gjelder spesielt USAs mykmakt, og kan forklare hvorfor Obama i større grad fokuserer på å fremstille USA i et bedre lys ovenfor resten av verden, spesielt representert ved stengingen av Guantánamo, avvisningen av en offensiv spredning av demokrati og økt fokus på internasjonalt samarbeid. Realisme og idealisme kan uansett sies å være gode teoretiske perspektiver for å forklare utformingen av terrorbekjempelsen under Bush og Obama. De teoretiske implikasjonene av denne analysen er derfor en styrking av teoriene, og en bekreftelse av at dette analytiske rammeverket også kan benyttes på analyser av amerikansk terrorbekjempelse, ikke bare amerikansk utenrikspolitikk. Spesielt har teorien om symbiosen mellom realisme og idealisme blitt styrket, da denne sammenblandingen har blitt påvist både hos en idealistisk og en realistisk orientert president.

Det vil alltid være begrensninger på hva man kan favne over i en slik oppgave. Det kan med rette hevdes at hver indikator kunne blitt gått nærmere etter i sømmene, samtidig som flere indikatorer, blant annet etterretningens rolle, kunne blitt inkludert som en del av USAs terrorbekjempelse. Denne undersøkelsen har derimot gitt en grundig redegjørelse for det som anses som sentrale aspekter ved amerikansk terrorbekjempelse, og det er grunn til å tro at flere indikatorer ville måttet gå på bekostning av dybdeanalysen, noe som ikke er ønskelig. Tekstanalyse, slik denne har blitt gjennomført her, har også sine svakheter, i den forstand at en slik analyse i utgangspunktet gir store rom for tolkning. Dette har i denne sammenheng allikevel vært en sterk side ved analysen, da bruk av taler som kildemateriale har gitt et godt innblikk i det som har vist seg å være konsistent argumentasjon for presidentens synspunkter på de etablerte indikatorene.

Funnene i analysen har implikasjoner for videre forskning. Denne studien har i hovedsak behandlet Bushs presidentperiode samlet, uten å skille eksplisitt mellom hans første og hans andre periode, selv om det er et kjent faktum at Bush gjorde enkelte store endringer av terrorbekjempelsen i sin andre presidentperiode. Det kan derfor være interessant å undersøke hvorvidt tyngdeforholdet mellom realistiske og idealistiske argumenter varierer mellom en presidents første og andre presidentperiode. En mulig hypotese i denne sammenheng kan være at nyvalgte presidenter i stor grad ønsker å markere seg som noe nytt, og derfor velger en terrorbekjempelse som i hvert fall retorisk er annerledes enn forgjengerens politikk. Det vil også være interessant å se på hvorvidt den nødvendige sammenblandingen av realisme og idealisme kan sies å legge visse føringer på den amerikanske utformingen av

terrorbekjempelsen, spesielt knyttet til behovet for å inkludere demokratispredning som en komponent.

Litteraturliste

Andres, Richard B., Craig Wills og Thomas E. Griffith (2005-2006). "Winning with allies. The strategic value of the Afghan model", *International Security* 30(3): 124-160

Ashcroft, John (2001). Testimony Before the House Committee on the Judiciary, 24. september 2001. Tilgjengelig fra http://www.justice.gov/archive/ag/testimony/2001/agcrisisremarks9_24.htm (Lesedato 01.04.2011)

Baker, Peter (2010). "Obama's war over terror", *New York Times* 4. januar

Baker, Peter (2011). "Obama challenges terrorism critics", *New York Times* 8. februar

Beinart, Peter (2009). "Obama shrinks the war on terrorism", *Time* 7. desember

Billington, James H. (1986). "Realism and vision in American foreign policy", *Foreign Affairs* 65(3): 630-652

Boyle, Michael (2007). "The war on terror in American grand strategy". Paper ved International Studies Associations (ISA) konferanse i Chicago, 23.02 – 27.02. 2007

Brouwer, Evelien (2003). "Immigration, asylum and terrorism: A changing dynamic legal and practical developments in the EU in response to the terrorist attacks of 11.09", *European Journal of Migration and law* 4: 399-424

Burke, Jason (2004). "Al Qaeda", *Foreign Policy* 142: 18-26

Burkeman, Oliver (2009). "Obama administration says goodbye to "war on terror", *The Guardian* 25. mars

Bush, George W. (1999). "A Distinctly American Internationalism". Tale 19. november. Tilgjengelig fra <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm> (Lesedato 03.01.2011)

Bush, George W. (2001). State of the Union Address. Tale 26. januar. Tilgjengelig fra http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2001_presidential_documents&docid=pd29ja01_txt-2.pdf (Lesedato 20.02.2011)

Bush, George W. (2001). "Statement by the President in his address to the nation". Tale 11. september. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html> (Lesedato 22.03.2011)

Bush, George W. (2001). "Address to a Joint session of Congress and the American people". Tale 20. september. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (Lesedato 31.03.2011)

Bush, George W. (2001). "President directs humanitarian aid to Afghanistan". Tale 4. oktober. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011004.html> (Lesedato 11.04.2011)

Bush, George W. (2001). "President outlines war effort". Tale 17. oktober. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/10/20011017-15.html> (Lesedato 12.03.2011)

Bush, George W. (2001). "President discusses war on terrorism". Tale 8. november. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/11/20011108-13.html> (Lesedato 12.03.2011)

Bush, George W. (2002). State of the Union Address, 29. januar. Tilgjengelig fra http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2002_presidential_documents&docid=pd04fe02_txt-11.pdf (Lesedato 12.02.2011)

Bush, George W. (2002). "President thanks world coalition for anti-terrorism efforts". Tale 11. mars. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/03/20020311-1.html> (Lesedato 27.02.2011)

Bush, George W. (2002). "President Bush delivers graduation speech at West Point". Tale 1. juni. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html> (Lesedato 10.03.2011)

Bush, George W. (2003). State of the Union Address, 28. januar. Tilgjengelig fra http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2003_presidential_documents&docid=pd03fe03_txt-6.pdf (Lesedato 12.02.2011)

Bush, George W. (2003). "President discusses the future of Iraq". Tale 26. februar. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/02/20030226-11.html> (Lesedato 20.02.2011)

Bush, George W. (2003). "President Bush announces major combat operations in Iraq have ended". Tale 1. mai. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/05/20030501-15.html> (Lesedato 10.03.2011)

Bush, George W. (2003). "President Bush addresses United Nations General Assembly". Tale 23. september. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/09/20030923-4.html> (Lesedato 10.04.2011)

Bush, George W. (2003). "President Bush discusses freedom in Iraq and Middle East". Tale 6. november. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html> (Lesedato 18.02.2011)

Bush, George W. (2004). State of the Union Address, 20. januar. Tilgjengelig fra

http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2004_presidential_documents&docid=pd26ja04_txt-10.pdf
(Lesedato 12.02.2011)

Bush, George W. (2004). "President addresses the nation in prime time press conference". Tale 13. april. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/04/20040413-20.html>
(Lesedato 10.04.2011)

Bush, George W. (2004). "Information sharing, Patriot Act vital to homeland security". Tale 20. april. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/04/20040420-2.html>
(Lesedato 23.03.2011)

Bush, George W. (2004). "President Bush discusses progress in the war on terror". Tale 12. juli. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/07/20040712-5.html>
(Lesedato 28.03.2011)

Bush, George W. (2004). "President's remarks at Ask president Bush event". Tale 10. august. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2004/08/20040810-15.html>
(Lesedato 19.02.2011)

Bush, George W. (2006). State of the Union Address, 31. januar. Tilgjengelig fra

http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=2006_presidential_documents&docid=pd06fe06_txt-11.pdf
(Lesedato 11.04.2011)

Bush, George W. (2006). "President delivers commencement address at the United States Military Academy at West Point". Tale 27. mai. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/05/20060527-1.html>
(Lesedato 20.03.2011)

Bush, George W. (2006). "President discusses creation of military commissions to try suspected terrorists". Tale 6. september. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/09/20060906-3.html>
(Lesedato 02.04.2011)

Bush, George W. (2006). "President Bush discusses Global War on Terror". Tale 29. september. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/09/20060929-3.html>
(Lesedato 09.03.2011)

Bush, George W. (2006). "President Bush signs military commissions act of 2006". Tale 17. oktober. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2006/10/20061017-1.html>
(Lesedato 01.04.2011)

Bush, George W. (2007). "President Bush discusses progress in Afghanistan, global war on terror". Tale 15. februar. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/02/20070215-1.html>

(Lesedato 09.03.2011)

Bush, George W. (2007). "President Bush visits with the troops at Fort Irwin, California". 4. april. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/04/20070404-6.html>

(Lesedato 26.03.2011)

Bush, George W. (2007). Executive order: Interpretation of the Geneva conventions common article 3 as applied to a program of detention and interrogation operated by the Central Intelligence Agency. 20. juli. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/07/20070720-4.html>

(Lesedato 02.04.2011)

Bush, George W. (2007). "President Bush addresses the 89th annual national convention of the American Legion". Tale 28. august. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/08/20070828-2.html>

(Lesedato 04.03.2011)

Bush, George W. (2007). "President Bush visits National Defense University, discusses global war on terror". Tale 23. oktober. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/10/20071023-3.html>

(Lesedato 01.04.2011)

Bush, George W. (2008). "President Bush discusses global war on terror in Las Vegas, Nevada. Tale 31. januar. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/20080131-2.html>

(Lesedato 02.04.2011)

Bush, George W. (2008). "President Bush discusses global war on terror". Tale 19. mars. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/03/20080319-2.html>

(Lesedato 18.02.2011)

Bush, George W. (2008). "President Bush discusses national security, homeland security and the Freedom Agenda at U.S. Army War College". Tale 17. desember. Tilgjengelig fra

<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/12/20081217-6.html>

(Lesedato 22.03.2011)

Buzan, Barry, Ole Wæver og Jaap de Wilde (1998). *Security. A new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers

Buzan, Barry (2006). "Will the "global war on terrorism" be the new Cold War?", *International Affairs* 82(6): 1101-1118

Campbell, Karlyn Kohrs og Kathleen Hall Jamieson (2008). *Presidents creating the presidency. Deeds done in words*. Chicago: The University of Chicago Press

Carothers, Thomas (2003). "Promoting democracy and fighting terror", *Foreign Affairs* 82(1): 84-97

Carothers, Thomas (2006). "The backlash against democracy promotion", *Foreign Affairs* 85(2): 55-68

Cassese, Antonio (2001). "Terrorism is also disrupting some crucial legal categories of international law", *European Journal of International Law* 12(5): 993-1001

Cohen, Michael (2011). "Casus Pax", *Foreign Policy* 2. mai. Tilgjengelig fra http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/05/02/hes_dead_but_how_much_does_osamas_death_matter?page=0,7 (Lesedato 04.05.2011)

Conery, Ben (2009). "Obama seeks Patriot Act extensions", *Washington Times* 16. september

Council on foreign relations (2010). Hezbollah (a.k.a. Hizbollah, Hizbu'llah). Tilgjengelig fra <http://www.cfr.org/lebanon/hezbollah-k-hizbollah-hizbullah/p9155>

(Lesedato 22.11.2010)

Daalder, Ivo H. og James M. Lindsay (2005). *America unbound. The Bush revolution in foreign policy*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Dickinson, Laura A. (2002). "Using legal process to fight terrorism: Detentions, military commissions, international tribunals, and the rule of law", *Southern California Law Review* 75(1407): 1407-1492

DoD Dictionary of Military and Associated Terms. Tilgjengelig fra

http://www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary/data/t/7591.html (Lesedato 10.11.2010)

Douthat, Ross (2011). "Obama the realist", *New York Times* 6. februar

Doyle, Michael (1986). "Liberalism and world politics", *American Political Science Review* 80(4): 1151-1169

Dueck, Colin (2004). "Ideas and alternatives in American grand strategy, 2000-2004", *Review of International Studies* 30: 511-535

Dumbrell, John (2002). "Unilateralism and "America First"? President George W. Bush's foreign policy", *The Political Quarterly Publishing Co.*: 279-287

Etzioni, Amitai og Jason H. Marsh (2003). *Rights vs. public safety after 9/11. America in the age of terrorism*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers

Feldman, Noah (2010). "How different is Obama from Bush on terrorism?", *Foreign Policy*, 3. september. Tilgjengelig fra

http://www.foreignpolicy.com/articles/2010/09/03/how_different_is_obama_from_bush_on_terrorism?page=0,1 (Lesedato 04.02.2011)

Freedman, Lawrence (2003). "Prevention, not preemption", *The Washington Quarterly* 26(2): 105-114

Fukuyama, Francis og Michael McFaul (2007-2008). "Should democracy be promoted or demoted?", *The Washington Quarterly* 31(1): 23-45

Gaddis, John Lewis (2004). *Surprise, security, and the American experience*. Harvard: Harvard University Press

George, Alexander L. og Andrew Bennett (2005). *Case studies and theory development in the*

Social Sciences. Cambridge: MIT Press

Gerring, John (2007). *Case study research. Principles and practices*. New York: Cambridge University Press

GPO Access. Tilgjengelig fra <http://www.gpoaccess.gov/sou/index.html> (Lesedato 26.01.2011)

Graebner, Norman A. (1968). *Manifest destiny*. Indianapolis: The Bobbs-Merrill Company

Halle, Louis J. (1960). *American foreign policy. Theory and reality*. London: George Allen & Unwin

Hegghammer, Thomas (2005). "En oversikt over islamistiske terroristgrupper", kap 2 i Bjørn Erik Rasch: *Islamistisk terrorisme*. Oslo: Abstrakt forlag

Herz, John H. (1950). "Idealist internationalism and the security dilemma", *World Politics* 2(2): 157-180

Hodgson, Godfrey (2009). *The myth of American exceptionalism*. New Haven: Yale University Press

Hoffman, Bruce (2006). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press

Homeland Security Act. Lov av 25. november 2002 nr. 107-296 om opprettelse av departementet for "homeland security". Tilgjengelig fra

http://www.dtic.mil/doctrine/dod_dictionary/data/t/7591.html (Lesedato 10.11.2010)

Howard, Michael (2002). "What's in a name? How to fight terrorism", *Foreign Affairs* 81(1): 8-13

Howard, Rhoda E. og Jack Donnelly (1986). "Human dignity, human rights, and political regimes", *The American Political Science Review* 80(3): 801-817

Ikenberry, John (2001). "American Grand Strategy in the Age of Terror", *Survival* 43(4): 19-34

Jervis, Robert (2002). "An Interim Assessment of September 11: What Has Changed and What Has Not?", *Political Science Quarterly* 117(1): 37-54

Jervis, Robert (2003). "Understanding the Bush doctrine", *Political Science Quarterly* 118(3): 365-388

Joint Publication 3-26 (2009). *Counterterrorism*, 13. november. Tilgjengelig fra http://www.fas.org/irp/doddir/dod/jp3_26.pdf (Lesedato 04.01.2011)

Kagan, Robert og William Kristol (2004). "The right war for the right reasons. The liberation of Iraq was abundantly justified", *The Weekly Standard* 23. februar: 20-28

Kagan, Robert (2010). "The perils of wishful thinking", *The American Interest* 5(3). Tilgjengelig fra <http://www.the-american-interest.com/article.cfm?piece=759> (Lesedato 15.04.2011)

Kagan, Robert (2011). "A foreign policy that needs realism and pragmatism", *Washington Post* 29. april

Kaplan, Lawrence F. og William Kristol (2003). *The war over Iraq: Saddam's tyranny and America's mission*. San Francisco: Encounter

Kessler, Glenn (2007). "A foreign policy, in two words", *Washington Post* 8. juni

- Korb, Lawrence og Caroline Wadhams (2006). "A Critique of the Bush Administration's National Security Strategy", *The Stanley Foundation*. Tilgjengelig fra <http://www.stanleyfoundation.org/publications/pab/pab06nss.pdf> (Lesedato 19.03.2011)
- Layne, Christopher (1993). "The unipolar illusion: Why new great powers will rise", *International Security* 17(4): 5-51
- Lebow, Richard Ned (2007). "Classical realism", kap 3 i Tim Dunne, Milja Kurki og Steve Smith: *International relations theories. Discipline and diversity*. Oxford: Oxford University Press
- Lemmon, Gayle Tzemach (2011). "The bin Laden aftermath: What does his death mean for America's longest-ever war?", *Foreign Policy* 2. mai. Tilgjengelig fra http://afpak.foreignpolicy.com/posts/2011/05/02/the_bin_laden_aftermath_what_does_his_death_mean_for_americas_longest_ever_war (Lesedato 04.05.2011)
- Lia, Brynjar og Katja Skjølberg (2004). "Causes of terrorism: An expanded and updated review of the literature", *FFI/ Rapport 04307*
- Lia, Brynjar (2006). *Globalisation and the future of terrorism*. New York: Routledge
- Lindsay, James M. (2010). "Assessing Obama's foreign policy at midterm". Intervju 23. desember. Tilgjengelig fra <http://www.cfr.org/us-strategy-and-politics/assessing-obamas-foreign-policy-midterm/p23690> (Lesedato 16.04.2011)
- Lipset, Seymour Martin (1996). *American exceptionalism: a double-edged sword*. New York: W. W. Norton
- Lund, Thorleif (2002). *Innføring i forskningsmetodologi*. Oslo: Unipub
- Magstadt, Thomas M. (2004). *An empire if you can keep it. Power and principle in American foreign policy*. CQ Press: Washington
- Matlary, Janne Haaland (2006). *Values and weapons. From humanitarian intervention to regime change?* New York: Palgrave MacMillan
- Mazarr, Michael J. (2003). "George W. Bush, idealist", *International Affairs* 79(3): 503-522
- McDonough, David S. (2009). "Beyond Primacy: Hegemony and 'Security Addiction' in U.S. Grand Strategy", *Orbis* 53(1): 6-22
- Mearsheimer, John J. (1994-1995). "The false promise of international institutions", *International Security* 19(3): 5-49
- Mearsheimer, John J. (2001). *The tragedy of great power politics*. New York: Norton
- Mearsheimer, John J. og Stephen M. Walt (2003). "An unnecessary war", *Foreign Policy* Januar/Februar: 51-59
- Mearsheimer, John J. (2005). "Hans Morgenthau and the Iraq war: realism versus neo-conservatism", *openDemocracy Ltd* 21. april. Tilgjengelig fra <http://www.politischer-realismus.de/Realism%20vs.%20Neo-conservatism.pdf> (Lesedato 08.05.2011)
- Mearsheimer, John J. (2007). "Structural realism", kap 4 i Tim Dunne, Milja Kurki og Steve Smith: *International relations theories. Discipline and diversity*. Oxford: Oxford University Press
- Melby, Svein (1995). *Amerikansk utenrikspolitikk. NUPI Utenrikspolitisk serie*. Oslo: Tano

- Melby, Svein (2004). *Bush-revolusjonen i amerikansk utenrikspolitikk*. Oslo: Aschehoug
- Melby, Svein (2006). "Stormaktspolitikkenes renessanse?" i Svein Melby, Johannes Rø, Olof Kronvall og Anders G. Romarheim: *Supermaktens begrensning. Perspektiver på Bush-doktrinenes utvikling*. IFS Info 6: 9-13
- Melby, Svein (2009). *Obama og amerikansk utenriks-og sikkerhetspolitikk*. Oslo: Institutt for forsvarsstudier (IFS)
- Merk, Frederick (1963). *Manifest destiny and mission in American history. A reinterpretation*. New York: Alfred A. Knopf
- Monten, Jonathan (2005). "The roots of the Bush doctrine. Power, nationalism, and democracy promotion in U.S. strategy", *International Security* 29(4): 112-156
- Morgenthau, Hans J. (2006). *Politics among nations. The struggle for power and peace*. New York: McGraw-Hill
- Mowle, Thomas S. og David H. Sacko (2004). "The unipolar dilemma: Bandwagons, the Balkans, and Baghdad", *International Studies Association*: 1-55
- Naftali, Timothy (2005). *Blind spot. The secret history of American counterterrorism*. New York: Basic Books
- Nau, Henry (2010). "Obama's foreign policy", *Policy Review* 160. Tilgjengelig fra <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/5287> (Lesedato 11.03.2011)
- NSS (2002). *The National Security Strategy of the United States of America*. Utgitt september 2002. Tilgjengelig fra <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf> (Lesedato 19.02.2011)
- NSS (2006). *The National Security Strategy of the United States of America*. Utgitt 2006. Tilgjengelig fra <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/> (Lesedato 06.03.2011)
- NSS (2010). *The National Security Strategy of the United States of America*. Utgitt mai 2010. Tilgjengelig fra http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf (Lesedato 28.03.2011)
- Nye Jr., Joseph S. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. New York: Basic Books
- Nye Jr., Joseph S. (2006). "Transformational leadership and U.S. grand strategy", *Foreign Affairs* 85(4): 139-148
- Nye Jr., Joseph S. (2007). *Understanding international conflicts: an introduction to theory and history*. New York: Pearson/Longman
- O'Meara, Kelly Patricia (2005). "The USA PATRIOT Act threatens civil liberties", kap 2.1 i Karen F. Balkin: *The war on terrorism*. Farmington Hills: Greenhaven Press
- Obama, Barack H. (2002). "Speech against the Iraq war". Tale 2002. Tilgjengelig fra <http://obamaspeeches.com/001-2002-Speech-Against-the-Iraq-War-Obama-Speech.htm> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2005). "The PATRIOT Act". Tale 15. desember. Tilgjengelig fra <http://obamaspeeches.com/041-The-PATRIOT-Act-Obama-Speech.htm> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2006). "Meeting on Iraq with President Bush". Podcast transcript 25. januar. Tilgjengelig fra <http://obamaspeeches.com/045-Meeting-on-Iraq-with-President-Bush-Obama-Speech.htm> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2006). "PATRIOT Act reauthorization". Tale 16. februar. Tilgjengelig fra <http://obamaspeeches.com/053-Floor-Statement-S2271-PATRIOT-Act-Reauthorization-Obama-Speech.htm> (Lesedato 16.04.2011)

Obama, Barack H. (2006). Floor statement Habeas Corpus Amendment. 27. september. Tilgjengelig fra <http://obamaspeeches.com/091-Floor-Statement-on-the-Habeas-Corpus-Amendment-Obama-Speech.htm> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2007). "Our past, future and vision for America". Tale 10. februar. Tilgjengelig fra <http://obamaspeeches.com/099-Announcement-For-President-Springfield-Illinois-Obama-Speech.htm> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2007). "Renewing American leadership", *Foreign Affairs* 86(4): 2-16

Obama, Barack H. (2009). State of the Union Address 25. februar. Tilgjengelig fra http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_documents&docid=f:hd001.pdf (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President at the dedication of Abraham Lincoln Hall". Tale 12. mars. Tilgjengelig fra <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-dedication-abraham-lincoln-hall> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President on a new strategy for Afghanistan and Pakistan". Tale 27. mars. Tilgjengelig fra <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-a-new-strategy-afghanistan-and-pakistan> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "News conference by President Obama". Tale 4. april. Tilgjengelig fra <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/news-conference-president-obama-4042009> (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President Obama to the Turkish Parliament". Tale 6. april. Tilgjengelig fra <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-obama-turkish-parliament> (Lesedato 15.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President to CIA employees". Tale 20. april. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cia-employees-cia-headquarters> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President to Federal Bureau of Investigation employees". Tale 28. april. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-fbi-employees-42809> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President on national security". Tale 21. mai. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-national-security-5-21-09> (Lesedato 12.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President at the United States Naval Academy commencement". Tale 22. mai. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-us-naval-academy-commencement> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President on a new beginning". Tale 4. juni. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-cairo-university-6-04-09> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by President Obama and Prime Minister Nouri Al Maliki of Iraq in joint press availability". Tale 22. juli. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-obama-and-prime-minister-maliki-iraq-joint-press-availability> (Lesedato 22.07.2009)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President at the Veterans of foreign wars convention". Tale 17. august. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-veterans-foreign-wars-convention> (Lesedato 12.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President to the United Nations General Assembly". Tale 23. september. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-united-nations-general-assembly> (Lesedato 11.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President at the National Counterterrorism Center". Tale 6. oktober. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-national-counterterrorism-center> (Lesedato 12.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President on winning the Nobel Peace Prize". Tale 9. oktober. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-winning-nobel-peace-prize> (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President to servicemen and women in Jacksonville, FL". Tale 26. oktober. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-servicemen-and-women->

[jacksonville-fl](#) (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President Barack Obama at Suntory Hall". Tale 14. november. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-suntory-hall> (Lesedato 09.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President in address to the nation on the way forward in Afghanistan and Pakistan". Tale 1. desember. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-address-nation-way-forward-afghanistan-and-pakistan> (Lesedato 12.04.2011)

Obama, Barack H. (2009). "Remarks by the President at the acceptance of the Nobel Peace Prize". Tale 10. desember. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President on security reviews". Tale 5. januar. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-security-reviews> (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President on the strengthening intelligence and aviation security". Tale 7. januar. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-strengthening-intelligence-and-aviation-security> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President after Cabinet meeting". Tale 22. juni. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-after-cabinet-meeting> (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President at Iftar dinner". Tale 13. august. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/08/13/remarks-president-iftar-dinner-0> (Lesedato 11.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President in address to the nation on the end of combat operations in Iraq". Tale 31. august. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/08/31/remarks-president-address-nation-end-combat-operations-iraq> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President at the Pentagon memorial". Tale 11. september. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/11/remarks-president-pentagon-memorial> (Lesedato 12.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President at the Millennium Development Goals Summit in New York, New York". Tale 22. september. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/22/remarks-president-millennium->

[development-goals-summit-new-york-new-york](#) (Lesedato 14.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Remarks by the President to the United Nations General Assembly". Tale 23. september. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/09/23/remarks-president-united-nations-general-assembly> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Statement by the President". Tale 29. oktober. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/10/29/statement-president> (Lesedato 15.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Press conference by the President after G20 meetings in Seoul, Korea". Tale 12. november. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/11/12/press-conference-president-after-g20-meetings-seoul-korea> (Lesedato 15.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Press conference of the President after NATO Summit". Tale 20. november. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/11/20/press-conference-president-after-nato-summit> (Lesedato 13.04.2011)

Obama, Barack H. (2010). "Statement by the President on the Afghanistan-Pakistan annual review". Tale 16. desember. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/12/16/statement-president-afghanistan-pakistan-annual-review> (Lesedato 10.04.2011)

Obama, Barack H. (2011). "Remarks by the President on Osama Bin Laden". Tale 2. mai. Tilgjengelig fra

<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/05/02/remarks-president-osama-bin-laden> (Lesedato 03.05.2011)

Osgood, Robert Endicott (1953). *Ideals and self-interest in America's foreign relations: the great transformation of the twentieth century*. Chicago: University of Chicago Press

Otterman, Sharon (2003). "NATO: Keeping the peace in Afghanistan", *Council on foreign relations* 17. oktober. Tilgjengelig fra

<http://www.cfr.org/nato/nato-keeping-peace-afghanistan/p7712> (Lesedato 10.03.2011)

Overrein, Arne (2005). *Kampen om folkeretten. Krig, makt og rett i verdenssamfunnet*. Oslo: Abstrakt forlag

Panke, Diana og Thomas Risse (2007). "Liberalism", kap 5 i Tim Dunne, Milja Kurki og Steve Smith: *International relations theories. Discipline and diversity*. Oxford: Oxford University Press

Patrick, Stewart (2009). "'The mission determines the coalition': The United States and multilateral cooperation after 9/11", kap. 2 i Richard Gowan, Bruce D. Jones og Shepard Forman: *Cooperating for peace and security: Evolving institutions and arrangements in a context of changing U.S. security policy*. Cambridge: Cambridge University Press

PBS (2001). *NewsHour Extra: Bush's first 100 days*, 25. april. Tilgjengelig fra

http://www.pbs.org/newshour/extra/features/jan-june01/100_days.html (Lesedato 15.03.2011)

PBS (2003). *Interview with William Kristol*, 14. januar. Tilgjengelig fra

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/iraq/interviews/kristol.html> (Lesedato 15.03.2011)

Pickering, Sharon, Jude McCulloch, David Wright-Neville (2008). *Counter-terrorism policing. Community, cohesion and security*. New York: Springer Science+Business Media

Pilkington, Ed (2008). "‘He could read a directory and it would sound good’", *The Guardian* 28. august

Pious, Richard M. (2011). "Prerogative power in the Obama administration: Continuity and change in the War on Terrorism", *Presidential Studies Quarterly* 41(2): 263-290

Posner, Richard A. (2003). "The truth about our liberties", kap 5 i Amitai Etzioni og Jason H. Marsh: *Rights vs. public safety after 9/11. America in the age of terrorism*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers

Powell, Colin (1992-1993). "U.S. forces: challenges ahead", *Foreign Affairs*. Tilgjengelig fra <http://www.cfr.org/world/us-forces-challenges-ahead/p7508> (Lesedato 03.04.2011)

Pratt, Julius W. (1927). "The origin of 'manifest destiny'", *The American Historical Review* 32(4): 795-798

Restad, Hilde Eliassen (2011). "Obama: hauk eller due?", *Klassekampen* 12. april

Rice, Condoleezza (2005). "The promise of democratic peace; why promoting freedom is the only realistic path to security", *Washington Post* 11. desember

Riley, Linda A. og Stuart C. Brown (1996). "Crafting a public image: An empirical study of the ethics of ghostwriting", *Journal of Business Ethics* 15: 711-720

Ritter, Kurt og Martin J. Medhurst (2003). *Presidential speech-writing. From the new deal to the Reagan revolution and beyond*. College Station: Texas A&M University Press

Romarheim, Anders G. (2006). "Nasjonal sikkerhet blant demokratier og tyrannier" i Svein Melby, Johannes Rø, Olof Kronvall og Anders G. Romarheim: *Supermaktens begrensning. Perspektiver på Bush-doktrinens utvikling*. IFS Info 6: 29-34

Rosand, Eric (2007). "Renewing the US-UN Partnership against Terrorism", *UN Foundation Insights*. Tilgjengelig fra

http://www.globalct.org/images/content/pdf/articles/unf_insights.pdf (Lesedato 09.04.2011)

Rothkopf, David (2011). "The death of Osama changes little", *Foreign Policy* 2. mai. Tilgjengelig fra

http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/05/02/hes_dead_but_how_much_does_osamas_death_matter?page=0,2 (Lesedato 04.05.2011)

Ruggie, John Gerard. (1997). "The past as prologue?: Interests, identity and American foreign policy", *International Security* 21(4): 89-125

Rumsfeld, Donald A. (2001). Tale på Center for Security Policy "Keeper of the Flame" Award Dinner, 6. november 2001. Tilgjengelig fra

<http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=464> (Lesedato 10.04.2011)

Rupérez, Javier (2006). "The UN's fight against terrorism: five years after 9/11", *ARI* 83/2006. Tilgjengelig fra <http://www.un.org/terrorism/ruperez-article.html> (Lesedato 03.01.2011)

Savage, Charlie (2010). "Closing Guantánamo fades as a priority", *New York Times* 25. juni

Scarborough, Rowan (2010). "Obama at odds with Petraeus doctrine on 'Islam'", *Washington Times* 11. juli

- Schmid, Alex P. (1984). *Political terrorism. A research guide to concepts, theories, data bases and literature*. Amsterdam: North-Holland
- Schmitt, Eric (2009). "Afghan prison poses problem in overhaul of detainee policy", *New York Times* 26. januar
- Scott, Robert L. (1990). "Cold war and rhetoric", kap 1 i Martin J. Medhurst, Robert L. Ivie, Philip Wander og Robert L. Scott: *Cold war rhetoric. Strategy, metaphor, and ideology*. New York: Greenwood Press
- Shane, Scott (2009). "C.I.A. to expand use of drones in Pakistan". *New York Times* 4. desember
- Sullivan, John L. (1968). "The great nation of futurity", kap 2 i Norman Graebner: *Manifest destiny*. Indianapolis: The Bobbs-Merrill Company
- The Center for Constitutional Rights (2006). *Report on torture and cruel, inhuman, and degrading treatment of prisoners at Guantánamo Bay, Cuba*
- Tocqueville, Alexis de (1945). *Democracy in America, bind 2*. New York: Knopf
- UN Action to Counter Terrorism (2006). "United Nations General Assembly adopts Global Counter-Terrorism Strategy ". Tilgjengelig fra <http://www.un.org/terrorism/strategy-counter-terrorism.shtml> (Lesedato 07.02.2011)
- U.S. Department of State (2003). *Patterns of global terrorism*. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/31912.pdf> (Lesedato 10.11.2010)
- U.S. Department of State (2009). *Country reports on terrorism 2008*. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/122599.pdf> (Lesedato 22.11.2010)
- Walt, Stephen M. (2001/2002). "Beyond bin Laden: Reshaping U.S. foreign policy", *International Security* 26(3): 56-78
- Waltz, Kenneth (1979). *Theory of international politics*. New York: McGraw-Hill
- Walzer, Michael (2006). *Just and unjust wars: a moral argument with historical illustrations*. New York: Basic Books
- Wedgwood, Ruth (2001). "The case for military tribunals", *Wall Street Journal* 3. desember
- Weinberg, Albert K. (1958). *Manifest destiny. A study of nationalist expansionism in American history*. Gloucester: The Johns Hopkins Press
- Wilkinson, Paul (2006). *Terrorism versus democracy. The liberal state response*. New York: Routledge
- Windsor, Jennifer L. (2003). "Promoting democratization can combat terrorism", *The Washington Quarterly* 26(3): 43-58
- Wittes, Benjamin (2011). *Detention and denial*. Washington: Brookings Institution Press
- Wittkopf, Eugene R., James M. Scott og Charles W. Kegley (2008). *American foreign policy. Pattern and process*. Belmont: Thomson/ Wadsworth
- Woodward, Bob (2002). *Bush at war*. New York: Simon & Schuster
- Zakaria, Fareed (2008). "Obama, foreign policy realist", *Washington Post* 21. juli

